МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік та аналіз операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості на ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД 3»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0714-оа
спеціальності 071 Облік і оподаткування,
освітньої програми облік і аудит
_____ В.В. Пономар _____
Керівник к.держ.упр., доцент Пушкарь І.В.
Рецензент д.е.н., доцент Варламова І.С.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедрою _____ Н.М. Проскуріна
«___»_____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Пономар Владислав Вадимовичу

1. Тема роботи: Облік та аналіз операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості на ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД 3» керівник роботи Пушкарь Ірина Володимирівна, к.держ.упр., доцент, затверджені наказом ЗНУ від 25 березня 2025 року № 439-с.

2. Строк подання студентом роботи 25 листопада 2025 року

3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності установи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретичні основи та нормативно-правове регулювання обліку й аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості відповідно до П(С)БО та МСФЗ; розглянути методику бухгалтерського обліку й порядок документального оформлення розрахунків на підприємстві; проаналізувати структуру, динаміку та оборотність заборгованостей і визначити ключові проблеми в системі управління розрахунками; розробити пропозиції щодо вдосконалення обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 11 рис., 19 табл., 27 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Пушкарь І.В. доцент	05.08.2025 р.	05.08.2025 р.
2	Пушкарь І.В. доцент	09.09.2025 р.	09.09.2025 р.
3	Пушкарь І.В. доцент	03.10.2025 р.	03.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 01 червня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2025	виконано
2.	Написання вступу	липень 2025	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2025	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2025	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2025	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2025	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2025	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	листопад 2025	виконано

Студент _____ В.В.Пономар
(підпис)

Керівник роботи _____ І.В. Пушкарь
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 123 с., 11 рис., 19 табл., 75 джерел.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ОБЛІК, АВС АНАЛІЗ, ФІНАНСОВИЙ ЦИКЛ, ОБОРОТНІСТЬ, КРЕДИТНА ПОЛІТИКА, РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ

Об’єктом дослідження є процес обліку та аналізу операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості для системи управління розрахунками на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

Методи дослідження: системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів. Під час виконання дослідження використано як загальнонаукові так і спеціальні методи пізнання: індукції та дедукції; аналізу і синтезу; історичний метод; теоретичного узагальнення і порівняльного аналізу; методи причинно-наслідкового зв’язку та абстрактно-логічний метод, коефіцієнтний аналіз і факторний аналіз та графічний метод.

У роботі досліджено економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості, нормативно-правові засади їх визнання і оцінки згідно з НП(С)БО та МСФЗ. На основі фінансових даних проведено структурно-динамічний аналіз, оцінено оборотність розрахунків, тривалість фінансового циклу та якість дебіторського портфеля. Особливу увагу приділено АВС класифікації основних дебіторів підприємства та віковому аналізу, що дало змогу виявити сегменти підвищеного ризику та проблеми управління кредитною політикою на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»..

У процесі дослідження отримано результати, яким притаманна наукова

новизна:

– надано уточнене визначення поняття «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість» як об’єкту обліку;

– запропоновано удосконалення організації розрахункових операцій на досліджуваному підприємстві через модернізацію інформаційної підтримки обліку (оновлення програмного рішення), що підвищує контроль строків розрахунків і аналітичність даних про заборгованість;

– для підвищення аналітичності балансу, запропоновано деталізувати рядок 1615 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги», на термін сплати якої не настав та не сплачена в належний термін;

– запропоновано удосконалений підхід до аналізу дебіторської заборгованості шляхом застосування додаткового напряму аналізу – ABC-аналізу та вікового (aging) аналізу як регулярних аналітичних процедур, що дозволяють оцінювати якість портфеля за строковістю, концентрацію боржників і своєчасно визначати зони підвищеного ризику неплатежів;

– для підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» обґрунтовано актуальні напрями: удосконалення кредитної політики, посилення контролю строків погашення, оптимізації розрахунків із постачальниками та використання прогнозування грошових потоків і резерву ліквідності для зниження ризику неплатежів і стабілізації фінансового циклу.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих заходів для скорочення ризикової та простроченої дебіторської заборгованості, підвищення дисципліни оплат, оптимізації розрахунків із постачальниками та зміцнення ліквідності підприємства. Рекомендації можуть бути інтегровані у внутрішні регламенти, облікову політику та систему контролю за розрахунками.

SUMMARY

Qualifying work contains: 123 pp., 11 fig., 19 tab., 75 references.

ACCOUNTS RECEIVABLE, ACCOUNTS PAYABLE, ACCOUNTING, ANALYSIS, SETTLEMENTS, LIQUIDITY, TURNOVER, WORKING CAPITAL, CREDIT POLICY, FOOD INDUSTRY, MANAGEMENT REPORTING, IFRS, NP(S)BO

The relevance of the research is determined by the need to strengthen payment discipline and maintain liquidity under conditions of economic instability, when receivables and payables directly affect cash flows and financial sustainability of enterprises. The object of the study is the process of accounting and analytical support of settlements with debtors and creditors at TDV «Zaporizhzhia Bread Plant No. 3». The subject of the study is the set of methodological approaches, accounting procedures and analytical tools used to recognize, measure, record and assess accounts receivable and accounts payable, as well as to manage their turnover and quality.

The purpose of the thesis is to substantiate theoretical and methodological provisions and to develop practical recommendations for improving accounting and analytical support and increasing the efficiency of management of receivables and payables at the enterprise. To achieve this purpose, the following objectives were solved: clarification of the economic essence and classification of receivables and payables; analysis of the regulatory framework (NP(S)BO and IFRS approaches); study of the existing accounting practice at the enterprise; assessment of the dynamics, structure, turnover and aging of debt; evaluation of the impact of debt indicators on liquidity and solvency; development of improvement measures.

Research methods. A systems approach to the study of economic phenomena and processes was applied. In conducting the research, both general scientific and

special methods of inquiry were used, including induction and deduction; analysis and synthesis; the historical method; theoretical generalization and comparative analysis; cause-and-effect methods and the abstract-logical method; ratio analysis, factor analysis, and the graphical method.

The study examines the economic essence of accounts receivable and accounts payable, as well as the regulatory and legal framework for their recognition and measurement in accordance with NP(S)BO and IFRS. Based on financial data, a structural and dynamic analysis was conducted, the turnover of settlements, the duration of the financial cycle, and the quality of the receivables portfolio were assessed. Particular attention was paid to the ABC classification of the enterprise's major debtors and to aging analysis, which made it possible to identify segments of increased risk and problems in credit policy management at TDV «Zaporizhzhia Bread Plant No. 3»

In the course of the research, results characterized by scientific novelty were obtained:

– refined definitions of the concepts «accounts receivable» and «accounts payable» as objects of accounting;

– proposals to improve the organization of settlement operations at the studied enterprise through modernization of accounting information support (updating the software solution), which enhances control over settlement terms and the analytical quality of debt-related data;

– to increase the analytical usefulness of the balance sheet, it is proposed to detail line 1615 «Accounts payable for goods, works, and services» into amounts not yet due and amounts overdue;

– an improved approach to the analysis of accounts receivable is proposed through the application of an additional analytical direction – ABC analysis and aging analysis – as regular analytical procedures that allow assessment of portfolio quality by maturity, debtor concentration, and timely identification of areas of increased non-payment risk;

– to improve the effectiveness of managing accounts receivable and accounts payable at TDV «Zaporizhzhia Bread Plant No. 3» relevant directions are substantiated, including improvement of credit policy, strengthening control over repayment terms, optimization of settlements with suppliers, and the use of cash flow forecasting and a liquidity reserve to reduce non-payment risk and stabilize the financial cycle.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using the proposed measures to reduce risky and overdue accounts receivable, improve payment discipline, optimize settlements with suppliers, and strengthen the enterprise’s liquidity. The recommendations can be integrated into internal regulations, accounting policies, and the settlement control system.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
РЕФЕРАТ
SUMMARY
ВСТУП…… 9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ
1.1 Економічна сутність та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості……... 15
1.2 Правове регулювання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості…… 19
1.3 Методика аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості… 26
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД №3»
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ……... 48
2.2 Облік дебіторської заборгованості: визнання, оцінка та облік операцій……...… 59
2.3 Облік кредиторської заборгованості: визнання, оцінка та облік операцій……...…… 66
2.4 Напрями удосконалення обліку операцій дебіторського та кредиторського характеру……. 72
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД № 3»
3.1 Структурно-динамічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ……..... 83

3.2 Аналіз та оцінка впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність підприємства……..…... 90
3.3 Аналіз показників оборотності та напрями підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю……..... 102
ВИСНОВКИ…… 120
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ……. 124
ДОДАТОК А Фінансова звітність ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД №3» за 2023 рік……..…….. 131
ДОДАТОК Б Фінансова звітність ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД №3» за 2022 рік……. 135
ДОДАТОК В Класифікація дебіторської заборгованості…..... 139
ДОДАТОК Д Класифікація кредиторської заборгованості……..... 140
ДОДАТОК Е Порівняння П(С)БО та МСФЗ щодо обліку дебіторської та кредиторської заборгованості…….. 141
ДОДАТОК Ж Порівняльна характеристика сучасних інформаційних систем бухгалтерського обліку, релевантних для впровадження на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»……..... 142

ВСТУП

Діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від раціональності організації фінансових ресурсів, які забезпечують безперервність операційної діяльності та визначають можливості підприємства щодо підтримання стабільності грошових потоків. У свою чергу, у структурі фінансових ресурсів вагоме місце належить розрахункам із контрагентами, ключовими елементами яких виступають дебіторська та кредиторська заборгованість.[1, 3, 6, 27]. Саме ефективна система управління заборгованостями істотно впливає на результати діяльності підприємства в цілому, що зумовлено наступним: по-перше, дебіторська заборгованість формує обсяг коштів, вилучених з обороту, і безпосередньо впливає на ліквідність підприємства; по-друге, кредиторська заборгованість є джерелом короткострокового фінансування та визначає рівень фінансового навантаження й платіжної дисципліни підприємства. У сучасних умовах воєнного стану ці аспекти набувають особливої значущості, оскільки зростання ризику неплатежів, порушення логістичних ланцюгів, коливання попиту та підвищена невизначеність операційного середовища безпосередньо впливають на якість розрахунків і потребують посиленого контролю за станом заборгованостей.

Тому управління заборгованостями потребує належного інформаційного забезпечення, достовірність якого залежить від правильної організації їх обліку та результатів комплексного аналізу. Лише за умови формування повної та точної інформації про стан розрахунків можливе прийняття обґрунтованих рішень щодо підвищення ефективності управління оборотним капіталом. Для забезпечення оптимального рівня дебіторської та кредиторської заборгованості необхідно застосовувати комплекс заходів, спрямованих на виявлення та реалізацію резервів підвищення оборотності коштів, мінімізацію прострочених боргів та удосконалення кредитної

політики підприємства. Це потребує систематичного обліку та контролю, якісного аналізу структури, динаміки, строків погашення та ризиків неплатежів. Саме в цьому полягає актуальність теми даного дослідження.

Важливим фактором успішного функціонування підприємств реального сектору економіки є ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю як необхідною умовою підтримання безперервності операційних процесів і забезпечення фінансової стійкості. Підприємство самостійно формує умови розрахунків із контрагентами, визначаючи строки, порядок оплати, можливі форми відстрочення та рівень допустимого ризику. У такому контексті виникає потреба у розробленні дієвого механізму, здатного координувати процеси обліку та аналізу стану розрахунків, контролювати їх своєчасність та якість, а також забезпечувати оцінку впливу заборгованостей на фінансові результати діяльності. Призначення такого механізму полягає у формуванні прозорої, достовірної та аналітично корисної інформації про заборгованості, застосуванні сучасних методів їх оцінки й аналізу, що, у свою чергу, підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Питання обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості знайшли широке відображення у працях вітчизняних науковців, серед яких Дубровська Є. В., Жук В. М., Кірейцев Г. Г., Кравчук Т. О., Легенчук С. Ф., Андрущенко В. Л., Антонюк А. В., Барановський О. І., Береза С. Л., Білик М. Д. та інші. Дослідники розкривають сутність заборгованостей як елементу системи бухгалтерського обліку, їх вплив на ліквідність і фінансову стійкість підприємства, підходи до формування облікової політики та організації контролю за розрахунковими операціями. Значний внесок у розвиток методики аналізу ефективності управління дебіторською заборгованістю здійснили Білик М. Д., Дубровська Є. В. та Кравчук Т. О., які акцентують увагу на оцінці платоспроможності контрагентів, оборотності дебіторського портфеля та ризиках прострочення. У свою чергу, роботи Антонюк А. В., Андрущенка В. Л. та Барановського О. І. стосуються питань організації управління кредиторською заборгованістю, її ролі як джерела

короткострокового фінансування та фактору фінансової безпеки підприємства. Окремий внесок у розкриття методичних аспектів формування облікової політики та регламентування операцій із заборгованостями зроблено Березою С. Л. та Жуком В. М.

не применшуючи здобутків зазначених авторів, слід зазначити, що низка питань у сфері обліку та аналізу заборгованостей залишається дискусійною і недостатньо опрацьованою. Зокрема, подальшого розвитку потребує застосування моделей очікуваних кредитних збитків відповідно до вимог МСФЗ 9, удосконалення методичних підходів до проведення аналізу для формування єдиної системи аналітичних показників, придатних для стратегічного управління розрахунками. Значний практичний інтерес становлять питання автоматизації процесів обліку, контролю заборгованостей, підвищення оперативності аналітичної інформації та посилення ризик-орієнтованого підходу до управління фінансовими потоками.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості для системи управління розрахунками на підприємстві.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені і вирішувалися наступні завдання:

– розкрити економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості як об’єктів обліку та аналітичного оцінювання;

– охарактеризувати класифікаційні підходи до групування заборгованостей відповідно до їх економічного змісту та умов виникнення;

– визначити нормативно-правове забезпечення обліку розрахунків та здійснити порівняння методичних підходів до обліку дебіторської та кредиторської заборгованості за вимогами НП(С)БО та МСФЗ, зокрема з урахуванням положень IFRS 9 щодо оцінки очікуваних кредитних збитків;

– охарактеризувати діючу систему обліку розрахункових операцій на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» та обґрунтувати напрями її удосконалення

для цілей управління;

– провести структурно-динамічний, віковий (aging), АВС та коефіцієнтний аналіз дебіторської заборгованості підприємства;

– оцінити стан і динаміку кредиторської заборгованості та її вплив на фінансовий цикл і платоспроможність підприємства;

– обґрунтувати напрями підвищення ефективності управління дебіторською і кредиторською заборгованістю на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

Об’єктом дослідження є процес обліку та аналізу операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку дебіторської і кредиторської заборгованості та її аналітичної оцінки для цілей управління.

Методичною основою кваліфікаційної роботи є системний підхід до вивчення та розкриття сучасного стану обліку й аналітичного оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, що забезпечує комплексне дослідження процесів формування, відображення та управління розрахунками в умовах динамічного ринкового середовища.

У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання соціально-економічних процесів і явищ, а саме: методи наукового узагальнення, порівняння, системності і комплексності – при систематизації матеріалу щодо економічної сутності дебіторської та кредиторської заборгованості, визначенні їх місця у формуванні фінансових результатів та оборотного капіталу підприємства; методи загальнонаукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу – при розробці класифікації заборгованостей, упорядкуванні облікового процесу в системі бухгалтерських рахунків, визначенні логіки відображення господарських операцій із розрахунками та формуванні резерву сумнівних боргів відповідно до вимог МСФЗ; експертні методи – при наданні пропозицій щодо удосконалення системи аналітичних показників управління дебіторською та кредиторською

заборгованістю з урахуванням стратегічних цілей підприємства та ризик-орієнтованого підходу в оцінці платоспроможності контрагентів; статистичні методи – при здійсненні структурно-динамічного аналізу заборгованостей, оцінці їхнього впливу на тривалість фінансового циклу та розробці алгоритму аналітичної оцінки, який забезпечує підвищення ефективності управління розрахунками на підприємстві.

Теоретико-методичною основою дослідження є наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері обліку, контролю та аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості, національні та міжнародні законодавчо-нормативні акти з регулювання розрахунків між суб'єктами господарювання, інструктивні матеріали, інформація бухгалтерського обліку та фінансової звітності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

Основні результати дослідження полягають у тому, що набуло подальшого розвитку:

– надано уточнене визначення поняття «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість» яке, на відміну від існуючих, комплексно поєднує їх сутнісні характеристики як об'єктів обліку та аналізу;

– запропоновано удосконалення організації розрахункових операцій на досліджуваному підприємстві через модернізацію інформаційної підтримки обліку (оновлення програмного рішення), що підвищує контроль строків розрахунків і аналітичність даних про заборгованість;

– для підвищення аналітичності балансу, запропоновано деталізувати рядок 1615 «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги», на термін сплати якої не настав та не сплачена в належний термін;

– запропоновано удосконалений підхід до аналізу дебіторської заборгованості шляхом застосування додаткового напряму аналізу – ABC-аналізу та вікового (aging) аналізу як регулярних аналітичних процедур, що дозволяють оцінювати якість портфеля за строковістю, концентрацію боржників і своєчасно визначати зони підвищеного ризику неплатежів;

– для підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» обґрунтовано актуальні напрями: удосконалення кредитної політики, посилення контролю строків погашення, оптимізації розрахунків із постачальниками та використання прогнозування грошових потоків і резерву ліквідності для зниження ризику неплатежів і стабілізації фінансового циклу.

Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить забезпечити адекватне відображення операцій з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості сучасним умовам господарювання; своєчасне одержання та аналіз необхідної інформації керівництвом для прийняття рішень щодо оптимізації структури розрахунків. Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності, оперативності та аналітичності облікової інформації для забезпечення дієвості контролю та підвищення ефективності управління заборгованостями підприємства, і можуть бути впроваджені в практику роботи вітчизняних підприємств.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію шляхом обговорення: на XX Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (16–17 жовтня 2025 р., ЗНУ, м. Запоріжжя); на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific method: reality and future trends of researching» (05 грудня 2025 р., Монреаль, Канада). А також шляхом підготовки і публікації двох наукових статей: «Проблемні аспекти та напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторам на підприємстві» та «Аналіз дебіторської заборгованості як фактору впливу на ділову активність підприємства» у збірнику статей «Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства». Випуск 9. (Запоріжжя: ЗНУ, 2025).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 123 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Економічна сутність та класифікація дебіторської та кредиторської заборгованості

Функціонування підприємств у ринкових умовах ґрунтується на системі розрахункових відносин, що формуються в процесі постачання, виробництва, реалізації продукції, придбання ресурсів та виконання фінансових зобов'язань [9]. Ці взаємозв'язки породжують комплекс взаємних прав вимоги та обов'язків між контрагентами, що, у свою чергу, відображається у бухгалтерському обліку через дві взаємопов'язані категорії – дебіторську та кредиторську заборгованість [33, 34]. Вони становлять взаємні елементи руху вартості, а тому їх наукове дослідження є важливою передумовою для розуміння природи оборотного капіталу та ефективності діяльності підприємства [6].

У науковій літературі проблема управління заборгованостями розглядається як одна з ключових у фінансовому менеджменті. Дослідники підкреслюють, що якість управління дебіторською та кредиторською заборгованостями обумовлює ліквідність, платоспроможність, стійкість грошових потоків і загальні фінансові результати діяльності підприємства [1, 6]. В умовах нестабільного економічного середовища, інфляційного тиску та зростання ризиків неплатоспроможності контрагентів значення системного підходу до обліку та аналізу розрахункових операцій суттєво зростає [3].

Дебіторська заборгованість у широкому розумінні визначається як сукупність вимог підприємства до фізичних або юридичних осіб щодо

одержання грошових коштів, матеріальних цінностей або послуг у майбутньому. На думку Полозенка Ю.А., дебіторська заборгованість є ключовим елементом оборотного капіталу, який одночасно забезпечує підприємству зростання обсягів реалізації та формує додаткові фінансові ризики [43]. У працях вітчизняних авторів (наприклад, Ярошенка О.М.) підкреслюється, що дебіторська заборгованість має подвійну економічну природу: з одного боку, вона виступає активом, що забезпечує майбутній приплив ресурсів; з іншого – призводить до вилучення частини оборотного капіталу з обігу [49]. З позиції фінансового менеджменту (Радіонова І.Ф., Панасюк Б.Я.) дебіторська заборгованість розглядається як форма безвідсоткового комерційного кредиту, що підприємство фактично надає своїм покупцям для підтримання конкурентоспроможності [39, 45].

У нормативному полі України, згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. [33]

Відповідно до МСФЗ 9 «Financial Instruments», дебіторська заборгованість є фінансовим активом, який: визнається у момент виникнення права на отримання коштів; оцінюється за амортизованою або справедливою вартістю; підлягає коригуванню на суму очікуваних кредитних збитків (expected credit losses); ключовий елемент міжнародної методології [60].

Концептуальні підходи до визнання та оцінки елементів звітності передбачають, що активи й зобов’язання відображаються у звітності за наявності відповідного права або обов’язку, очікуваних економічних вигід чи відтоку ресурсів, а також за умови достовірної оцінки. Такий підхід є методологічною основою для відмежування реальної дебіторської заборгованості від сумнівних вимог і для коректної класифікації зобов’язань за строками та економічною сутністю. [55]

Узагальнюючи наукові підходи, систематизовано, що економічна сутність дебіторської заборгованості проявляється через такі характеристики: майновий характер – вона є активом, що має грошову оцінку; ризиковість –

існує ймовірність часткового або повного непогашення; тимчасове вилучення обігових коштів – зниження ліквідності та уповільнення оборотності. Тому, під дебіторською заборгованістю пропонуємо розуміти заборгованість на користь підприємства на певну дату, внаслідок надання коштів, продажу активів, робіт послуг, що не є фінансовим активом, призначеним для продажу, знаходиться у розпорядженні іншої сторони угоди та виконує в неї роль капіталу. Таке визначення комплексно враховує сутнісні характеристики.

Заборгованість у системі фінансового обліку доцільно розглядати як наслідок часової невідповідності між моментом визнання доходів або витрат та моментом руху грошових коштів, що формує відповідні вимоги або зобов'язання. Такий підхід дозволяє логічно пояснити роль розрахунків у формуванні ліквідності, фінансового циклу та потреби підприємства у фінансуванні оборотного капіталу. [68]

Кредиторська заборгованість відображає теперішні зобов'язання підприємства перед постачальниками, працівниками, учасниками, державними органами та іншими контрагентами, що виникли внаслідок минулих подій та підлягають погашенню в майбутньому. За визначенням Попової Л.В., кредиторська заборгованість є формою короткострокового фінансування, яка дозволяє підприємству залучати в обіг чужі кошти без сплати відсотків [60]. У роботах Романенка О.Р. акцентується увага на тому, що ефективне управління кредиторською заборгованістю забезпечує оптимальну структуру зобов'язань і сприяє підтриманню платіжної дисципліни [49].

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання», кредиторська заборгованість – це теперішній обов'язок підприємства, погашення якого призведе до вибуття ресурсів. [34]. Міжнародні стандарти (МСФЗ) визначають зобов'язання як економічну категорію, що відображає потребу у майбутньому погашенні боргів, сформованих минулими подіями [37, 41].

Узагальнюючи наукові підходи, систематизовано характеристики кредиторської заборгованості: тимчасовість (короткостроковий характер

вимог); обов’язковість погашення (високий рівень відповідальност); функція фінансового важеля (можливість тимчасово використовувати кошти контрагентів). Відповідно, запропоновано уточнене визначення поняття «кредиторська заборгованість» та тлумачити її, як невід’ємний етап повторювального кругообігу капіталу, що призводить до здійснення безперервних господарських операцій, тобто здійснення господарських операцій є причиною безперервних платежів та грошових надходжень. Важливо розглядати кредиторську заборгованість як складову капіталу

Належна класифікація дозволяє проводити детальний аналіз структури, ліквідності та ризиковості заборгованості. Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість класифікується за строками погашення, характером виникнення, своєчасністю погашення та ліквідністю [33]. Узагальнена класифікація дебіторської заборгованості відповідно до чинної нормативної бази та наукових підходів наведена в Додатку В. Для систематизації підходів до групування кредиторської заборгованості, узгодження теоретичних положень із вимогами П(С)БО 11 та забезпечення подальшого аналітичного опрацювання доцільно узагальнити її класифікаційні ознаки. Узагальнена класифікація кредиторської заборгованості наведена в Додатку Д.

Дебіторська та кредиторська заборгованості є взаємопов’язаними елементами формування чистого оборотного капіталу [48] (формула 1.1):

$$\text{ЧОК} = \text{Поточні активи} - \text{Поточні зобов’язання}. \quad (1.1)$$

Зростання дебіторської заборгованості збільшує потребу в оборотних коштах і може уповільнювати обіг капіталу, тоді як надмірна кредиторська заборгованість підвищує ризики фінансової нестабільності. Для оцінки ефективності управління використовують коефіцієнтні методи, аналіз фінансового циклу, ABC-аналіз, аналіз вікової структури (aging), моделі оцінювання кредитного ризику [48].

Таким чином, дебіторська та кредиторська заборгованості формують

основу системи управління оборотним капіталом, а їх правильне визначення, трактування та класифікація є передумовою ефективного обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємства. Управлінська цінність інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість проявляється в тому, що вона використовується не лише для складання фінансової звітності, а й для оперативного планування грошових потоків, контролю платіжної дисципліни контрагентів та прийняття рішень щодо кредитної політики підприємства. Відповідно, організація бухгалтерського обліку розрахунків має забезпечувати керівництво своєчасними й аналітично деталізованими даними, достатніми для оцінки ризиків і вибору інструментів впливу на швидкість обороту коштів. [20]

1.2 Правове регулювання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості

Система нормативного, правового й методологічного регулювання бухгалтерського обліку в Україні формує комплекс вимог та принципів, спрямованих на забезпечення достовірності, повноти та прозорості інформації, відображеної у звітності суб’єктів господарювання. У межах цієї системи облік дебіторської та кредиторської заборгованості займає ключове місце, оскільки належне відображення розрахункових операцій є основою для оцінки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Саме тому аналіз нормативного регулювання є необхідним для коректного методичного підходу до обліку та аналітичної оцінки заборгованостей [22].

Базовим документом, що визначає правові засади ведення бухгалтерського обліку в Україні, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [22]. Закон формує основні принципи звітності, вимоги до її якісних характеристик, регламентує поняття активів,

зобов’язань, доходів і витрат, а також визначає критерії визнання дебіторської та кредиторської заборгованості. Важливими положеннями Закону є принцип обачності, превалювання сутності над формою, послідовність, автономність, що забезпечують правильне трактування розрахункових операцій.

Професійні стандарти аудиту додатково акцентують увагу на необхідності наявності належної первинної документації та внутрішніх регістрів щодо розрахунків із контрагентами, оскільки достовірність відображення дебіторської і кредиторської заборгованості підтверджується через систему достатніх і прийнятних доказів. Відтак, якісна організація обліку розрахунків і аналітики за строками погашення є передумовою як для достовірної звітності, так і для ефективної зовнішньої перевірки. [72]

У практиці підтвердження достовірності розрахунків із контрагентами важливу роль відіграють зовнішні підтвердження, які дозволяють отримати незалежну інформацію щодо наявності та суми заборгованості, а також виявити розбіжності між даними обліку підприємства та даними контрагента. Це підсилює значення своєчасного проведення звірок, підтримання актуальних реєстрів розрахунків і коректного відображення коригувань у системі бухгалтерського обліку. [73]

Окремий вплив на вимоги до якості обліку та розкриття інформації про дебіторську і кредиторську заборгованість має законодавство у сфері аудиту фінансової звітності, адже саме воно визначає організаційні та професійні засади проведення обов’язкового аудиту, вимоги до незалежності аудитора й до достатності аудиторських доказів. У цьому контексті належне документальне підтвердження розрахунків, коректна класифікація заборгованості та обґрунтованість оцінок (зокрема резервів) є критичними для підтвердження достовірності показників фінансової звітності. [21]

Правовий зміст дебіторської та кредиторської заборгованості доповнюється нормами Господарського та Цивільного кодексів України, зокрема стосовно виникнення, виконання, забезпечення та припинення зобов’язань. Важливе значення для обліку має стаття 625 ЦКУ, що встановлює

обов’язок боржника сплачувати інфляційні втрати та 3% річних у разі прострочення грошового зобов’язання – ці показники повинні бути коректно відображені у складі фінансових результатів.

Податковий кодекс України [42] регламентує податкові наслідки операцій із заборгованостями, зокрема порядок списання безнадійних боргів, визначення доходів і витрат за розрахунковими операціями, формування резерву сумнівних боргів та відображення тимчасових і постійних різниць. Узгодження фінансового та податкового обліку є важливим елементом загальної системи регулювання.

Другий рівень регулювання формується Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, які деталізують загальні вимоги Закону щодо правил визнання, оцінки, класифікації та розкриття інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість.

Важливе місце у системі національного регулювання займає НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», яке встановлює базові принципи подання показників у фінансовій звітності, у тому числі вимоги до суттєвості, зіставності та розкриття інформації про склад і структуру активів та зобов’язань. Дотримання цих вимог забезпечує коректне відображення дебіторської і кредиторської заборгованості у звітності та підвищує аналітичну придатність показників для оцінки ліквідності й фінансової стійкості підприємства. [32]

НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [33] визначає критерії визнання дебіторської заборгованості як активу, поділяє її на поточну та довгострокову, регламентує первісну та подальшу оцінку, порядок формування резерву сумнівних боргів, оцінку реальної вартості дебіторської заборгованості, а також вимоги до розкриття інформації у примітках до фінансової звітності.

НП(С)БО 11 «Зобов’язання» [34] встановлює критерії визнання кредиторської заборгованості, принципи її оцінки, поділу на поточні й довгострокові, а також порядок створення забезпечень майбутніх витрат і

платежів. Стандарт орієнтований переважно на юридичний факт виникнення зобов'язання та можливість його достовірної оцінки.

НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти» (яке узгоджується з вимогами МСФЗ) визначає дебіторську та кредиторську заборгованість фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями, регулює первісну та подальшу оцінку, у тому числі з використанням амортизованої вартості та методу ефективної ставки відсотка. Це сприяє наближенню національної системи до міжнародних вимог [35].

Перехід частини українських підприємств на МСФЗ зумовлює необхідність глибокого аналізу регулювання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на міжнародному рівні. Найважливішими документами у цьому контексті є:

IFRS 9 «Financial Instruments» [60] – визначає порядок визнання та оцінки дебіторської заборгованості як фінансового активу та запроваджує модель очікуваних кредитних збитків (Expected Credit Loss – ECL). Оцінка здійснюється з урахуванням історичних даних, поточного фінансового стану контрагентів та прогнозних економічних умов (forward-looking information) [48, 50].

IAS 1 «Presentation of Financial Statements» [56] – встановлює вимоги до класифікації активів і зобов'язань, їх подання у фінансовій звітності, а також розкриття строків погашення, концентрації ризиків та характеру заборгованостей.

IAS 37 «Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets» [58] – регламентує порядок визнання забезпечень і умовних зобов'язань, що особливо важливо у контексті оцінки кредиторської заборгованості, пов'язаної з майбутніми витратами.

IFRS 7 «Financial Instruments: Disclosures» [59] – визначає перелік інформації про фінансові активи та зобов'язання, що має бути розкрита, зокрема ризикові характеристики дебіторської заборгованості, рух резервів, строкову структуру.

Додатково, IAS 32 «Financial Instruments: Presentation» регламентує принципи подання фінансових інструментів у звітності, що є важливим для коректної класифікації торговельної дебіторської та кредиторської заборгованості як фінансових активів і фінансових зобов'язань, а також для узгодженості підходів до їх подання та розкриття умов договорів. Це забезпечує більш прозоре відображення розрахунків і підвищує порівнянність фінансової інформації. [57]

Застосування МСФЗ у частині обліку фінансових інструментів і розрахунків вимагає узгодженого трактування критеріїв визнання, оцінки та розкриття інформації, особливо коли йдеться про торговельну дебіторську заборгованість та пов'язані з нею ризики. Тому при формуванні облікової політики важливим є використання професійних підходів до інтерпретації вимог стандартів і забезпечення їх послідовного застосування на практиці. [53]

МСФЗ застосовують економічний підхід до оцінки розрахункових операцій, що передбачає врахування ризиків, прогнозів та часової вартості грошей, тоді як П(С)БО орієнтовані переважно на юридичне підтвердження операцій.

Податковий кодекс України [42] визначає правила щодо:

- списання безнадійної заборгованості;
- визнання доходів/витрат за розрахунками;
- формування резервів сумнівних боргів;
- оподаткування операцій з прощення боргів та штрафних санкцій.

Цивільний кодекс України формує базові підходи до виникнення, виконання та припинення зобов'язань, строків позовної давності, принципів нарахування штрафів і пені. Норми ЦКУ визначають юридичну природу дебіторської та кредиторської заборгованості, що є обов'язковим для правильного бухгалтерського трактування.

Господарсько-правові аспекти виникнення та погашення дебіторської і кредиторської заборгованості визначаються також положеннями Господарського кодексу України, який регулює зміст господарських

зобов’язань, порядок укладання та виконання договорів між суб’єктами господарювання, відповідальність за порушення договірних умов і наслідки прострочення розрахунків. З огляду на це, норми господарського законодавства формують правові підстави для визнання заборгованості у складі активів або зобов’язань, а також визначають рамки претензійно-позовної роботи та застосування штрафних санкцій у разі порушення платіжної дисципліни [15].

Підходи національних і міжнародних стандартів мають суттєві відмінності, що впливають на оцінку та розкриття інформації у звітності. Найважливіші з них систематизовані в Додатку Е.

Представлена у таблиці 1.3 порівняльна характеристика П(С)БО та МСФЗ засвідчує суттєві відмінності між національною та міжнародною системами регулювання обліку дебіторської й кредиторської заборгованості. Ключовою рисою П(С)БО є орієнтація на юридичний факт здійснення господарської операції та документальне підтвердження її змісту. Такий підхід забезпечує формальну коректність ведення обліку, однак часто не враховує економічної сутності фінансових процесів, ризиковості контрагентів та майбутніх грошових потоків [10, 11, 33, 34].

МСФЗ, натомість, застосовують концепцію економічного змісту операцій, що вимагає оцінки дебіторської заборгованості як фінансового активу, а кредиторської – як фінансового зобов’язання з урахуванням ризиків, часової вартості грошей та очікуваних збитків [27, 46, 48]. Найбільш значущою відмінністю є модель очікуваних кредитних збитків (ECL), яка передбачає прогнозування можливих майбутніх втрат на основі forward-looking інформації, статистичних оцінок та аналізу макроекономічних тенденцій [48, 50]. Порівняно з підходом П(С)БО, який ґрунтується переважно на історичних даних, застосування ECL забезпечує реалістичніше представлення кредитного ризику та підвищує якість облікової інформації.

З огляду на наведені відмінності, більш прогресивним і достовірним у сучасних умовах є підхід МСФЗ. Він дозволяє формувати детальніші

розкриття, комплексніше оцінювати ризики, забезпечує порівнянність фінансової інформації на міжнародному рівні, а також відповідає сучасним вимогам інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності [26, 27, 28, 46]. Водночас П(С)БО забезпечують достатній рівень нормативної визначеності, однак потребують подальшої гармонізації з міжнародними стандартами, особливо в частині оцінки кредитного ризику та дисконтування.

Таким чином, нормативно-правове та методологічне забезпечення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні має комплексний характер і включає законодавчі, національні та міжнародні стандарти, податкові та цивільно-правові регламенти, а також внутрішньогосподарські документи. Аналіз чинного регулювання показує, що національна система обліку значною мірою ґрунтується на юридичному підході й формальному підтвердженні господарських операцій, тоді як МСФЗ роблять акцент на економічному змісті, оцінці ризиків та прогнозуванні майбутніх грошових потоків.

Порівняння П(С)БО та МСФЗ свідчить про істотні розбіжності, зокрема щодо оцінки та класифікації заборгованостей, формування резервів, застосування моделі очікуваних кредитних збитків, розкриття інформації у фінансовій звітності та врахування часової вартості грошей [14]. З урахуванням глобальних тенденцій розвитку фінансової звітності найбільш актуальним для підвищення інформативності та достовірності даних є використання підходів, передбачених МСФЗ, особливо IFRS 9, IFRS 7 та IAS 37.

Порівняльні дослідження міжнародних облікових систем показують, що навіть за наявності спільних стандартів фінансової звітності практики відображення розрахунків можуть різнитися через рівень деталізації облікової політики та професійні судження щодо оцінок і розкриттів. Відтак, для забезпечення зіставності показників і коректності інтерпретації даних важливо формувати чіткі внутрішні правила класифікації й оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості. [63]

1.3 Методика аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості виступає важливою складовою фінансового аналізу підприємства, оскільки саме ці показники визначають швидкість обігу коштів, рівень платіжної дисципліни та загальну якість фінансових взаємовідносин з контрагентами. Дебіторська заборгованість характеризує частку ресурсів, вилучених із обороту в результаті відстрочки платежів, тоді як кредиторська відображає обсяг зобов'язань підприємства перед постачальниками та іншими сторонами, впливаючи на його поточну потребу в капіталі. Вивчення заборгованостей дозволяє оцінити напруженість розрахунків, виявити потенційні ризики неплатежів та визначити реальний вплив структури активів і зобов'язань на фінансову стійкість підприємства.

Методичні засади аналізу ґрунтуються на принципах системності, комплексності та порівнянності. Системність забезпечує розгляд операцій з розрахунками у взаємозв'язку з діловою активністю, обсягами продажів, структурою оборотних активів та фінансовим циклом. Комплексність означає використання сукупності методів структурно-динамічного, коефіцієнтного, факторного, що дозволяє поєднувати загальну оцінку стану розрахунків із виявленням причинних залежностей. Принцип порівнянності передбачає аналіз заборгованостей у динаміці, порівняння з оптимальними або типовими значеннями, а також врахування галузевих особливостей. Такий підхід забезпечує об'єктивність і достовірність інтерпретації результатів.

У моделі управління оборотним капіталом аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей відіграє ключову роль, оскільки визначає раціональність структури активів і зобов'язань та їхній вплив на грошові потоки. Раціонально сформована дебіторська заборгованість дає змогу підтримувати необхідний обсяг реалізації без надмірного накопичення неоплачених сум, тоді як ефективне управління кредиторською

заборгованістю дозволяє оптимізувати терміни платежів, уникати дефіциту оборотних коштів і зменшувати фінансові ризики. У результаті аналіз розрахункових операцій забезпечує основу для ухвалення рішень щодо прискорення обігу коштів, скорочення тривалості фінансового циклу та формування стабільної системи управління оборотними ресурсами [6]. Стан дебіторської та кредиторської заборгованості прямо відображається на фінансових результатах підприємства через формування витрат на створення резервів, можливі втрати від неповернення боргів, а також через непрямий ефект зміни потреби в залученні додаткового фінансування для підтримання ліквідності. Тому аналіз розрахунків доцільно розглядати як складову системи контролю фінансових результатів, що дає змогу виявляти фактори погіршення прибутковості та обґрунтовувати управлінські рішення щодо мінімізації втрат і підвищення ефективності використання оборотних ресурсів [29].

Інформаційне забезпечення аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості формується на основі сукупності даних фінансової, бухгалтерської та внутрішньої управлінської звітності підприємства. Базовими джерелами виступають форми фінансової звітності, зокрема Баланс (Звіт про фінансовий стан), що містить узагальнену інформацію про обсяги поточної та довгострокової дебіторської і кредиторської заборгованості, а також Звіт про фінансові результати, який дозволяє визначити взаємозв’язок між зміною заборгованостей та обсягами операційної діяльності. Важливе значення мають регістри бухгалтерського обліку: оборотно-сальдові відомості за рахунками 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», що забезпечують деталізацію руху розрахунків і дозволяють ідентифікувати заборгованість за контрагентами, строками та господарськими операціями. Додаткову аналітичну цінність мають акти звірки розрахунків, які дають можливість уточнити обороти й залишки та підтвердити або спростувати наявність розбіжностей щодо сум і строків оплати. Такий набір джерел відповідає рекомендаціям сучасних підходів до фінансового аналізу та

описується у спеціальній літературі [11, 48].

Підвищення якості аналітичної роботи із заборгованістю потребує не лише наявності вихідних даних, але й їх структуризації за контрагентами, строками погашення та економічною природою операцій, що дає змогу формувати релевантні управлінські висновки та своєчасно реагувати на погіршення платіжної дисципліни. Відповідно, інформаційне забезпечення аналізу має включати інструменти деталізації й контролю, які забезпечують практичну цінність фінансових показників для управління ризиками. [38]

Нормативно-правове підґрунтя роботи з даними про заборгованості визначається положеннями національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», інформація щодо активів та зобов’язань має бути достовірною, релевантною та представленою у структурі, що дає змогу користувачам приймати обґрунтовані рішення. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» регулює порядок визнання та оцінки дебіторської заборгованості, включаючи визначення чистої реалізаційної вартості та формування резерву сумнівних боргів. НП(С)БО 11 «Зобов’язання» визначає класифікацію кредиторської заборгованості та принципи її відображення у фінансовій звітності [34]. У міжнародній практиці аналогічні вимоги містяться в МСФЗ: IAS 1 встановлює загальні принципи подання дебіторської та кредиторської заборгованостей у балансі; IFRS 7 визначає вимоги до розкриття інформації щодо кредитного ризику та строків погашення; IFRS 9 регламентує оцінку очікуваних кредитних збитків та підходи до визначення знецінення фінансових активів. Дотримання цих стандартів забезпечує порівнянність показників та уніфікованість аналітичних процедур.

Окрім офіційної фінансової звітності, важливу роль у практичному аналізі заборгованостей відіграють внутрішні управлінські дані. Детальна аналітика за договорами, графіки платежів, внутрішні реєстри простроченої заборгованості, звіти про рух грошових коштів за контрагентами та внутрішні політики кредитування формують основу для поглибленої оцінки якості

дебіторського портфеля. Такі дані дозволяють не лише аналізувати історичні показники, а й прогнозувати поведінку контрагентів, оцінювати ризики неплатежів і формувати дієві рішення щодо оптимізації фінансового циклу. Використання управлінської інформації є обов'язковою умовою проведення структурного, коефіцієнтного, вікового та ABC аналізів, а також факторного моделювання змін у розрахунках, що підвищує точність і практичну цінність аналітичних висновків.

Структурно-динамічний аналіз є початковим етапом методики оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованостей і передбачає послідовне дослідження їх структури та змін у часі. Застосування цього підходу дає змогу визначити частку кожної статті заборгованості в загальному обсязі, оцінити пропорції формування активів і зобов'язань, а також виявити тенденції зростання або скорочення заборгованостей [12].

Для здійснення структурного аналізу використовується показник питомої ваги, що визначається за формулою (формула 1.2):

$$Sw = \frac{Vc}{Vt} \text{ x } 100\% \qquad (1.2)$$

де Sw – питома вага статті,

Vc – обсяг конкретної статті,

Vt – загальний обсяг заборгованості.

Динамічний аналіз базується на визначенні абсолютних і відносних змін заборгованостей у часі. Абсолютна зміна обчислюється як (фрмула 1.3):

$$\Delta V = Ve - Vb \qquad (1.3)$$

де ΔV – абсолютна зміна обсягу заборгованості;

Ve – значення показника на кінець звітного періоду;

Vb – значення показника на початок звітного періоду.

Разом із цим для оцінки інтенсивності та напрямку змін використовують не лише абсолютні величини, а й відносні показники, що дозволяють встановити швидкість приросту або зменшення заборгованості. Саме тому важливим елементом динамічного аналізу є визначення темпу зростання, який дає можливість порівняти розвиток показників у часі незалежно від їх початкового масштабу. Темп зростання розраховується за формулою 1.4:

$$Rg = \frac{Ve}{Vb} \text{ x } 100\% \qquad (1.4)$$

де Rg – темп зростання (зміни) показника дебіторської чи кредиторської заборгованості;

Ve – значення показника на кінець періоду;

Vb – значення показника на початок періоду.

Застосування структурного та динамічного підходів забезпечує базову кількісну оцінку пропорцій і тенденцій у формуванні дебіторської та кредиторської заборгованостей, дозволяючи виявити ключові напрями їх змін. Отримані результати створюють методичне підґрунтя для подальшого дослідження розрахунків за допомогою горизонтального та вертикального аналізу, що поглиблює розуміння їхнього впливу на фінансовий стан підприємства.

Ефективне дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей передбачає послідовне застосування базових методів фінансового аналізу, серед яких горизонтальний і вертикальний аналіз відіграють ключову роль. Саме ці підходи дозволяють сформувати початкове уявлення про динаміку та структуру розрахунків, визначити їхній вплив на фінансовий стан підприємства, а також оцінити пропорційність розвитку активів і зобов’язань.

Згідно з методичними засадами фінансового аналізу, аналіз змін у часі та аналіз структури є фундаментом для подальших, більш поглиблених аналітичних процедур [61, 62].

Горизонтальний аналіз дає змогу визначити абсолютні та відносні зміни обсягів дебіторської й кредиторської заборгованостей у динаміці звітних періодів. Порівняння залишків на початок та кінець періоду дозволяє встановити приріст або зменшення заборгованостей, а також розрахувати темпи їх зростання чи скорочення. Отримані показники дають можливість оцінити швидкість накопичення боргів, виявити періоди посилення навантаження на оборотні активи або збільшення залежності від кредиторів. Зміна темпів зростання заборгованостей може свідчити як про зміну обсягів операційної діяльності, так і про погіршення розрахункової дисципліни контрагентів або зміни у політиці постачальників [12].

Вертикальний аналіз спрямований на визначення структури дебіторської та кредиторської заборгованостей у складі активів і зобов’язань підприємства. Частка дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотних активів характеризує рівень ліквідності та ступінь мобільності ресурсів, тоді як частка кредиторської заборгованості у структурі поточних зобов’язань відображає напруженість фінансових зобов’язань та залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Аналіз структури дозволяє визначити співвідношення між власними та позиковими джерелами покриття поточних потреб підприємства, оцінити збалансованість розрахунків та визначити оптимальність їхнього рівня [12].

Отримані результати горизонтального та вертикального аналізу створюють основу для подальшої кількісної оцінки ефективності управління розрахунками за допомогою коефіцієнтного аналізу. Коефіцієнтний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей є важливою складовою методики оцінювання ефективності управління оборотним капіталом підприємства, оскільки дозволяє виміряти інтенсивність руху коштів, тривалість фінансових циклів та рівень залучення ресурсів у розрахункові

операції. На відміну від структурно-динамічних прийомів, які відображають загальні тенденції, система коефіцієнтів забезпечує кількісну інтерпретацію процесів формування та погашення заборгованостей, дозволяючи виявити як позитивні, так і ризикові зміни у взаємовідносинах з контрагентами.

Одним із базових показників, що характеризують ступінь відволікання оборотних активів у розрахунки з покупцями, є коефіцієнт осідання оборотних активів у дебіторській заборгованості. Його визначають за формулою 1.5:

$$\text{Косідз. ДЗ} = \frac{\text{Дебіторська Заборгованість}}{\text{Оборотні Активи}} \tag{1.5}$$

де ДЗ – середня величина дебіторської заборгованості,

ОА – середня вартість оборотних активів.

Зростання цього показника свідчить про збільшення частки ресурсів, іммобілізованих у дебіторській заборгованості, що, у свою чергу, може погіршувати ліквідність підприємства та посилювати потребу в додатковому фінансуванні оборотних потреб.

Оцінка швидкості обігу дебіторської та кредиторської заборгованостей здійснюється за допомогою відповідних коефіцієнтів оборотності. Оборотність дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистого доходу від реалізації до середньої дебіторської заборгованості (формула 1.6):

$$\text{Коб ДЗ} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації}}{\text{Дебіторська Заборгованість}} \tag{1.6}$$

Чим більшим є значення цього коефіцієнта, тим швидше підприємство перетворює дебіторську заборгованість у грошові надходження, що знижує ризик утворення прострочених сум і забезпечує стабільність грошових

потоків. Для комплексного оцінювання ефективності розрахункової політики важливо також проаналізувати, як підприємство погашає власні короткострокові зобов'язання. З цією метою розраховують коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, який визначають як співвідношення собівартості реалізованої продукції до середньої кредиторської заборгованості (формула 1.7):

$$\text{Коб КЗ} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Крелиторська Заборгованість}} \qquad (1.7)$$

Зростання DSO є негативною ознакою, оскільки свідчить про уповільнення надходження коштів та підвищення ризику формування проблемної дебіторської заборгованості. Період погашення кредиторської заборгованості (Days Payable Outstanding, DPO), навпаки, характеризує, скільки днів у середньому підприємство користується зобов'язаннями перед постачальниками, і розраховується за формулою (формула 1.8):

$$\text{DSO} = \frac{\text{Дебіторська Заборгованість}}{\text{Чистий дохід від реалізації}} \text{ x } 365 \qquad (1.8)$$

Зростання DSO є негативною ознакою, оскільки свідчить про уповільнення надходження коштів та підвищення ризику формування проблемної дебіторської заборгованості. Період погашення кредиторської заборгованості (Days Payable Outstanding, DPO), навпаки, характеризує, скільки днів у середньому підприємство користується зобов'язаннями перед постачальниками, і розраховується за формулою (формула 1.9):

$$\text{DPO} = \frac{\text{Кредиторська Заборгованість}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \qquad (1.9)$$

Збалансованість значень DSO та DPO є ключовою умовою підтримання оптимального фінансового циклу, оскільки саме співвідношення цих показників визначає, чи достатньо підприємству внутрішніх ресурсів для здійснення поточних операцій. Якщо кошти повертаються від покупців повільніше, ніж здійснюються розрахунки з постачальниками, виникає розрив у фінансових потоках, що призводить до дефіциту оборотного капіталу, потреби у додатковому фінансуванні та зростання залежності від короткострокових кредитів. Така ситуація негативно впливає на платоспроможність і може спричинити фінансову напругу в умовах нестабільної зовнішньої кон'юнктури [6].

Кількість оборотів за період є узагальнювальною характеристикою ефективності обігу дебіторської та кредиторської заборгованостей і фактично відповідає значенням відповідних коефіцієнтів оборотності. Зростання кількості оборотів свідчить про скорочення тривалості перетворення заборгованостей у грошові кошти та про підвищення ефективності управління розрахунками з контрагентами. Це, у свою чергу, забезпечує стабільність грошових надходжень, підсилює ліквідність та зменшує ризик виникнення фінансових розривів. Низька оборотність, навпаки, вказує на уповільнення фінансового обігу та можливі проблеми з платіжною дисципліною покупців або неефективність управління зобов'язаннями перед постачальниками.

У сукупності ці показники дозволяють сформувати цілісне уявлення про якість управління дебіторсько-кредиторською політикою підприємства та оцінити її вплив на ліквідність і загальну фінансову стійкість. Вони дають змогу не лише визначити наявні диспропорції в розрахунках, але й обґрунтувати необхідність коригування умов надання відстрочки платежу, строків розрахунків або внутрішніх процедур контролю за заборгованостями.

Разом із показниками оборотності важливе значення має оцінка тривалості операційного та фінансового циклів, які інтегрують вплив дебіторської і кредиторської заборгованостей на обіг оборотного капіталу. Аналіз операційного та фінансового циклів є важливою складовою

оцінювання ефективності управління оборотним капіталом, оскільки дозволяє визначити швидкість перетворення ресурсів у грошові кошти та виявити можливі дисбаланси у розрахунково-фінансових потоках. Тривалість цих циклів безпосередньо залежить від стану дебіторської та кредиторської заборгованостей, а їх аналіз дає можливість оцінити раціональність кредитної політики підприємства, стабільність грошових надходжень і загальний рівень фінансової стійкості.

Операційний цикл характеризує тривалість періоду, протягом якого оборотні активи проходять усі етапи трансформації – від придбання запасів до інкасації коштів за реалізовану продукцію. Його величину визначають за формулою (формула 1.10):

$$OC = DIO + DSO \tag{1.10}$$

де OC – операційний цикл,

DIO – період обороту запасів (Days Inventory Outstanding),

DSO – період інкасації дебіторської заборгованості (Days Sales Outstanding).

Збільшення операційного циклу свідчить про уповільнення перетворення оборотних активів у грошові кошти, тоді як його скорочення є ознакою підвищення ефективності операційної діяльності.

Фінансовий цикл характеризує період, протягом якого підприємство фактично фінансує свою операційну діяльність власними або позиковими ресурсами, не покритими кредиторською заборгованістю. Він визначається як різниця між операційним циклом і періодом погашення кредиторської заборгованості (формула 1.11):

$$FC = OC - DPO \tag{1.11}$$

де FC – фінансовий цикл,

DPO – період погашення кредиторської заборгованості (Days Payable Outstanding).

Скорочення фінансового циклу означає зменшення потреби підприємства у додатковому фінансуванні, тоді як його збільшення відображає зростання дефіциту оборотного капіталу. Дебіторська та кредиторська заборгованості мають визначальний вплив на тривалість операційного та фінансового циклів: збільшення строків інкасації дебіторської заборгованості (DSO) подовжує як операційний, так і фінансовий цикл, оскільки кошти повільніше повертаються на підприємство, тоді як зростання строків погашення кредиторської заборгованості (DPO) скорочує фінансовий цикл, оскільки підприємство довше користується ресурсами постачальників, що знижує навантаження на власний капітал. Таким чином, співвідношення DSO і DPO є ключовим показником ефективності кредитної політики підприємства та його здатності підтримувати стабільний обіг коштів.

Значення операційного та фінансового циклів виходить за межі суто технічного індикатора і має безпосередній вплив на ліквідність підприємства та організацію його грошових потоків. Коротший цикл означає швидше повернення вкладених коштів та меншу залежність від зовнішнього фінансування, що позитивно впливає на фінансову стійкість і дозволяє підприємству гнучко реагувати на зміни ринкових умов. Навпаки, тривалий цикл підвищує ризики виникнення касових розривів, посилює залежність від кредиторів і може негативно позначатися на платоспроможності. Тому аналіз тривалості операційного й фінансового циклів є необхідним інструментом для формування раціональної політики управління оборотним капіталом та оптимізації грошових потоків підприємства.

Однак самих показників оборотності та тривалості фінансового циклу недостатньо для визначення якості дебіторської заборгованості. З цією метою застосовується віковий (aging) аналіз, який деталізує її структуру за строками

погашення. Віковий (aging) аналіз дебіторської заборгованості є одним із найбільш інформативних методів оцінювання якості розрахунків із покупцями, оскільки дозволяє визначити не лише загальний обсяг непогашених сум, але й ступінь прострочення та ризик їх неповернення. На відміну від традиційних структурних показників, ageing дає змогу встановити фактичну поведінку контрагентів щодо виконання платіжних зобов'язань і своєчасно виявити ті сегменти дебіторського портфеля, які потребують посиленого контролю або формування резервів. Методика вікового аналізу широко застосовується як у фінансовій аналітиці, так і в аудиті, оскільки забезпечує об'єктивну оцінку ризику неплатежів та є базовою для управління кредитною політикою.

Поділ дебіторської заборгованості за строками погашення здійснюється шляхом групування залишків заборгованості за визначеними часовими інтервалами, що найчастіше відповідають загальноприйнятій практиці: 0–30, 31–60, 61–90 та понад 90 днів. Своєчасна заборгованість (0–30 днів) характеризує нормальний для підприємства цикл оплати, у той час як збільшення частки сум у категоріях понад 60 днів є індикатором потенційного погіршення розрахункової дисципліни. Найбільш критичною є група понад 90 днів, оскільки саме в ній, як правило, концентруються борги з високою ймовірністю неповернення, які можуть вимагати списання або створення резервів.

На основі вікового поділу формуються групи ризику, що дозволяють класифікувати заборгованість у розрізі рівня кредитного ризику. Однією з поширених моделей є поділ на низький, помірний та високий ризик залежно від частки прострочених сум та історії оплат конкретного контрагента. Така сегментація дозволяє коректно оцінити якість дебіторського портфеля, визначити контрагентів, які потребують реструктуризації умов оплати, або встановити додаткові заходи контролю (наприклад, скорочення терміну відстрочки чи перехід на передоплату). Зростання частки високоризикової заборгованості є прямим сигналом до перегляду кредитної політики та

посилення претензійно-позовної роботи.

Віковий аналіз також є основою для формування резерву сумнівних боргів, оскільки дає можливість оцінити ступінь неповернення окремих сегментів дебіторської заборгованості. У межах традиційних підходів застосовуються коефіцієнти резервування для кожної вікової групи, що відображають історичні рівні неповернення або встановлені управлінські критерії. Наприклад, для заборгованості до 30 днів рівень резервування може становити мінімальні значення, тоді як суми зі строком понад 90 днів резервуються майже повністю. Такий підхід забезпечує адекватне відображення очікуваних збитків у фінансовій звітності та підвищує її достовірність.

Зв’язок ageing із вимогами МСФЗ 9 полягає в тому, що міжнародний стандарт використовує модель очікуваних кредитних збитків, яка передбачає оцінку кредитного ризику на основі не лише поточного стану заборгованості, але й змін її якості в часі. Віковий аналіз є одним із ключових інструментів визначення переходу дебіторської заборгованості між стадіями знецінення (Stage 1, Stage 2, Stage 3), адже саме глибина прострочення є базовим показником підвищення кредитного ризику. Таким чином, ageing дозволяє підприємству не лише оцінити якість поточних розрахунків, але й здійснити правильне класифікування дебіторської заборгованості відповідно до вимог МСФЗ 9 та забезпечити обґрунтоване формування резервів.

Доповненням до вікової структури дебіторської заборгованості є класифікаційні методи, зокрема комбінований АВС аналіз, що дозволяє врахувати як обсяги боргів, так і стабільність платіжної поведінки контрагентів. Комбінований АВС аналіз дебіторської заборгованості є ефективним інструментом класифікації контрагентів за рівнем їх впливу на фінансові результати підприємства та стабільністю їх платіжної поведінки. На відміну від традиційних структурних підходів, комбінований аналіз дозволяє врахувати не лише обсяг заборгованості, що припадає на конкретного дебітора, а й варіативність його оплат у часі. Такий підхід забезпечує

формування диференційованої кредитної політики та підвищує обґрунтованість управлінських рішень щодо оптимізації розрахункових операцій.

У межах ABC-методу дебітори ранжуються відповідно до їх частки в загальному обсязі дебіторської заборгованості. Частка і-го контрагента визначається за формулою 1.12:

$$pi = (ДЗi / ΣДЗ) \times 100\% \quad (1.12)$$

Де ДЗі – заборгованість конкретного дебітора,

ΣДЗ – загальна сума дебіторської заборгованості підприємства.

На основі впорядкування часток формується кумулятивний розподіл, що дозволяє класифікувати контрагентів таким чином: до групи А відносять найбільш значущих дебіторів, на яких припадає близько 70–80 % загального обсягу заборгованості; група В охоплює наступні 15–20 %; до групи С належать дрібні й маловпливові контрагенти, частка яких є мінімальною. Така класифікація дає змогу оцінити рівень концентрації дебіторської заборгованості та визначити пріоритетні напрями контролю.

XYZ-метод доповнює ABC-класифікацію шляхом оцінювання стабільності або варіативності платіжної поведінки дебіторів. Кількісною характеристикою варіативності виступає коефіцієнт варіації, який визначається за формулою 1.13:

$$V=(\sigma / \bar{x}) \times 100\% \quad (1.13)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення періодичних надходжень,

$\bar{x}$ – середнє значення надходжень за аналізований період.

Середньоквадратичне відхилення періодичних надходжень

розраховується за формулою 1.14:

$$\sigma=\sqrt{[(\Sigma (xt - \bar{x})^2) / m]} \quad (1.14)$$

де xt – надходження у t-му періоді,

m – кількість періодів спостереження.

Дебітори з низьким значенням коефіцієнта варіації (група X) характеризуються стабільними надходженнями; група Y має помірний рівень варіативності; група Z – високий, що свідчить про підвищену ймовірність порушення строків оплати.

На завершальному етапі результати ABC- та XYZ-класифікацій поєднуються шляхом побудови матриці ABC, у якій кожен дебітор отримує інтегральну категорію. Наприклад, категорія A–X характеризує стратегічно важливих контрагентів, які мають і значну частку в загальному обсязі дебіторської заборгованості, і високу стабільність платежів. Категорії A–Y, B–Y та B–Z позначають дебіторів із середнім рівнем значущості та/або ризиковості платіжної поведінки. Категорія C–Z відноситься до найбільш проблемних боржників, які поєднують низьку фінансову значущість та високу варіативність оплат. Застосування комбінованого ABC аналізу має важливе практичне значення для управління кредитною політикою. Дебітори категорій A–X можуть отримувати пріоритетні умови співпраці та більші кредитні ліміти, оскільки формують основну частину грошових надходжень і демонструють високу платіжну дисципліну. Водночас клієнти групи C–Z потребують більш жорсткого контролю, скорочення строків відстрочки або застосування попередньої оплати. Таким чином, ABC аналіз виступає інструментом зниження кредитного ризику, підвищення оборотності дебіторської заборгованості та забезпечення стабільності грошових потоків підприємства.

Паралельно з аналізом дебіторської заборгованості необхідною умовою

є оцінка кредиторської заборгованості, яка формує зовнішні джерела фінансування оборотного капіталу. Аналіз кредиторської заборгованості посідає важливе місце в системі фінансової діагностики підприємства, оскільки характеризує структуру короткострокових зобов'язань та визначає обсяг зовнішніх джерел фінансування, які залучаються для підтримання операційної діяльності. Раціональне управління кредиторською заборгованістю сприяє забезпеченню ліквідності, оптимізації фінансового циклу та мінімізації ризиків порушення платіжної дисципліни [2]. У цьому контексті аналіз кредиторської заборгованості охоплює дослідження її структурних характеристик, динаміки погашення, своєчасності виконання зобов'язань та впливу на загальний стан оборотного капіталу.

Строки погашення кредиторської заборгованості є важливим кількісним показником її якості. Для оцінки своєчасності виконання зобов'язань, як уже зазначалося, використовується період погашення кредиторської заборгованості (DPO), розрахований за формулою (1.6). Показник відображає середню кількість днів, протягом яких підприємство утримує у своєму розпорядженні ресурси постачальників. Зростання DPO може свідчити про ефективніше використання кредиторської заборгованості як джерела фінансування, проте надмірне його збільшення потенційно сигналізує про погіршення платіжної дисципліни.

Оцінювання своєчасності виконання зобов'язань доповнюється аналізом частки простроченої кредиторської заборгованості в її загальному обсязі. Вона обчислюється за формулою 1.15:

$$Кпр = (КЗпростр / КЗзаг) \times 100\ \% \qquad (1.15)$$

Де КЗпростр – сума прострочених зобов'язань,

КЗзаг – загальна кредиторська заборгованість.

Зростання частки прострочених зобов'язань свідчить про ймовірні

проблеми з ліквідністю, порушення графіків оплати або недоліки у внутрішній системі управління грошовими потоками [16]. Аналіз прострочених сум є індикатором фінансової надійності підприємства з точки зору постачальників та інших контрагентів. Кредиторська заборгованість виконує функцію безвідсоткового короткострокового фінансування, тому її рівень та якість безпосередньо впливають на платоспроможність підприємства. Раціональне використання кредиторської заборгованості дозволяє зменшити потребу у власному оборотному капіталі та забезпечити стабільність грошових потоків.

Як уже зазначалося, з позиції фінансового циклу кредиторська заборгованість впливає на його тривалість через показник DPO (формула 1.8). Збільшення періоду погашення кредиторської заборгованості скорочує фінансовий цикл, що позитивно позначається на ліквідності підприємства. Водночас надмірне накопичення зобов'язань або зростання частки простроченої кредиторської заборгованості здатні спричинити конфлікти з постачальниками, погіршення умов співпраці та порушення стабільності операційної діяльності [2]. Таким чином, аналіз кредиторської заборгованості дозволяє не лише охарактеризувати її структуру та ефективність використання, але й визначити її роль у забезпеченні фінансової стійкості та оптимізації оборотного капіталу підприємства.

Зазначені вище методи переважно фіксують стан та структуру заборгованостей. Для виявлення причин їхніх змін доцільно застосовувати факторний аналіз. Факторний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей дає змогу визначити кількісний вплив основних чинників на їх зміну та відокремити структурні й поведінкові компоненти динаміки розрахунків. Застосування факторного підходу забезпечує можливість не лише зафіксувати зміну абсолютних величин заборгованостей, але й зрозуміти її першопричини, що є надзвичайно важливим для формування ефективної політики управління оборотним капіталом. У методичній літературі Дропа та Петрова підкреслюється, що факторний аналіз є одним із ключових інструментів оцінювання фінансової поведінки контрагентів та ефективності

внутрішніх процедур управління грошовими потоками.

Щоб кількісно оцінити обсяг дебіторської заборгованості за умов незмінної тривалості інкасації, використовується базова модель її розрахунку. Ця модель ґрунтується на припущенні пропорційності між виручкою та середнім періодом погашення заборгованості і дозволяє визначити теоретичний рівень її накопичення. Показник відображає теоретичний обсяг дебіторської заборгованості за умови сталого рівня виручки та незмінної тривалості інкасації.Базова модель передбачає застосування формули 1.16:

$$ДЗ = (Виручка \times DSO) / 365 \quad (1.16)$$

Показник дозволяє кількісно оцінити, який обсяг коштів залишається у формі дебіторської заборгованості протягом середнього періоду її погашення. Саме на основі цієї моделі здійснюється факторний аналіз змін дебіторської заборгованості між звітними періодами, що дає можливість визначити, як коливання обсягу реалізації та зміна тривалості інкасації вплинули на загальну суму дебіторської заборгованості.Отже, зміна дебіторської заборгованості між двома періодами може бути розкладена на два факторні ефекти. Вплив зміни обсягу реалізації визначається за формулою 1.17:

$$\Delta ДЗQ = [(Виручка1 - Виручка0) \times DSO0] / 365 \quad (1.17)$$

Цей показник демонструє, наскільки збільшення чи зменшення продажів вплинуло на величину дебіторської заборгованості за умови незмінного періоду інкасації. Вплив зміни періоду інкасації доцільно розраховувати за формулою 1.18:

$$\Delta ДЗDSO = [Виручка1 \times (DSO1 - DSO0)] / 365 \quad (1.18)$$

Цей показник характеризує зміну дебіторської заборгованості внаслідок

прискорення або уповільнення надходження коштів від покупців за умови фіксації обсягу реалізації. Загальна зміна дебіторської заборгованості визначається як сума факторних складових (формула 1.19):

$$\Delta ДЗ = \Delta ДЗQ + \Delta ДЗDSO \quad (1.19)$$

Такий підхід дає змогу виокремити, що саме стало причиною зміни дебіторської заборгованості: зростання масштабів діяльності чи погіршення платіжної дисципліни контрагентів.

Аналогічна логіка застосовується до аналізу кредиторської заборгованості. Її величина визначається за моделлю (формула 1.20):

$$КЗ = (Закупівлі \times DPO) \,/\, 365 \quad (1.20)$$

де DPO – середній період погашення кредиторської заборгованості.

Тоді зміна кредиторської заборгованості може бути розкладена на два основні фактори. Вплив зміни обсягу закупівель визначається розрахунком формули 1.21:

$$\Delta КЗQ = [(Закупівлі1 - Закупівлі0) \times DPO0] \,/\, 365 \quad (1.21)$$

а вплив зміни періоду погашення кредиторської заборгованості за формулою 1.22:

$$\Delta КЗDPO = [Закупівлі1 \times (DPO1 - DPO0)] / 365 \quad (1.22)$$

Сумарна зміна визначається за формулою 1.23:

$$\Delta КЗ = \Delta КЗQ + \Delta КЗDPO \quad (1.23)$$

Факторний розподіл дозволяє визначити, чи є збільшення кредиторської заборгованості наслідком зростання обсягів діяльності, чи відображає навмисне збільшення підприємством строків розрахунків, що може бути як стратегічним рішенням, так і ознакою фінансових труднощів.

Окреме місце в методиці аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей посідає оцінка платоспроможності підприємства за допомогою інтегральних показників ліквідності та фінансової стійкості [13]. Зазначені коефіцієнти дають змогу узагальнити вплив структури оборотних активів і зобов'язань на здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання і формують методичну базу для подальшого прикладного аналізу у розділі 3.2.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує частку поточних зобов'язань, яка може бути негайно погашена за рахунок найбільш ліквідних активів (формула 1.24):

$$Кабс.лік = \frac{Грошові\ кошти + Поточні\ фінансові\ інвестиції}{Поточні\ зобов'язання} \qquad (1.24)$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності відображає здатність підприємства погашати поточні зобов'язання за рахунок найбільш ліквідної частини оборотних активів, за винятком запасів (формула 1.25):

$$Кшвид.лік = \frac{Оборотні\ активи - Запаси}{Поточні\ зобов'язання} \qquad (1.25)$$

Коефіцієнт поточної ліквідності характеризує загальну забезпеченість поточних зобов'язань оборотними активами (формула 1.26):

$$Кпот.лік = \frac{Оборотні\ активи}{Поточні\ зобов'язання} \qquad (1.26)$$

Коефіцієнт фінансової автономії відображає частку власного капіталу в загальній вартості активів та характеризує рівень фінансової незалежності підприємства. Цей показник демонструє, наскільки підприємство здатне функціонувати без залучення зовнішніх джерел фінансування, а також визначає ступінь його стійкості до зовнішніх шоків і коливань ринкової кон'юнктури. Високе значення коефіцієнта свідчить про стабільність фінансової структури, нижчий рівень ризику для інвесторів і кредиторів та більшу здатність підприємства покривати зобов'язання власними ресурсами. Низький рівень автономії, навпаки, може вказувати на залежність від позикового капіталу та підвищену фінансову вразливість. Розрахунок цього показника здійснюється за формулою (формула 1.27):

$$Кфін.авт = \frac{Власний\ капітал}{Валюта\ балансу} \qquad (1.27)$$

На основі проведених факторних розрахунків виокремлюються ключові драйвери змін у дебіторській та кредиторській заборгованостях. До них, як правило, належать динаміка обсягів операційної діяльності (реалізації та закупівель), зміна швидкості обігу коштів через коливання показників DSO і DPO, зміни у платіжній дисципліні контрагентів, рівень ефективності внутрішньої політики управління розрахунками, а також вплив зовнішніх ринкових та макроекономічних умов, які можуть як прискорювати, так і уповільнювати оборот грошових потоків. Ідентифікація зазначених факторів дає змогу підприємству сформувати обґрунтовану політику оптимізації розрахунків: коригувати кредитні ліміти, переглядати умови співпраці з контрагентами, посилювати контроль за простроченими сумами та оптимізувати графік платежів постачальникам. У результаті комплексний факторний аналіз стає важливою передумовою підвищення ефективності управління оборотним капіталом і мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних із нестабільністю грошових потоків.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що методика аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей базується на поєднанні низки взаємодоповнювальних підходів, які забезпечують комплексну оцінку стану розрахунків підприємства. Горизонтальний і вертикальний аналізи дозволяють встановити динаміку та структуру заборгованостей; система коефіцієнтних показників, включно з коефіцієнтами ліквідності та фінансової автономії, а також оцінка тривалості операційного й фінансового циклів дає змогу кількісно виміряти швидкість обігу коштів та потребу в оборотному капіталі; віковий (aging) і комбінований ABC аналізи забезпечують виокремлення концентрованих і ризикових сегментів дебіторського портфеля, тоді як факторний аналіз розкриває вплив ключових внутрішніх і зовнішніх чинників на зміну обсягів заборгованостей. Сукупне застосування цих інструментів формує цілісну аналітичну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації кредитної політики, підвищення платіжної дисципліни, скорочення тривалості фінансового циклу та зміцнення фінансової стійкості підприємства.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЙНО – МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД №3»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з додатковою відповідальністю «Запорізький хлібозавод №3» є одним із провідних підприємств хлібопекарської галузі України, яке розпочало свою операційну діяльність 10 червня 1996 року. Юридична адреса підприємства знаходиться за адресою: Україна, 04070, м. Київ, вул. Ігорівська, 11Б, однак виробничі потужності стратегічно розташовані в промисловому центрі України – місті Запоріжжя на вулиці Українська, 96, займаючи компактну територію площею 2,62 гектара.

Товариство з додатковою відповідальністю «Запорізький хлібозавод №3» є одним із провідних підприємств хлібопекарської галузі України, яке розпочало свою операційну діяльність 10 червня 1996 року. Юридична адреса підприємства знаходиться за адресою: Україна, 04070, м. Київ, вул. Ігорівська, 11Б, однак виробничі потужності стратегічно розташовані в промисловому центрі України – місті Запоріжжя на вулиці Українська, 96, займаючи компактну територію площею 2,62 гектара. Вигідне географічне розташування виробничих потужностей у Запоріжжі створює значні конкурентні переваги для підприємства, забезпечуючи ефективну логістичну систему, що дозволяє оперативно доставляти продукцію з урахуванням коротких строків реалізації хлібобулочних виробів. Це, своєю чергою, сприяє зниженню транспортних витрат та формуванню конкурентоспроможної роздрібної ціни продукції.

Важливою особливістю організаційної структури підприємства є відсутність філій, представництв чи дочірніх компаній, що забезпечує

концентрацію всіх ресурсів на основній діяльності та підвищує ефективність управління. Водночас ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» функціонує не ізольовано, а в складі національної групи компаній HD-group, до якої, окрім нього, входять Запорізький хлібокомбінат №1, Запорізький хлібозавод №5, Бердянський, Оріхівський та Мелітопольський хлібокомбінати. Саме в межах цієї групи здійснюється виробництво продукції під торговою маркою «Хлібодар», що дозволяє поєднувати регіональну спеціалізацію з ефектом масштабу та єдиного брендингу. Потенційна річна потужність ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» оцінюється приблизно у 13,5 тис. тонн хліба та хлібобулочних виробів, що додатково підкреслює його значущість у структурі групи.

Сучасні підходи до менеджменту організації, описані Андрущенко В. Л., Вороніна В. Л., підкреслюють важливість концентрації ресурсів для підвищення ефективності управління, що реалізується на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» через централізовану структуру управління та інтеграцію в кластер HD-group [1, 19]. Такий формат дозволяє поєднати оперативну самостійність підприємства із використанням спільних корпоративних стандартів якості, логістики, закупівель і маркетингу.

Основним видом економічної діяльності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» є виробництво хліба та хлібобулочних виробів з подальшою їх реалізацією на регіональному ринку. Підприємство демонструє високий рівень диверсифікації продукційної лінійки, виробляючи близько 43 різновиди пшеничного та житньо-пшеничного хліба, а також близько 55 різновидів хлібобулочних виробів, включаючи здобні вироби. До асортименту продукції входять батони, булочки, булки, пампушки, калачі, рулети, рогалики, пиріжки, короваї, лаваші та інші популярні вироби, що дозволяє задовольняти різноманітні потреби споживачів.

Виробнича діяльність підприємства організована за принципом безперервного виробництва у дві зміни без зупинок у святкові та вихідні дні, що забезпечує постійне постачання свіжої продукції на ринок

З огляду на велику номенклатуру продукції, доцільно згрупувати її за основними напрямами, що подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні групи готової продукції ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Група продукції	Приклади виробів
Пшеничний хліб	«Обідній», «Покровський», «Сімейний»
Житньо-пшеничний хліб	«Дарницький», «Український житній»
Батони та булочні вироби	Батон нарізний, булки столові
Лаваш та національні види хліба	Лаваш тонкий, класичний
Дрібноштучні хлібобулочні вироби	Пампушки, рогалики, пиріжки
Вироби тривалого зберігання	Сухарі, сушки, баранки

Формування виробничої програми здійснюється на підставі щоденних заявок покупців, що дозволяє ефективно планувати обсяги виробництва та мінімізувати втрати від надлишкових запасів. Максимальна виробнича потужність підприємства становить близько 120 тонн продукції на добу, що відповідає потребам регіонального ринку і створює можливості для гнучкого реагування на зміни попиту. У звітному році ступінь завантаження виробничих потужностей склав 69 %, що свідчить про наявність значного резерву для нарощування виробництва та можливості розширення ринкової присутності без суттєвих додаткових капіталовкладень.

Організаційна структура виробництва базується на функціонуванні двох спеціалізованих цехів. Цех №1 спеціалізується на виробництві житньо-пшеничного хліба, пшеничних хлібобулочних виробів та лавашу, тоді як цех №2 забезпечує виробництво хліба з борошна вищого гатунку, булочних, здобних та кондитерських виробів. Така цехова спеціалізація дозволяє оптимізувати технологічні процеси, раціонально використовувати технологічне обладнання та забезпечити високу якість продукції кожної категорії.

Технологічна база підприємства представлена чотирма автоматизованими лініями, дві з яких розташовані у цеху №1, та дві – у цеху №2. Виробництво пшеничного хліба та хлібобулочних виробів здійснюється

за безопарною технологією, що забезпечує високу продуктивність та стандартизацію якості. Виробництво житньо-пшеничних сортів хліба реалізується у цеху №1 на житній заквасці, що дозволяє зберегти традиційні смакові характеристики продукції та орієнтуватися на споживачів, які надають перевагу «класичному» рецептурному підходу. Виробництво дрібноштучних хлібобулочних виробів здійснюється на окремій ділянці у цеху №2, а окрема лінія з виробництва лавашу функціонує у цеху №1. Кожна технологічна лінія являє собою комплексну систему машин, механізмів та обладнання, що забезпечує повний цикл виробництва від замісу тіста до пакування готового виробу.

Особливу увагу підприємство приділяє системі управління якістю та безпечністю харчових продуктів. З метою задоволення потреб та очікувань споживачів відносно безпеки і якіості продукції, створення позитивного іміджу та підвищення конкурентоспроможності, підприємство випускає продукцію виключно з натуральної високоякісної сировини без використання консервантів. У 2008 році товариством було отримано сертифікат НАССР (система управління безпечністю харчових продуктів), що підтверджує відповідність виробничих процесів міжнародним стандартам безпеки харчової продукції і є важливим фактором довіри з боку торговельних мереж та кінцевих споживачів.

Збутова діяльність підприємства охоплює території Запорізької, Донецької та Луганської областей і здійснюється на підставі договорів купівлі-продажу, укладених з юридичними особами та приватними підприємцями. Суттєвим каналом збуту продукції підприємства є співпраця з національними торговельними мережами, такими як ТОВ «Сільпо-Фуд», ТОВ «Траш», ТОВ ТК «Економ плюс», ТОВ «Ашан Україна Гіпермаркет», мережа «Варус», «Делві» та інші. Це забезпечує широке охоплення роздрібного ринку, стабільні канали збуту продукції та певний рівень прогнозованості грошових потоків.

Організацією збутової діяльності займається спеціалізований відділ збуту підприємства. Додатково до здійснення завдань з реалізації продукції

залучаються інші особи на підставі господарсько-правових договорів на умовах аутсорсингу із завданням постійного розширення ринку збуту. Підприємство реалізує продукцію під торговою маркою «Хлібодар», якою користується на умовах ліцензійного договору. Власник торговельної марки «Хлібодар» (група компаній HD-group) здійснює заходи щодо просування та популяризації торгової марки, а підприємство користується загальною маркетинговою підтримкою у рамках плати за її використання. Маркетингова підтримка продукції товариства також здійснюється у співробітництві з національними торговельними мережами та роздрібними клієнтами шляхом проведення акцій, дегустацій, розміщення продукції на полицях кращої видимості тощо.

Аналіз ринкової кон'юнктури свідчить про наявність сезонних коливань попиту на продукцію підприємства. В осінньо-зимовий період обсяг споживання продукції товариства традиційно підвищується, тоді як у літній період попит на продукцію знижується. Також спостерігаються сезонні зміни, пов'язані з міграцією споживачів: взимку споживання хліба збільшується у містах, влітку – в курортних зонах узбережжя Азовського моря. Ці особливості враховуються при плануванні виробничої програми та формуванні збутової політики підприємства, зокрема через коригування добових обсягів випуску, асортиментних акцентів та графіків поставок.

Поряд із характеристикою ринку збуту доцільно окреслити конкурентне середовище, в якому функціонує ТДВ «Запорізький хлібозавод №3». На регіональному рівні підприємство входить до складу лідера з виробництва хліба у Запорізькій області – групи HD-group, продукція якої випускається, зокрема, на Запорізькому хлібокомбінаті №1 та Запорізькому хлібозаводі №5. На загальноукраїнському ринку торговельна марка «Хлібодар» конкурує з іншими великими виробниками хліба та хлібобулочних виробів, серед яких ПрАТ «Концерн Хлібпром», компанії «Кулиничі», «Хлібні інвестиції» (ТМ «Рум’янець»), регіональні бренди «Хліб Житомира», «Світ хліба», «Формула смаку» тощо. За результатами окремих досліджень, частка ТМ «Хлібодар» на

всеукраїнському ринку хлібобулочних виробів становить близько 5–6 %, що дозволяє позиціонувати її як помітного, але не монопольного гравця, орієнтованого передусім на зміцнення позицій у «своєму» регіоні.

Підприємство демонструє високий рівень соціальної відповідальності, постійно беручи участь у різних благодійних заходах. Товариство надає благодійну допомогу у вигляді продукції громадським та благодійним організаціям, релігійним громадам, дитячим будинкам тощо, що сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства у суспільстві та додатково посилює його позиції в конкурентній боротьбі.

Галузь виробництва, в якій здійснює діяльність Товариство, розвивається досить динамічно, попит на продукцію достатньо високий, як і рівень конкуренції в галузі. Виробники як використовують уже перевірені технології виробництва, так і впроваджують нові. Однак новітнє обладнання, яке дозволяє розширити асортимент виробництва, зменшити витрати та підвищити кількість та якість продукції, станом на зараз є досить затратним для підприємства, тому в більшості випадків підприємство реконструює і модернізує вже існуюче обладнання та виробничі потужності. У цьому контексті ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» змушене поєднує інвестиції у модернізацію з оптимізацією витрат та пошуком внутрішніх резервів ефективності, що безпосередньо відображається на його фінансових результатах.

Оцінювання змін ключових фінансових показників дає змогу визначити, наскільки ефективно підприємство реагує на зовнішні умови та внутрішні виклики, пов’язані з виробничою діяльністю. Порівняння результатів за два послідовні роки дозволяє виявити тенденції у формуванні доходів, витрат та фінансових результатів, а також оцінити вплив управлінських рішень на загальний стан підприємства.

На підставі зведених даних можна сформувати комплексне уявлення про динаміку фінансового розвитку ТДВ «Запорізький хлібозавод №3». Узагальнені показники наведено нижче (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка основних фінансових показників ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023–2022 рр.

Показник	2023 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	Відхилення	
			Абс., +-	Темп приросту, %
Чистий дохід від реалізації	418 882	403 393	15 489	3,84
Собівартість реалізованої продукції	279 124	309 719	-30 595	-9,88
Валовий прибуток	139 758	93 674	46 084	49,20

Як свідчать дані таблиці 2.2, у 2023 році підприємство забезпечило незначне зростання виручки (на 3,8 %), однак за рахунок зниження собівартості майже на 10 % валовий прибуток зріс майже наполовину. Це свідчить про підвищення ефективності управління витратами та зростання маржинальності основної діяльності.

Для наочності виявлених змін доцільно представити динаміку ключових статей операційної діяльності підприємства у графічній формі. Відображення трендів чистого доходу та собівартості дозволяє краще оцінити взаємозв'язок між обсягами продажів та витратною структурою, а також визначити, які саме фактори стали визначальними у формуванні фінансового результату. На рисунку 2.1 подано порівняльну динаміку цих показників за 2023–2022 рр.

Рисунок 2.1 – Порівняння розміру чистого доходу від реалізації та собівартості реалізованої продукції за 2023-2022 рр.

Разом із аналізом динаміки чистого доходу та собівартості важливим є дослідження зміни валового прибутку, оскільки саме цей показник найбільш повно відображає ефективність основної діяльності підприємства та здатність генерувати фінансовий результат при наявних витратах. З огляду на отримані тенденції, доцільно розглянути, як трансформувався рівень валового прибутку у 2023–2022 роках. Відповідну динаміку наведено на рисунку 2.2.

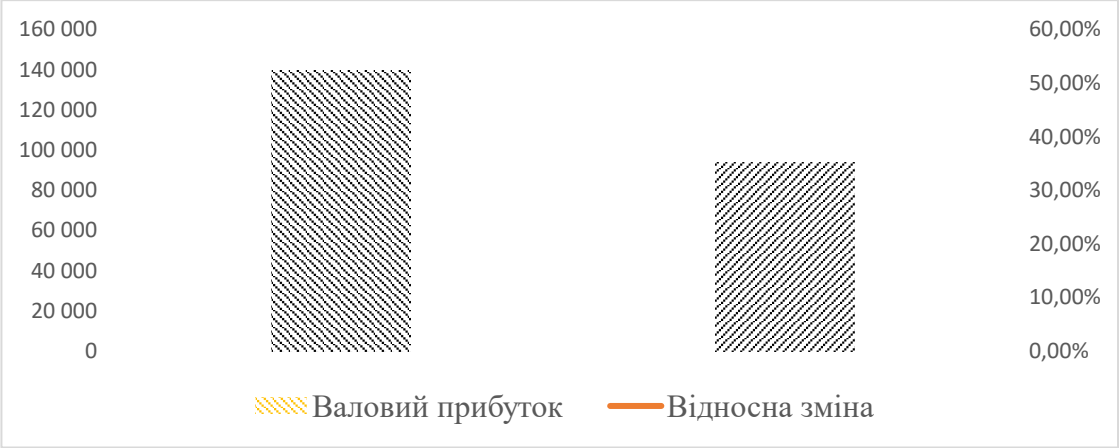

Рисунок 2.2 – Динаміка валового прибутку ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023–2022 рр.

За даними рисунка 2.2 видно, що за аналізований період валовий прибуток підприємства зріс з 93 674 тис. грн у 2022 році до 139 758 тис. грн у 2023 році, тобто на 46 084 тис. грн, або майже на 50 %. Така динаміка зумовлена не стільки зростанням виручки, скільки суттєвим зниженням собівартості реалізованої продукції. Збільшення валового прибутку свідчить про підвищення ефективності операційної діяльності підприємства, посилення його цінової та витратної конкурентоспроможності та формує потенціал для подальшого зростання фінансових результатів.

Середньооблікова кількість робітників на підприємстві станом на 2023 рік склала 381 чоловік, що свідчить про значний людський потенціал, необхідний для забезпечення безперервного виробництва та широкої номенклатури продукції. Персонал задіяний як у виробничій, так і в

адміністративно-управлінській діяльності, що зумовлює потребу в ефективній системі мотивації та контролю.

Згідно КВЕД-2010 та Статуту підприємства, до основної діяльності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» належать такі види основної діяльності:

– 10.71 виробництво хліба; виробництво свіжих борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок;

– 10.72 виробництво сухарів і печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів, тістечок, пирогів і бісквітів, призначених для тривалого зберігання.

Для належного управління підприємством оперативне керівництво здійснює Генеральний директор. Контроль за дотриманням Статуту та корпоративних прав учасників забезпечує Наглядова рада у складі 2 осіб. Вищим органом управління є Загальні збори учасників. Засновниками підприємства є СКАЙНА ГРУП ЛТД (Кіпр, 45 %), ЕСБІБІЕЙЧ ГРУП ЛІМІТЕД (Кіпр, 45 %) та ПАТ «СЛАВУТИЧ-ІНВЕСТ» (Україна, 10 %). Кінцевими бенефіціарами є Чекальський Юрій Лук'янович та Шестопалов Борис Борисович, які мають непрямий вплив на підприємство, зокрема через участь у структурі HD-group.

Найважливішим аспектом є встановлення структури та організації бухгалтерської служби на підприємстві. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку, забезпечення належного відображення всіх господарських операцій у первинних документах, зберігання оброблених документів, регістрів і звітності протягом визначеного терміну, встановленого для ведення бухгалтерського та податкового обліку, покладається на відділ бухгалтерії. До його складу входять головний бухгалтер, заступник головного бухгалтера, фінансовий бухгалтер, бухгалтер із нарахування заробітної плати, бухгалтер виробництва, бухгалтери з обліку готової продукції та бухгалтер матеріалів.

Головний бухгалтер у своїй діяльності керується «Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні». Він відповідає за

визначення, планування та координацію організації бухгалтерського обліку, керує господарсько-фінансовою діяльністю підприємства, забезпечує контроль за раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, організовує та перевіряє виконання розрахунків щодо розподілу прибутків, витрат на виробництво та платежів до бюджету. Крім того, до його обов'язків входить координація складання щомісячного бухгалтерського обліку та підготовка квартальних і річних фінансових звітів.

Бухгалтер із обліку праці та заробітної плати – фахівець, який на основі первинних документів виконує всі обчислення щодо нарахування заробітної плати та утримань із неї, здійснює нагляд за фондом оплати праці, веде облік розрахунків із позабюджетними фондами та іншими платежами. Бухгалтер виробничий проводить облік витрат за всіма видами виробництва, розраховує фактичну собівартість виготовленої продукції та визначає обсяги незавершеного виробництва. Бухгалтер матеріальний здійснює облік і контроль за наявністю та рухом усіх видів товарно-матеріальних цінностей. Бухгалтери з обліку готової продукції та її реалізації ведуть облік випуску, наявності, відвантаження та продажу продукції, а також розрахунків з покупцями. Фінансовий бухгалтер здійснює облік грошових коштів і контроль за розрахунками з дебіторами та кредиторами, юридичними і фізичними особами.

Бухгалтерія ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» застосовує програмне забезпечення BAS «Бухгалтерія» для автоматизації своїх процесів, що дозволяє інтегрувати бухгалтерський, управлінський та податковий облік, підвищуючи оперативність формування звітності та якість аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень.

Законом України від 16 липня 1999 року № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що підприємство самостійно формує свою облікову політику [22]. Цей документ затверджується наказом керівника підприємства і є ключовим нормативним актом для організації роботи бухгалтерії. Облікова політика має включати

принципи, методи та процедури, що застосовуються для підготовки та подання фінансової звітності, з особливим акцентом на аспекти, які можуть мати неоднозначне трактування в офіційних документах [36].

Облікова політика підприємства охоплює сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються для складання фінансової звітності. Вона базується на нормах Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), чинних в Україні, а також на міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) у тих аспектах, які не суперечать національним стандартам. Принципи облікової політики не є стандартами, але вони встановлюють ключові вимоги до якості фінансової звітності та слугують основою для прийняття рішень у ситуаціях, не врегульованих стандартами [4].

Метою облікової політики є визначення принципів, методів і процедур, які забезпечують складання фінансової звітності, що відповідає якісним характеристикам, необхідним для прийняття користувачами обґрунтованих економічних рішень. Користувачами такої інформації є керівництво та власники (акціонери) підприємства, інвестори, працівники, кредитори, постачальники, державні органи та громадськість.

Основні припущення облікової політики включають принцип нарахування, за яким економічні операції відображаються у звітності в період їх здійснення, незалежно від руху грошових коштів, а також припущення безперервності діяльності, яке передбачає, що підприємство продовжуватиме функціонувати в осяжному майбутньому за наявності економічних можливостей для цього.

Якісні характеристики фінансової звітності охоплюють порівнянність і послідовність, суттєвість, агрегування, недопущення необґрунтованого взаємозаліку статей, надійність, доречність та зрозумілість інформації. Основними елементами фінансової звітності є активи, зобов’язання, капітал, доходи та витрати, а основними формами – баланс, звіт про фінансові результати, звіт про зміни власного капіталу, звіт про рух грошових коштів та примітки до фінансової звітності [40].

Звітний період для фінансової звітності – календарний рік; проміжна звітність складається щокварталу наростаючим підсумком. Бухгалтерський облік і звітність ведуться в гривнях. Підприємство застосовує єдиний Робочий план рахунків для бухгалтерського та управлінського обліку, використовуючи клас 9 «Витрати діяльності». Економічно-аналітичний відділ підприємства відповідає за аналіз діяльності, виробничих потужностей і забезпечення, розробку бюджетів і планів на основі даних попередніх періодів, поточного стану та майбутніх зобов'язань у співпраці з відділом збуту, а також за контроль економічних процесів через внутрішні перевірки, звіти та бюджети.

У сукупності наведені характеристики дозволяють сформувати цілісне уявлення про організаційно-виробничу, ринкову та обліково-аналітичну базу ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», на основі якої в подальших підрозділах магістерської роботи здійснюватиметься поглиблений аналіз фінансових показників та управління дебіторською і кредиторською заборгованістю підприємства.

2.2 Облік дебіторської заборгованості: визнання, оцінка та облік операцій

Дебіторська заборгованість є одним із ключових елементів системи бухгалтерського обліку ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», оскільки формує грошові вимоги підприємства до покупців і безпосередньо впливає на ліквідність, швидкість обороту оборотних активів та стабільність грошових потоків. Організація її обліку на підприємстві здійснюється відповідно до вимог П(С)БО та положень внутрішньої облікової політики, яка визначає принципи визнання, оцінки, класифікації дебіторської заборгованості, а також порядок документального оформлення та інвентаризації розрахунків із контрагентами [4].

З позицій фінансового обліку дебіторська заборгованість відображається як актив лише за умови наявності підстав очікувати майбутні економічні вигоди та можливості її достовірної оцінки, а порядок визнання й оцінки має узгоджуватися з принципами нарахування та обачності. У практичному вимірі це означає необхідність коректного визначення моменту виникнення вимоги до контрагента, належного документального оформлення операції та подальшого контролю за погашенням заборгованості для забезпечення достовірності даних обліку і звітності [24].

Організація обліку дебіторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» базується на необхідності забезпечення точності та оперативності відображення господарських операцій. У внутрішній обліковій політиці підприємства визначено основні принципи роботи з дебіторською заборгованістю, включаючи порядок визнання заборгованості, правила класифікації, вимоги до первинних документів та алгоритм інвентаризації.

Підприємство використовує автоматизовану систему BAS Бухгалтерія, у якій ведеться детальний аналітичний облік розрахунків за кожним покупцем, договором та рахунком-фактурою. У системі формуються реєстри реалізації продукції, оборотно-сальдові відомості за рахунками, вибірки за простроченою дебіторською заборгованістю та інші звіти, необхідні для контролю стану розрахунків [39].

Аналітичний облік забезпечує можливість відстеження строків оплати, визначення заборгованості в розрізі періодів її виникнення, оперативного виявлення прострочених сум, а також контролю за виконанням договірних зобов’язань покупцями.

Для відображення дебіторської заборгованості підприємство використовує рахунки класу 3 «Кошти, розрахунки та інші активи» [10, 23]. Основні рахунки, що застосовуються у процесі обліку дебіторської заборгованості, наведено нижче. Їх структуру та функціональне призначення деталізує таблиця 2.3, у якій відображено бухгалтерські проведення, що характеризують виникнення та погашення заборгованості.

Основними рахунками, що застосовуються на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», є:

− 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», який використовується для обліку реалізації продукції, відвантаженої покупцям на умовах відстрочки платежу.

− субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – основний для обліку реалізації хлібобулочної продукції;

− субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» застосовується підприємством рідко, однак передбачений у робочому плані рахунків.

– 37 «Розрахунки з різними дебіторами», де ведеться облік інших видів дебіторської заборгованості:

− субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами» – облік передоплат постачальникам за послуги та товари;

− субрахунок 374 «Розрахунки за підзвітними особами»;

− субрахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», включаючи штрафи, пені, компенсації тощо.

Аналітичний облік ведеться у розрізі покупців, договорів, накладних, термінів оплати та валют розрахунків. Такий підхід забезпечує прозорість обліку та дозволяє формувати повні вибірки для подальшого аналізу, у тому числі для оцінки якості дебіторської заборгованості.

У внутрішній обліковій політиці ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» визначено основні критерії визнання дебіторської заборгованості відповідно до вимог П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». [33]

Дебіторська заборгованість визнається активом у момент переходу до покупця ризиків та вигод, пов’язаних із правом власності на продукцію, що, як правило, збігається з датою відвантаження товару або підписання акта виконаних робіт.

Первісна оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за договірною вартістю, що включає суму основного боргу та податкові

зобов’язання, якщо вони виникають. Подальша оцінка залежить від строків погашення та відповідності заборгованості критеріям сумнівної або безнадійної [33].

Практика фінансового обліку розрахунків передбачає, що первісне визнання дебіторської заборгованості повинно супроводжуватися перевіркою документальних підстав, коректним визначенням суми вимоги та її відображенням за відповідними субрахунками з урахуванням аналітики за покупцями й договорами. Таке групування створює основу для подальшого контролю строків погашення, обґрунтування резервів та формування достовірної звітної інформації про стан розрахунків [47].

У політиці підприємства визначено порядок формування резерву сумнівних боргів. У разі виникнення простроченої заборгованості підприємство проводить аналіз ймовірності її погашення, а за наявності ризику неповернення – відображає таку заборгованість як сумнівну. За необхідності формується резерв за індивідуальною оцінкою кожного контрагента [33].

Строк позовної давності становить три роки, але може бути перерваний, зокрема шляхом підписання акта звірки, листа-підтвердження або погашення частини боргу. Це положення прямо закріплене в обліковій політиці підприємства, і тому активно застосовується при аналізі та списанні дебіторської заборгованості [48].

Усі операції, пов’язані з виникненням, погашенням чи коригуванням дебіторської заборгованості, оформлюються первинними документами, що підтверджують факт господарської операції. До основних документів, які застосовуються на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», належать:

- видаткові накладні;
- акти наданих послуг та акти виконаних робіт;
- банківські виписки;
- податкові накладні;
- товарно-транспортні накладні;

- акти звірки розрахунків із покупцями;
- договори поставки з визначеними строками та умовами розрахунків;
- реєстри реалізації продукції та журнали операцій в системі BAS «Бухгалтерія».

У процесі дослідження обліку дебіторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» було проаналізовано практичні операції підприємства, оформлені відповідними бухгалтерськими записами. Вони відображають характерні ситуації, пов'язані з реалізацією продукції, поверненнями товарів, взаємозаліками, визнанням сумнівних боргів та іншими подіями.

Як видно із таблиці 2.3, основні операції з дебіторською заборгованістю на підприємстві охоплюють весь цикл взаєморозрахунків із покупцями – від моменту виникнення боргу до його погашення або коригування. Застосування аналітичних субрахунків 361 та 641 дозволяє забезпечити деталізацію за покупцями, договорами та податковими зобов'язаннями, що підвищує прозорість та контрольованість розрахунків.

Нижче наведено операції, які застосовуються в практиці підприємства (таблиця 2.3):

Таблиця 2.3. – Бухгалтерські проведення щодо виникнення та погашення торгової дебіторської заборгованості

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума
1	Виникнення торгової дебіторської заборгованості при реалізації хлібобулочних виробів	361	70	155 000,00
2	Нарахування ПДВ при реалізації продукції на умовах післяплати	361	641	25 833,33
3	Отримання повної оплати від покупця за поставлену продукцію	31	361	180 833,33

Окрему групу операцій становлять випадки повернення продукції та коригування первісної вартості реалізації. Такі операції впливають як на суму доходу, так і на податкові зобов'язання підприємства, тому мають бути

відображені за окремими бухгалтерськими проведеннями. Типові приклади таких операцій наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Бухгалтерські проведення щодо коригування доходу та податкових зобов'язань у випадках повернення продукції та надання знижок покупцям

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума
1	Надання знижки покупцю за дострокову оплату відповідно до умов договору	704	361	3 616,67
2	Повернення хлібобулочних виробів покупцем через невідповідність якості	704	361	1 365,72
3	Коригування ПДВ при поверненні товару покупцем	641	361	227,62

Дані таблиці 2.4 ілюструють порядок відображення у бухгалтерському обліку операцій, пов'язаних із наданням знижок та поверненням продукції, а також відповідного коригування податкових зобов'язань з ПДВ.

У випадках, коли існує ризик неповернення заборгованості, підприємство застосовує процедури її визнання сумнівною або безнадійною. Відповідно до П(С)БО 10, за такими операціями формується резерв сумнівних боргів або проводиться списання заборгованості. Типові бухгалтерські проведення наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Бухгалтерські проведення щодо обліку сумнівної та безнадійної заборгованості

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума
1	Формування резерву сумнівних боргів за простроченою заборгованістю	944	381	17 583,22
2	Списання сумнівної заборгованості за рахунок резерву	38	361	17 583,22

Як видно з таблиці 2.5, формування резерву здійснюється за рахунок витрат періоду, що забезпечує обачність обліку та відповідає вимогам оцінки

активів. Списання заборгованості за рахунок резерву дозволяє уникнути викривлення фінансових результатів.

Особливу категорію становлять ситуації, коли один і той самий контрагент одночасно є покупцем і постачальником. У таких випадках застосовується механізм взаємозаліку зустрічних однорідних вимог, що дозволяє скоротити обсяг грошових розрахунків та оптимізувати оборотний капітал. Приклади бухгалтерських проведень наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Бухгалтерські проведення при взаємозаліку заборгованостей між покупцем і постачальником

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума, грн
1	Відображення заборгованості покупця за поставлену продукцію	361	701	45 320,00
2	Відображення кредиторської заборгованості підприємства перед контрагентом	631	631	38 450,00
3	Проведення взаємозаліку зустрічних однорідних вимог між покупцем і постачальником	631	361	38 450,00
4	Відображення залишку непогашеної дебіторської заборгованості після взаємозаліку	-	-	6 870,00

Представлені операції демонструють, що взаємозалік є ефективним інструментом управління розрахунками з контрагентами, який зменшує потребу в оборотних коштах і скорочує кількість транзакцій. На підприємстві такі операції проводяться системно, що підтверджує високий рівень організації взаєморозрахунків. Таким чином, система обліку дебіторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» забезпечує достовірне та своєчасне відображення операцій із покупцями та іншими дебіторами. Використання автоматизованої системи «BAS Бухгалтерія», розгорнутої аналітики та належно організованої системи первинної документації створює надійну основу для ефективного контролю за розрахунками і формування якісної фінансової звітності. Логічним продовженням розгляду є аналіз організації обліку кредиторської заборгованості, яка виступає другим ключовим елементом системи взаєморозрахунків підприємства.

2.3 Облік кредиторської заборгованості: визнання, оцінка та облік операцій

Кредиторська заборгованість є важливою складовою поточних зобов'язань ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» та формується внаслідок взаєморозрахунків із постачальниками, підрядниками, працівниками, бюджетом та іншими контрагентами. Її правильне відображення забезпечує достовірність фінансової звітності, впливає на платоспроможність підприємства та дозволяє здійснювати контроль за строками виконання зобов'язань. Порядок визнання, оцінки та обліку кредиторської заборгованості регламентується вимогами П(С)БО 11 «Зобов'язання» та положеннями облікової політики підприємства [34].

Кредиторська заборгованість є важливою складовою поточних зобов'язань ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» та формується внаслідок взаєморозрахунків із постачальниками, підрядниками, працівниками, бюджетом та іншими контрагентами. Її коректне відображення забезпечує достовірність фінансової звітності, впливає на платоспроможність підприємства та дає змогу здійснювати ефективний контроль за строками виконання зобов'язань [2]. Порядок визнання, оцінки та обліку кредиторської заборгованості регламентується вимогами П(С)БО 11 «Зобов'язання» та положеннями облікової політики підприємства [34].

Відповідно до облікової політики ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» кредиторська заборгованість визнається в момент отримання товарів, робіт або послуг, навіть якщо їх оплата буде здійснена в майбутньому. Підставою для визнання зобов'язання є первинні документи, що підтверджують факт здійснення господарської операції: видаткова накладна, акт приймання-передачі робіт чи послуг, рахунок постачальника, товарно-транспортна накладна, акт звірки розрахунків або інший документ, який визначає суму та умови погашення боргу.

Після визнання кредиторська заборгованість відображається в бухгалтерському обліку за первісною вартістю, визначеною умовами договору та підтвердженою первинними документами. У разі зміни договірної вартості (повернення товарів, коригування кількості, зміна ціни, надання знижок) підприємство здійснює відповідні коригування сум зобов'язань у бухгалтерських регістрах. Поточні зобов'язання обліковуються за номінальною сумою погашення, а довгострокові – за потреби дисконтуються до теперішньої вартості відповідно до вимог П(С)БО 11 [34].

Організація обліку кредиторської заборгованості має забезпечувати її групування за видами контрагентів, економічним змістом зобов'язань і строками погашення, оскільки саме така деталізація є основою для контролю своєчасності розрахунків, запобігання простроченню та коректного відображення поточних і довгострокових зобов'язань у звітності. Відповідний підхід підвищує прозорість облікової інформації та якість управління платіжним календарем підприємства [69]

Для обліку кредиторської заборгованості на підприємстві застосовуються такі основні рахунки:

– 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» – зобов'язання за отримані товарно-матеріальні цінності, роботи та послуги;

– 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» – заборгованість за штрафами, пенею, компенсаціями та іншими позадоговірними сумами;

– 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» – заборгованість підприємства перед персоналом;

– 64 «Розрахунки за податками й платежами» – зобов'язання перед бюджетом та державними цільовими фондами [23].

Аналітичний облік розрахунків за наведеними рахунками організовано в розрізі контрагентів, договорів, окремих первинних документів і строків погашення, що забезпечує належний рівень деталізації даних і оперативний контроль за обсягом та структурою кредиторської заборгованості. Відображення операцій, пов'язаних із кредиторською заборгованістю,

підтверджується сукупністю первинних документів, зокрема договорами поставки, рахунками-фактурами, видатковими накладними, актами приймання-передачі виконаних робіт, податковими накладними, актами звірки, банківськими виписками, платіжними дорученнями та інвентаризаційними описами. Документообіг побудовано таким чином, що первинні документи спочатку опрацьовуються у відповідальних структурних підрозділах (складські служби, виробничі цехи, відділ закупівель), проходять перевірку повноти й коректності оформлення, після чого передаються до бухгалтерії для відображеннягосподарських операцій в інформаційній системі «BAS Бухгалтерія» [39].

З метою систематизації найбільш типових господарських операцій, пов’язаних із розрахунками з постачальниками та підрядниками, у роботі наведено узагальнені бухгалтерські проведення. У таблиці 2.7 відображено послідовність облікового відображення ключових етапів руху кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги: визнання зобов’язання під час отримання сировини (товарів, робіт, послуг), формування податкового кредиту/зобов’язань з ПДВ, погашення заборгованості перед постачальником, відображення знижок за дострокову оплату, оформлення повернення неякісної продукції та проведення коригувань, пов’язаних із такими операціями, у тому числі в частині ПДВ.

Наведені в таблиці 2.7 операції демонструють практичний механізм формування та погашення кредиторської заборгованості й дозволяють простежити її вплив на показники фінансових результатів. Застосування рахунку 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» у взаємозв’язку з рахунками 20 «Виробничі запаси», 31 «Рахунки в банках», 641 «Розрахунки за податками (ПДВ)» та 719 «Інші доходи від операційної діяльності» забезпечує відображення повного циклу руху зобов’язань – від моменту їх виникнення до остаточного погашення або коригування. Такий підхід створює можливість контролю не лише за сумою боргу й дотриманням строків розрахунків, а й за ефективністю взаємодії з контрагентами та коректністю податкових наслідків

(таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Бухгалтерські проведення з обліку поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума, грн
1	Отримання сировини (борошна, цукру) від постачальника на умовах післяплати	20	631	33 297,52
2	Нарахування ПДВ при отриманні товарів чи послуг	641	631	5 594,59
3	Погашення кредиторської заборгованості перед постачальником	631	31	38 892,11
4	Отримання знижки від постачальника за дострокову оплату	631	719	583,38
5	Повернення неякісної сировини постачальнику	631	20	2 553,52
6	Коригування ПДВ при поверненні сировини	631	641	425,59

Окреме місце в системі обліку розрахунків займають операції з попередньою оплатою за продукцію. Специфіка діяльності хлібозаводу передбачає переважно реалізацію хлібобулочних виробів на умовах післяплати з короткими строками розрахунків, унаслідок чого обсяги авансових платежів від покупців є незначними та не потребують відкриття окремих синтетичних рахунків на кшталт 681 «Розрахунки за авансами одержаними» або 69 «Доходи майбутніх періодів». Аналіз оборотно-сальдових відомостей підприємства за 2023 рік підтверджує, що зазначені рахунки в обліку не застосовуються. У випадку надходження коштів до моменту відвантаження продукції така операція відображається як зменшення дебіторської заборгованості покупця: сума, що надійшла на поточний рахунок, кореспондує з кредитом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», а подальше відвантаження та нарахування доходу й податкових зобов’язань здійснюється у загальному порядку. Узагальнену схему відображення таких операцій наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Бухгалтерські проведення з обліку розрахунків із

покупцями за умови попередньої оплати

№	Зміст господарської операції	Дт (рахунок)	Кт (рахунок)	Сума, грн
1	Отримання попередньої оплати від покупця за майбутню поставку хлібобулочних виробів	311	361	60 000,00
2	Відвантаження хлібобулочних виробів у рахунок раніше отриманої попередньої оплати (закриття авансу через визнання доходу)	361	70	60 000,00

Операції, згруповані в таблиці 2.8, показують, що попередня оплата фактично зменшує дебіторську заборгованість покупця і погашається зустрічними оборотами при відвантаженні продукції. Такий підхід не суперечить вимогам національних стандартів бухгалтерського обліку та відповідає практиці підприємств із високою оборотністю продукції й коротким фінансовим циклом.

У практиці розрахунків з контрагентами на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» застосовується також взаємозалік дебіторської та кредиторської заборгованості, коли один і той самий контрагент одночасно виступає покупцем продукції та постачальником ресурсів. Такий механізм дає змогу скоротити обсяг грошових платежів, зменшити транзакційні витрати та підвищити ліквідність підприємства. Підставою для проведення взаємозаліку є акт звірки розрахунків та договір (або додаткова угода) про залік зустрічних однорідних вимог. Порядок бухгалтерського відображення операцій з взаємозаліку на підприємстві детально розглянуто в таблиці 2.6,де наведено проведення, що відображають одночасне зменшення заборгованості перед постачальниками за рахунком 631 «Розрахунки з постачальниками» та дебіторської заборгованості за рахунком 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями».

Облік кредиторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» здійснюється в автоматизованій системі «BAS Бухгалтерія», що забезпечує оперативність, точність і прозорість обробки даних. Використання програмного забезпечення дозволяє мінімізувати ризики технічних помилок,

автоматично контролювати строки погашення зобов’язань, формувати нагадування щодо прострочених сум та генерувати внутрішні управлінські звіти для потреб фінансової служби. Первинні документи (видаткові накладні, акти виконаних робіт, платіжні доручення, банківські виписки, акти звірки, податкові накладні та декларації) своєчасно реєструються в системі для формування повного документального супроводу зобов’язань та забезпечення коректності подальших облікових проведень.

Інвентаризація кредиторської заборгованості проводиться щокварталу перед складанням фінансової звітності; її результати оформлюються актами інвентаризації, на підставі яких уточнюються суми зобов’язань, визначаються прострочені, сумнівні та спірні суми, а також виявляються невідповідності між даними бухгалтерського обліку та контрагентів. Такий підхід підвищує достовірність облікових даних і дозволяє своєчасно реагувати на можливі порушення договірних умов [13].

Облікова політика підприємства передбачає списання невитребуваної кредиторської заборгованості після закінчення строку позовної давності з відображенням цих операцій на позабалансовому рахунку 072 «Невитребувана кредиторська заборгованість». Це забезпечує подальший контроль за такими сумами та дозволяє уникнути їх повторного виникнення в обліку, що є важливим елементом внутрішнього контролю.

У процесі господарської діяльності можуть виникати ситуації, які потребують окремого облікового підходу: прострочення платежів та нарахування штрафних санкцій, отримання знижок за дострокову оплату, повернення неякісної сировини та подальше коригування податкових зобов’язань, формування забезпечень за майбутніми витратами, зміни умов договорів із контрагентами. Кожна з таких операцій супроводжується окремими бухгалтерськими проведеннями, приклади яких інтегровані в таблиці 2.7–2.8, що відображає практичні аспекти обліку кредиторської заборгованості підприємства.

Таким чином, облік кредиторської заборгованості на ТДВ «Запорізький

хлібозавод №3» є комплексним процесом, що поєднує дотримання нормативно-правових вимог, автоматизацію інформаційних потоків, організацію внутрішнього контролю та систематичну взаємодію з контрагентами. Такий підхід забезпечує прозорість, своєчасність і зіставність показників фінансової звітності, сприяє підвищенню фінансової дисципліни та дозволяє ефективно управляти поточними зобов'язаннями підприємства.

2.4 Напрями удосконалення обліку операцій дебіторського та кредиторського характеру

У сучасних умовах високої конкуренції, нестабільності ринкового середовища та зростання вимог до фінансової прозорості кожне підприємство стикається з потребою постійного удосконалення системи управління дебіторською та кредиторською заборгованістю [3]. Ефективність цих процесів визначає рівень ліквідності, швидкість обороту капіталу та здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати фінансові зобов'язання. Більшість компаній, незалежно від масштабу чи галузевої приналежності, перебудовують свої інформаційні, аналітичні та управлінські системи з метою підвищення контрольованості розрахунків з контрагентами та мінімізації ризиків неплатежів [3].

Умови функціонування підприємств у періоди фінансової нестабільності та обмеженої доступності ресурсів посилюють значення управління оборотним капіталом, оскільки затримки розрахунків збільшують потребу у фінансуванні та підвищують вартість залучення капіталу. У цьому контексті контроль строків інкасації дебіторської заборгованості та оптимізація кредиторської політики стають одним із ключових інструментів підтримання фінансової гнучкості підприємства [64].

Проведений у попередніх підрозділах 2.2 та 2.3 аналіз організаційно-

економічних характеристик ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» та оцінка динаміки основних фінансових показників показали, що підприємство демонструє стабільний розвиток, однак має низку структурних та операційних недоліків, які стримують підвищення ефективності управління розрахунками. Зокрема, виявлено: фрагментарність інформаційних потоків, значну частку ручних операцій у процесі обліку, відсутність інтегрованих кредитних лімітів, нерозвинений механізм оцінки ризиків непогашення заборгованості, а також недостатню автоматизацію аналітичних процедур (aging-аналіз, ABC класифікація, автоматичне формування резерву сумнівних боргів) [7, 8, 39].

З метою посилення контрольної функції обліку доцільно закріпити у внутрішньому регламенті підприємства регулярне застосування аналітичних процедур оцінки дебіторської заборгованості: щомісячне формування вікового (aging) реєстру із групуванням за строками (0–30; 31–60; 61–90; понад 90 днів) для оперативного виявлення прострочення та контролю тенденцій якості портфеля, а також проведення ABC-класифікації дебіторів (не рідше одного разу на квартал) з виділенням групи ключових контрагентів для пріоритетного контролю, перегляду умов відстрочки та застосування кредитних лімітів. Реалізація такого підходу забезпечує фокусування контролю на найбільш ризикових строкових інтервалах і найбільш концентрованій частині дебіторського портфеля, що підвищує керованість розрахунків і платіжну дисципліну.

Таким чином, результати аналізу дозволяють стверджувати, що наявна система управління дебіторською та кредиторською заборгованістю не повною мірою відповідає вимогам сучасного фінансового менеджменту та потребам підприємства у підвищенні операційної ефективності. Враховуючи це, доцільним є формування комплексу заходів, спрямованих на усунення виявлених недоліків та адаптацію обліково-аналітичної системи до сучасних стандартів.

Підвищення прозорості та якості фінансової звітності, зокрема в частині розкриття інформації про дебіторську і кредиторську заборгованість, є

важливим чинником зміцнення довіри стейкхолдерів та покращення можливостей підприємства щодо залучення фінансування й підтримання ділової репутації. У цьому контексті удосконалення обліково-аналітичної системи розрахунків слід розглядати як елемент підвищення загальної фінансової підзвітності та керованості бізнесу [71].

Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві значною мірою визначається якістю інформаційних систем, методологією формування кредитної політики та точністю оцінки ризиків неповернення боргів. За умови загалом стабільних фінансових результатів і сформованої системи розрахунків чинна система обліку заборгованості характеризується наявністю окремих обмежень, зумовлених недостатнім рівнем автоматизації облікових процедур та відсутністю інтегрованих аналітичних інструментів для оперативного контролю й управлінського моніторингу [7].

Для підвищення ефективності обліково-аналітичної роботи та мінімізації ризиків доцільним є розроблення комплексу заходів, спрямованих на модернізацію інструментів управління розрахунками та вдосконалення моделей оцінки й контролю заборгованості. Ключовими напрямами такого удосконалення є:

– оновлення інформаційної системи бухгалтерського обліку;
– розробка сучасної кредитної політики;
– впровадження моделі оцінки очікуваних кредитних збитків за вимогами МСФЗ [75].

У межах даного підрозділу розкриємо кожен із напрямів детально, починаючи з аналізу можливостей модернізації інформаційної системи обліку.

Ефективність управління дебіторською та кредиторською заборгованістю значною мірою залежить від рівня автоматизації облікових процесів, оперативності формування аналітичної інформації та можливостей системи підтримувати сучасні методи аналізу та моделювання ризиків. Як показано у п. 2.2 та 2.3, наявна інформаційна система ТДВ «Запорізький

хлібозавод №3» має низку суттєвих обмежень: значний обсяг ручних операцій, відсутність автоматизованого аналізу простроченої заборгованості, невпровадженість моделей кредитного контролю та відсутність можливості формування резерву сумнівних боргів за методом очікуваних кредитних збитків (ECL). Це вказує на необхідність оновлення програмного забезпечення, яке б забезпечило комплексну автоматизацію обліку та інтеграцію аналітичних інструментів.

З метою оцінки можливих напрямів модернізації було проведено порівняльний аналіз трьох сучасних програмних рішень різного класу: SAP Business One, Odoo ERP та «Дебет Плюс». Вибір цих систем зумовлений їх широким використанням в Україні, доступністю технічної підтримки та функціональністю, релевантною для підприємств харчової промисловості. Узагальнені результати порівняння наведено Додатку Д.

Міжнародні підходи до розвитку фінансового обліку підкреслюють, що використання інтегрованих інформаційних систем підвищує якість фінансової інформації, зменшує ризик помилок у розрахунках та забезпечує можливість формування аналітики за дебіторами й кредиторами в режимі, близькому до реального часу. Це створює передумови для більш ефективного контролю строків погашення заборгованості та своєчасного реагування на негативні тенденції у платіжній дисципліні [70].

Порівняльний аналіз засвідчив, що системи суттєво відрізняються за функціональністю, рівнем інтеграції та економічною доцільністю впровадження. SAP Business One є найбільш технологічно розвиненим рішенням, орієнтованим на підприємства середнього та великого масштабу. Система має потужні аналітичні модулі, вбудовані механізми кредитного контролю, засоби моделювання очікуваних кредитних збитків та повну інтеграцію фінансових, виробничих і збутових процесів. Разом із тим її впровадження потребує значних інвестицій, тривалого часу адаптації та високої кваліфікації персоналу, що робить її менш економічно доцільною для підприємства регіонального рівня.

Система Odoo ERP характеризується модульним підходом, гнучкістю налаштувань та можливістю адаптації під галузеву специфіку. На відміну від SAP, вона має нижчу вартість впровадження і забезпечує більш раціональний баланс функціональності та економічної доцільності. Odoo підтримує інтеграцію складського, виробничого та фінансового модулів, що є критично важливим для підприємств хлібопекарської галузі. У межах фінансового модуля система дозволяє реалізувати автоматизований контроль строків оплати, систему нагадувань, сегментацію дебіторів та формування моделей ECL шляхом додаткового налаштування. Водночас її ефективність значною мірою залежить від налаштувань та рівня професійності впроваджувальної команди.

На противагу ERP-рішенням, «Дебет Плюс» орієнтований переважно на бухгалтерський облік і не містить розширених інструментів управління виробництвом, кредитними ризиками та аналітикою. Його функціональність є достатньою для малого бізнесу, однак для розвинутої виробничої компанії, такої як ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», система є недостатньою через відсутність можливостей інтеграції з виробничими процесами, плануванням, ABC аналізом, а також механізмів формування резерву сумнівних боргів за МСФЗ.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що найбільш раціональним варіантом модернізації інформаційної системи для ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» є впровадження Odoo ERP. Це рішення забезпечує оптимальне співвідношення вартості, функціональних можливостей та адаптивності до потреб підприємства. Його застосування дозволить:

- автоматизувати операції з обліку дебіторської та кредиторської заборгованості;
- впровадити повноцінний механізм кредитного контролю;
- реалізувати багатовимірну аналітику та ABC класифікацію;
- скоротити частку ручних операцій та мінімізувати ризики помилок;

− інтегрувати дані виробничого, збутового та фінансового підсистем в єдину інформаційну платформу;

− створити підґрунтя для впровадження моделі оцінки очікуваних кредитних збитків.

Поряд із автоматизацією обліку доцільно посилити управлінську деталізацію кредиторської заборгованості та контроль строків її погашення.

Для раціональної організації розрахунків із кредиторами та контролю строків погашення кредиторської заборгованості даних фінансового обліку часто недостатньо. Зокрема, записи Журналу-ордера № 3 та реєстру до нього відображають виникнення і погашення зобов’язань перед постачальниками та підрядниками, однак щодо інших груп кредиторів строки погашення нерідко не деталізуються. З огляду на це доцільно запровадити внутрішній управлінський документ «План-графік погашення кредиторської заборгованості», який формується щомісяця в розрізі кредиторів/контрагентів (рахунки 63, 68, 66 тощо) із зазначенням граничних дат виконання зобов’язань. Підсумки за місяць у розрізі контрагентів мають узгоджуватися з даними аналітичного та синтетичного обліку, а групування сум за календарними датами дає змогу завчасно визначати потребу підприємства в коштах на банківських рахунках і підвищує керованість платіжного календаря.

З метою підвищення інформативності фінансової звітності та можливості оцінки якісного складу зобов’язань доцільно забезпечити додаткову деталізацію показника рядка 1615 Балансу «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» у вигляді урозшифровки: окремо відображати зобов’язання, строк сплати за якими ще не настав, та прострочену кредиторську заборгованість. Такий підхід підвищує зіставність показників і дає користувачам змогу реалістичніше оцінити стан розрахунків і рівень платіжних ризиків.

Після модернізації інформаційної системи наступним ключовим напрямом удосконалення управління дебіторською заборгованістю є формування сучасної та структурованої кредитної політики підприємства.

Аналіз фінансової звітності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки засвідчив, що дебіторська заборгованість зберігається на високому рівні упродовж двох послідовних звітних періодів, при цьому у складі фінансової звітності відсутні дані щодо формування резерву сумнівних боргів або коригування дебіторки на кредитний ризик. Це свідчить не про відсутність проблемних контрагентів, а про те, що підприємство не застосовує інструментів оцінки платіжної дисципліни та не визнає можливих втрат у фінансових результатах. Фактичне невизнання кредитних ризиків призводить до завищення вартості активів та спотворення оцінки ліквідності, що створює потребу у суттєвому перегляді чинної кредитної політики.

Чинна система надання відстрочки платежів має переважно неформалізований характер, що зумовлює неоднорідність підходів до різних контрагентів, нерівномірність грошових надходжень та ризик накопичення прострочених сум. Встановлення чітких, уніфікованих правил кредитування контрагентів, які ґрунтуються на оцінці їх фінансової надійності, є необхідною умовою підвищення контрольованості розрахунків. Формалізація принципів відстрочки забезпечить передбачуваність взаєморозрахунків та зменшить ймовірність прийняття суб’єктивних рішень [5].

Важливим елементом оновленої кредитної політики має стати впровадження системи кредитних лімітів, що визначатимуть максимально допустимий рівень дебіторської заборгованості для кожного покупця. Відсутність таких лімітів на підприємстві спричинила зосередження значних сум дебіторки на окремих контрагентах та відсутність механізмів оперативного обмеження ризикових поставок. Встановлення лімітів з урахуванням історії платежів, обсягів закупівель та ризикового профілю контрагента сприятиме рівномірному розподілу кредитного навантаження та запобігатиме утворенню прострочених боргів [2, 5].

Подальше вдосконалення кредитної політики передбачає запровадження систематичної оцінки платоспроможності покупців і їх класифікації за рівнем ризику. На сьогодні підприємство не застосовує ризик-

орієнтованого підходу, унаслідок чого умови співпраці часто не відповідають реальному фінансовому стану контрагентів. Групування покупців за рівнем кредитного ризику, визначення умов відстрочки для кожної категорії та формування індивідуальних правил кредитування дозволять значно підвищити ефективність управління розрахунками та уникнути накопичення проблемної дебіторки [43].

Значного удосконалення потребує і система контролю строків оплати. Поточний моніторинг, що здійснюється переважно вручну, підвищує ризик пропуску прострочень та унеможливлює своєчасне реагування на їх виникнення. Інтеграція кредитної політики з ERP-системою дозволить автоматизувати процеси контролю, впровадити нагадування про наближення строків оплати, фіксацію порушень та блокування нових відвантажень для контрагентів із негативною платіжною поведінкою. Це сприятиме підвищенню дисципліни покупців та зменшенню ризику втрат.

Не менш важливою складовою вдосконаленої кредитної політики є перегляд кредитних умов на основі фактичної поведінки контрагентів. Відсутність регулярного аналізу платіжної дисципліни призводить до того, що кредитні умови залишаються незмінними, навіть якщо покупець демонструє погіршення розрахунків. Запровадження періодичного перегляду кредитних лімітів, коригування строків відстрочки та застосування превентивних заходів дозволить зменшити імовірність утворення простроченої заборгованості та забезпечить стабільність грошових потоків.

Важливим етапом удосконалення кредитної політики є її інтеграція з моделлю оцінки очікуваних кредитних збитків (ECL). Відсутність резервування дебіторки у фінансовій звітності свідчить, що кредитний ризик не оцінюється належним чином, а можливі втрати не відображаються у складі витрат. Запровадження підходу ECL дозволить оцінювати ймовірність неповернення заборгованості на ранніх етапах, забезпечить реалістичність облікових даних та мінімізує ризик знецінення активів.

З позицій управління ризиками дебіторська заборгованість є джерелом

кредитного ризику, що потребує системного підходу до оцінки контрагентів, встановлення кредитних лімітів, моніторингу прострочення та застосування інструментів мінімізації втрат. Запровадження процедур раннього попередження й регулярного перегляду параметрів ризику дозволяє підвищити дисципліну розрахунків та зменшити ймовірність накопичення сумнівної або безнадійної заборгованості [74, 51].

У підсумку, модернізована кредитна політика ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» має забезпечити перехід від ситуативного прийняття рішень до комплексної, автоматизованої та ризик-орієнтованої системи управління розрахунками, що гарантуватиме прозорість кредитних умов, підвищення фінансової дисципліни контрагентів та зменшення ризику неповернення боргів. Логічним продовженням цього процесу є вдосконалення методики формування резерву сумнівних боргів та перехід до моделі оцінки очікуваних кредитних збитків (ECL), що повністю відповідає вимогам МСФЗ 9 та сучасній практиці управління кредитними ризиками.

Незважаючи на те, що підприємство вже визнає резерв під знецінення дебіторської заборгованості, застосовувана методика базується переважно на історичних даних та фактах прострочення. Такий підхід не дозволяє своєчасно оцінювати ризики неповернення та не враховує можливого погіршення фінансового стану контрагентів у майбутньому. На відміну від традиційних методів обліку, модель ECL орієнтована не на «вже наявні втрати», а на їх ймовірність, що забезпечує більш реалістичну оцінку фінансових активів.

Практична реалізація підходу expected credit losses щодо торговельної дебіторської заборгованості зазвичай передбачає використання матриці резервування на основі історичних рівнів прострочення з подальшим коригуванням на поточні умови та прогнозні фактори, що дозволяє зробити оцінку більш чутливою до змін ризиків. Такий підхід підвищує обґрунтованість резерву та покращує якість управлінських рішень щодо кредитної політики й роботи з дебіторами [65].

Модель очікуваних кредитних збитків передбачає побудову

комплексної системи оцінювання ризику неповернення дебіторської заборгованості. На першому етапі здійснюється класифікація дебіторів за строками прострочення (0 днів, 1–30, 31–60, 61–90, 91–180, 181–360 днів тощо), що дозволяє виокремити групи контрагентів із різним рівнем кредитного ризику. Для кожної групи визначаються історичні коефіцієнти неповернення, розраховані на основі співвідношення фактично списаної дебіторки до її середньої величини за аналогічний період. Надалі ці коефіцієнти коригуються з урахуванням прогнозних макроекономічних факторів (інфляція, зміна купівельної спроможності населення, коливання цін на борошно та енергоносії, загальний стан ринку хлібопродуктів), що забезпечує інтеграцію очікуваних умов у майбутніх періодах.

Для підвищення точності оцінок доцільним є застосування моделі трьох стадій кредитного ризику (simplified approach), де на кожному етапі використовується відповідна ставка очікуваних збитків:

- стадія 1: активи без суттєвого збільшення кредитного ризику, резерв визначається за 12-місячними збитками;
- стадія 2: активи із суттєвим збільшенням кредитного ризику, резерв формується вже на основі очікуваних збитків на весь строк існування заборгованості;
- стадія 3: активи, що зазнали знецінення, оцінюються з урахуванням реальних збитків та необхідності їх списання [75].

Застосування ECL передбачає також побудову матриці кредитних збитків, у якій для кожної групи прострочення визначено відповідний коефіцієнт ризику неповернення. Остаточний розмір резерву розраховується шляхом множення балансової вартості дебіторської заборгованості на відповідні коефіцієнти ECL. Систематичне оновлення матриці забезпечує адаптивність моделі та її відповідність актуальним ринковим умовам [74].

Перехід до моделі ECL дає підприємству низку ключових переваг. По-перше, підвищується реалістичність облікових оцінок, оскільки резерв враховує не лише факти прострочення, а й зміни у фінансовій поведінці

покупців та макроекономічні тенденції. По-друге, ECL дозволяє завчасно виявляти потенційно проблемних контрагентів, що забезпечує більш активне та оперативне управління розрахунками. По-третє, модель сприяє оптимізації грошових потоків, оскільки підприємство отримує інструмент прогнозування можливих втрат та формування фінансового планування з урахуванням ризиків.

Для ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» це особливо важливо з огляду на значну частку дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів та високу залежність від своєчасності розрахунків торговельних мереж і оптових покупців. Використання ECL дозволить знизити ризик утворення безнадійної дебіторки, забезпечить коректне відображення вартості активів та сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

Отже, впровадження моделі очікуваних кредитних збитків є не лише вимогою міжнародних стандартів, а й інструментом підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, що забезпечує підприємству стратегічні переваги у сфері фінансової безпеки, планування та управління ризиками. У підсумку, запропоновані напрями вдосконалення формують цілісний підхід до підвищення ефективності обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3». Оновлення інформаційної системи, запровадження структурованої кредитної політики, посилення контролю за строками оплати та перехід до моделі оцінки очікуваних кредитних збитків створюють умови для більш точного відображення фінансових ризиків, підвищення дисципліни розрахунків та покращення якості управлінських рішень. Реалізація цих заходів забезпечить підприємству стабільніший грошовий потік, зменшення частки проблемної заборгованості та підвищення надійності фінансової звітності в умовах мінливої економічної ситуації.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТДВ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД № 3»

3.1 Структурно-динамічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості

Структурно-динамічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості є одним із ключових інструментів фінансового менеджменту, який дозволяє оцінити як поточну структуру розрахунків підприємства, так і напрям їхнього розвитку у часі [6]. Значення цього методу особливо вагоме для підприємств харчової промисловості, зокрема ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», діяльність яких характеризується високою оборотністю сировини, сезонними коливаннями попиту та значною залежністю від ритмічності постачань. Такі особливості посилюють необхідність системного аналізу заборгованостей, що підтверджується положеннями сучасної фінансової теорії та прикладних досліджень у сфері управління оборотним капіталом [52].

Теоретичні засади структурно-динамічного аналізу ґрунтуються на концепції управління оборотними активами та короткостроковими зобов’язаннями, згідно з якою дебіторська заборгованість розглядається як елемент, що визначає тривалість операційного циклу, а кредиторська – як джерело короткострокового фінансування діяльності підприємства [6]. Для ефективного управління розрахунками важливо забезпечити синхронізацію грошових потоків, запобігти касовим розривам і мінімізувати ризики прострочених платежів, що особливо актуально для підприємств із швидкопсувною продукцією [27].

Інтерпретація результатів структурно-динамічного аналізу має

базуватися не лише на фіксації змін абсолютних показників, а й на поясненні економічного змісту цих змін для фінансового стану та якості грошових потоків підприємства. Тому доцільним є поєднання структурних висновків із оцінкою факторів операційного циклу, умов розрахунків із контрагентами та впливу заборгованості на ліквідність і ризики [66].

Структурний аналіз передбачає оцінку частки кожної статті заборгованості в її загальному обсязі, що розраховується згідно з формулою питомої ваги (формула 1.2). Такий підхід дає змогу визначити, які складові формують основне навантаження на оборотний капітал, а також оцінити пропорційність і раціональність структури активів і зобов'язань. Динамічний аспект аналізу ґрунтується на визначенні абсолютних змін (формула 1.4) та темпів зростання (формула 1.5), що дає можливість відстежити характер і інтенсивність трансформацій у розрахунках за досліджуваний період [12].

Практичні результати структурно-динамічного аналізу дебіторської заборгованості подано в таблиці 3.1, яка відображає ключові зміни за досліджуваний період.

Таблиця 3.1 – Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки

Заначення	2023	2022	структура 2023,%	структура. 2022,%	Відхилення	
					Абс.,+-	Темп пр.,%
1	2	3	4	5	6	7
Довгострокова дебіторська заборгованість	81	81	0	0	-	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	77 412	67188	64	66	10 224	15
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	6 858	2836	6	3	4 022	142
Дебіторська заборгованість з бюджетом	584	468	0	0	116	25

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7
Інша поточна дебіторська заборгованість	30 219	24 421	25	24	5 798	24
Інші необоротні активи	5 389	6 482	4	6	-1 093	-17
Усього ДЗ	120 543	101 476	100	100	19 067	19
Оборотні активи	172 151	142 993			29 158	20
Баланс	185 054	222 050			-36 996	-17

Згідно з таблицею 3.1, у 2023 році загальний обсяг дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» зріс з 101 476 тис. грн до 120 543 тис. грн, тобто на 19 067 тис. грн (19%), що в цілому відображає активізацію операційної діяльності та розширення реалізації. Найбільшу питому вагу, як і в попередньому році, займає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги (77 412 тис. грн у 2023 році проти 67 188 тис. грн у 2022 році), хоча її частка в структурі дещо знизилася з 66% до 64%, що свідчить про певне зміщення структури дебіторського портфеля на користь інших статей. Паралельно зростання іншої поточної дебіторської заборгованості до 30 219 тис. грн (24% приросту) за стабільно високої частки 25% може вказувати на накопичення вимог, які потенційно мають нижчу швидкість погашення та потребують окремої деталізації за складом і строками.

Особливо показовим є зростання дебіторської заборгованості за виданими авансами з 2 836 тис. грн до 6 858 тис. грн (на 142%), а її частки – з 3% до 6%, що може бути наслідком активізації передоплат постачальникам для забезпечення безперебійних закупівель. Водночас це означає відволікання оборотних коштів і підвищення ризиків затримки їх повернення, тоді як заборгованість з бюджетом (584 тис. грн) хоч і незначна, але потребує контролю за строками узгодження та відшкодування/зарахування.

Зіставлення показників активів свідчить, що за зростання оборотних активів з 142 993 тис. грн до 172 151 тис. грн (20%) відбулося скорочення валюти балансу з 222 050 тис. грн до 185 054 тис. грн (-17%), що вказує на

перерозподіл ресурсів у бік оборотного сегмента та посилення концентрації активів у дебіторській заборгованості. З огляду на специфіку швидкопсувної продукції, підприємству доцільно посилити контроль за відстрочками платежів і лімітами кредитування та провести аналіз за строками погашення і рівнем прострочення для прискорення інкасації боргів і зниження ризиків неплатежів [25].

Таблиця 3.2 – Аналіз структури та динаміки кредиторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки

Заначення	2023	2022	структура 2023,%	структура. 2022,%	Відхилення	
					Абс.,+-	темп. прир.,%
1	2	3	4	5	6	7
Довгостроковими зобов'язаннями	2 813	89	2	0	2 724	3061
Товари, роботи, послуги	60 221	33 053	50	33	27 168	82
Розрахунками з бюджетом	442	6 552	0	6	-6 110	-93
Розрахунками зі страхування	458	359	0	0	99	28
Розрахунками з оплати праці	1 656	1 313	1	1	343	26
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	526	1 687	0	2	-1 161	-69
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	5	5	0	0	-	0
Поточні забезпечення	2 852	2 211	2	2	641	29
Інші поточні зобов'язання	17 822	1 482	15%	1	16 340	1103
Усього КЗ	86 795	46 751	72	46	40 044	86
Поточні зобов'язання і забезпечення	89 588	64 582	74	64	25 006	39
Баланс	185 054	222 050	154	219	(36 996)	-17

Згідно з таблицею 3.2. аналіз структури та динаміки кредиторської

заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки, можна зробити наступні висновки. Загальний обсяг кредиторської заборгованості зріс з 46 751 тис. грн у 2022 році до 86 795 тис. грн у 2023 році, що відповідає збільшенню на 40 044 тис. грн (86%), що може вказувати на зростання зобов'язань перед постачальниками сировини, такими як борошно чи дріжджі, ймовірно, через розширення виробництва на хлібозаводі. Значне зростання заборгованості за товарами, роботами, послугами з 33 053 тис. грн до 60 221 тис. грн (82%) та інших поточних зобов'язань з 1 482 тис. грн до 17 822 тис. грн (у 11 разів більше) відображає активне залучення кредитних ресурсів, можливо, через сезонні закупівлі. Водночас скорочення поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами з 1 687 тис. грн до 526 тис. грн (-69%) може свідчити про зменшення передоплат від покупців хлібобулочної продукції, що створює додатковий тиск на ліквідність. Збільшення поточних зобов'язань і забезпечень із 64 582 тис. грн до 89 588 тис. грн (39%) та зменшення балансу з 222 050 тис. грн до 185 054 тис. грн. (-17%) вказує на зростання фінансового навантаження. Загалом, тенденція до зростання кредиторської заборгованості відображає інтенсивність операційної діяльності, але вимагає подальшого аналізу для оцінки впливу на платоспроможність і стабільність підприємства [2].

Таблиця 3.3 – Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показники	2023, тис. грн	2022, тис. грн
Середньорічний залишок Дебіторської заборгованості	111 010	126 981
Середньорічний залишок Кредиторської заборгованості	66 773	63 195
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	1,66	2,01

Згідно з показниками таблиці 3.3 «Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ

«Запорізький хлібозавод №3», можна зробити розширені висновки щодо змін у структурі заборгованості та їх потенційного впливу на фінансову стабільність. Середньорічний залишок дебіторської заборгованості зменшився з 126 981 тис. грн у 2022 році до 111 010 тис. грн у 2023 році, що може свідчити як про покращення платіжної дисципліни покупців хлібобулочної продукції, так і про певне зниження обсягів реалізації, яке зменшує потребу у формуванні значних дебіторських залишків. Таке скорочення також може бути наслідком посилення внутрішнього контролю за своєчасністю розрахунків та застосування більш жорсткої кредитної політики підприємства.

У той же час середньорічний залишок кредиторської заборгованості збільшився з 63 195 тис. грн до 66 773 тис. грн, що відображає зростання зобов'язань перед постачальниками й може бути пов'язане з підвищенням цін на сировину, збільшенням закупівель для забезпечення стабільності виробництва або зміною умов розрахунків із контрагентами. Така тенденція є типовою для підприємств харчової промисловості в умовах нестабільного ринкового середовища та коливань вартості ресурсів.

Співвідношення дебіторської заборгованості до кредиторської зменшилося з 2,01 у 2022 році до 1,66 у 2023 році, що свідчить про зниження дисбалансу між активами та зобов'язаннями й певне «вирівнювання» фінансової структури підприємства. Зменшення цього показника може бути ознакою покращення структури фінансування оборотного капіталу, оскільки підприємство в меншій мірі утримує кошти в дебіторській заборгованості, але водночас активніше використовує короткострокові зобов'язання як джерело фінансування.

У цілому виявлені зміни свідчать про перерозподіл фінансових потоків, що потребує подальшого аналізу для оцінки впливу співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність, ліквідність та ефективність управління заборгованістю.

Динаміка співвідношення показників дебіторської та кредиторської заборгованості візуалізована на рисунку 3.1.

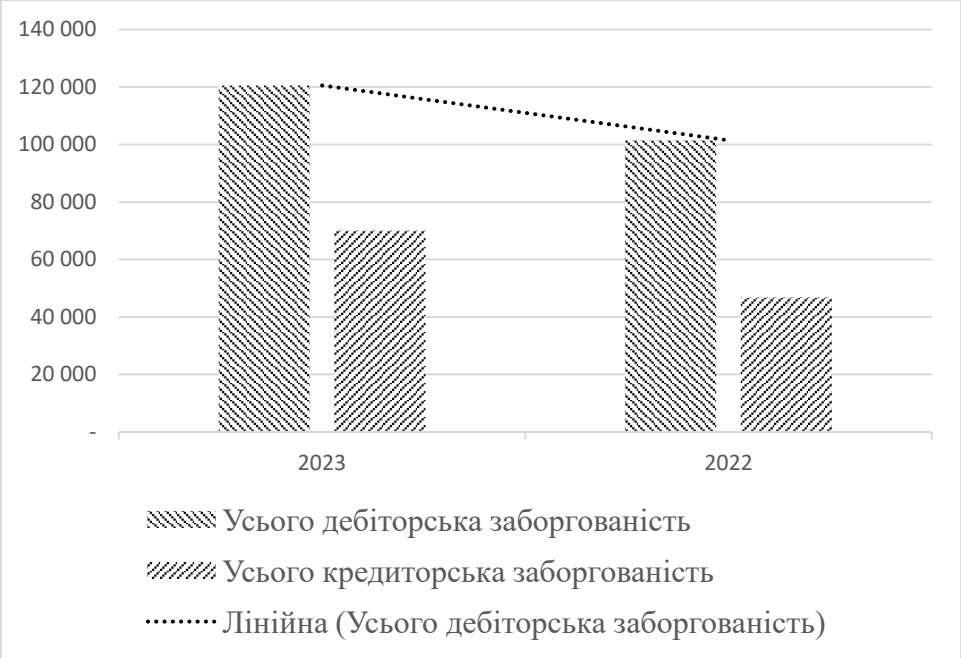

Рисунок 3.1 – Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (2023 - 2022)

Структурно-динамічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки, свідчить, про зміни в операційній діяльності підприємства. Загальний обсяг дебіторської заборгованості зріс з 101 476 тис. грн у 2022 році до 120 543 тис. грн у 2023 році (на 19%), що може вказувати на розширення реалізації хлібобулочної продукції, зокрема через співпрацю з роздрібними мережами. Накопичення прострочених платежів від дрібних покупців, зумовлене сезонними коливаннями попиту на швидкопсувну продукцію, створює ризики для ліквідності, що потребує посилення контролю за платіжною дисципліною контрагентів. Кредиторська заборгованість суттєво зросла з 46 751 тис. грн у 2022 році до 86 795 тис. грн у 2023 році (на 86%), відображаючи зростання зобов’язань перед постачальниками сировини, ймовірно, через інтенсивні закупівлі. Водночас скорочення авансів від покупців із 1 687 тис. грн до 526 тис. грн (-69%) може погіршити ліквідність підприємства. Зменшення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості з 2,01 у 2022

році до 1,66 у 2023 році вказує на зміну балансу на користь кредиторів. Для підвищення фінансової стійкості хлібозаводу необхідно оптимізувати управління дебіторською заборгованістю, прискорити повернення коштів і мінімізувати вплив сезонних факторів через ефективне планування закупівель сировини.

3.2 Аналіз та оцінка впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність підприємства

Платоспроможність підприємства є ключовим показником його фінансової стабільності, що відображає здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання перед постачальниками, кредиторами, працівниками та іншими контрагентами. В умовах економічної нестабільності, коливань ринкового попиту та обмеженого доступу до фінансових ресурсів аналіз платоспроможності набуває особливої актуальності. Платоспроможність пов'язана з ліквідністю, але ці поняття мають різні акценти. Ліквідність характеризує здатність підприємства швидко конвертувати активи в грошові кошти для покриття короткострокових зобов'язань, тоді як платоспроможність охоплює ширший аспект – можливість виконання всіх зобов'язань, як короткострокових, так і довгострокових, забезпечуючи безперервність діяльності [46].

За визначенням Бланка І. О., платоспроможність відображає фінансову здатність підприємства забезпечувати стабільність своєї діяльності шляхом своєчасного погашення зобов'язань за рахунок наявних активів та генерованих доходів [6]. Основними показниками платоспроможності є коефіцієнти ліквідності (абсолютної, швидкої та поточної), коефіцієнт фінансової автономії, а також показники забезпеченості власними оборотними коштами [25]. Ці показники дозволяють оцінити, наскільки структура активів

і зобов’язань сприяє підтриманню фінансової стабільності підприємства.

Дебіторська заборгованість відіграє важливу роль у формуванні платоспроможності, оскільки становить значну частину оборотних активів і безпосередньо впливає на ліквідність. З одного боку, надання відстрочки платежу клієнтам сприяє розширенню ринкової присутності та збільшенню обсягів продажів, що є важливим для таких підприємств, як ТДВ «Запорізький хлібозавод №3», які працюють у конкурентному середовищі хлібопекарської галузі. З іншого боку, надмірна дебіторська заборгованість, особливо прострочена, знижує ліквідність, оскільки зв’язує кошти, які могли б бути використані для покриття поточних зобов’язань [5]. Наприклад, значна частка дебіторської заборгованості з терміном погашення понад 90 днів може призвести до дефіциту грошових коштів, ускладнюючи розрахунки з постачальниками чи виплату заробітної плати. Це, у свою чергу, може змусити підприємство залучати зовнішнє фінансування, що підвищує його залежність від кредиторів і погіршує показники фінансової автономії.

Кредиторська заборгованість виступає інструментом короткострокового фінансування, дозволяючи підприємству використовувати ресурси постачальників без негайної оплати. Це дає змогу спрямовувати вивільнені кошти на операційні потреби, такі як закупівля сировини чи модернізація виробництва. Проте надмірний обсяг кредиторської заборгованості, особливо простроченої, може мати негативні наслідки. Це знижує довіру контрагентів, погіршує ділову репутацію підприємства та може спричинити додаткові витрати у вигляді штрафів або припинення співпраці з ключовими постачальниками. У хлібопекарській галузі, де своєчасність поставок сировини є критичною, такі ризики можуть суттєво вплинути на операційну діяльність.

Взаємозв’язок між дебіторською та кредиторською заборгованістю є ключовим аспектом аналізу платоспроможності. Оптимальне співвідношення цих показників забезпечує баланс між надходженням коштів від дебіторів і виплатами кредиторам, що є запорукою фінансової стабільності. Наприклад,

якщо дебіторська заборгованість значно перевищує кредиторську, це може свідчити про низьку ефективність управління дебіторами, що призводить до дефіциту ліквідних коштів. Натомість перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською може вказувати на надмірну залежність від позикових ресурсів, що також негативно впливає на платоспроможність. Оптимальним вважається співвідношення, близьке до 1, що забезпечує збалансованість грошових потоків [52].

Для оцінки впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність застосовуються різні методики. Зокрема, аналіз коефіцієнтів ліквідності дозволяє визначити, наскільки підприємство здатне покривати короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Коефіцієнт швидкої ліквідності, який включає грошові кошти та дебіторську заборгованість, є важливим, оскільки показує, як дебіторська заборгованість сприяє покриттю зобов'язань. Порівняння цього показника з коефіцієнтом абсолютної ліквідності, який враховує лише грошові кошти, дозволяє оцінити вплив дебіторської заборгованості на платоспроможність. Крім того, аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості допомагає виявити дисбаланси, які можуть загрожувати фінансовій стабільності.

У контексті діяльності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» аналіз платоспроможності з урахуванням дебіторської та кредиторської заборгованості має враховувати особливості хлібопекарської галузі. Швидкий оборот продукції вимагає ефективного управління дебіторською заборгованістю для забезпечення стабільних грошових потоків. Водночас кредиторська заборгованість може бути інструментом фінансування закупівель сировини, але її надмірний обсяг може ускладнити виконання зобов'язань перед постачальниками, що критично впливає на безперервність виробництва. Таким чином, аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє не лише оцінити поточний рівень платоспроможності, але й виявити потенційні ризики, пов'язані з ліквідністю та фінансовою стійкістю.

Отже, дебіторська та кредиторська заборгованості є важливими чинниками, що формують платоспроможність підприємства. Їхній вплив залежить від структури, обсягу та строків погашення, а також від ефективності управління цими показниками. У наступних підрозділах буде здійснено практичний аналіз впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» на основі даних фінансової звітності, що дозволить сформулювати обґрунтовані висновки та рекомендації щодо підвищення фінансової стабільності підприємства.

Для оцінки впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» застосовуються методики, які дають змогу кількісно та якісно охарактеризувати, як ці елементи оборотного капіталу відображаються на здатності підприємства своєчасно виконувати фінансові зобов’язання [13]. Аналіз ґрунтується на даних фінансової звітності, передусім Балансу (форма №1), що певною мірою обмежує деталізацію інформації, наприклад щодо строків погашення чи прострочення заборгованості. У межах цього підрозділу розглядаються основні методики оцінювання платоспроможності й управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, з акцентом на прикладних інструментах, що забезпечують комплексний підхід до фінансової діагностики.

Оцінка платоспроможності підприємства здійснюється через аналіз фінансових коефіцієнтів, які відображають здатність покривати короткострокові зобов’язання за рахунок ліквідних активів та характеризують ступінь фінансової незалежності [25]. Основними показниками є:

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, методика розрахунку якого представлена у формулі (1.24). Показник визначає частку короткострокових зобов’язань, яку підприємство може негайно погасити за рахунок найбільш ліквідних активів. Нормативним вважається значення 0,2–0,5.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, що визначається відповідно до формули (1.25). Цей показник враховує лише найбільш ліквідні активи (грошові кошти та дебіторську заборгованість) і дає змогу оцінити здатність підприємства

покривати поточні зобов’язання без реалізації запасів. Оптимальний діапазон – 0,7–1,0.

Коефіцієнт поточної ліквідності, розрахунок якого наведено у формулі (1.27). Він характеризує загальний рівень забезпеченості короткострокових зобов’язань оборотними активами. Нормативні значення коливаються у межах 1,5–2,0.

Коефіцієнт фінансової автономії, визначений у формулі (1.26). Він показує частку власного капіталу в загальній вартості активів і слугує індикатором фінансової незалежності. Значення вище 0,5 вважається ознакою низького рівня залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Розрахунок показників ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності наведено в таблицях 3.4–3.7. Далі подано їх інтерпретацію з урахуванням динаміки та нормативних орієнтирів, а також взаємозв’язку з дебіторською і кредиторською заборгованістю. Оцінювання платоспроможності та фінансової стійкості доцільно доповнювати системним підходом до індикаторів, які відображають здатність підприємства виконувати зобов’язання та підтримувати стабільність грошових потоків, з урахуванням структури активів і короткострокових зобов’язань. У цьому контексті якість дебіторської заборгованості та раціональність структури кредиторської заборгованості є ключовими чинниками, що формують загальну фінансову надійність підприємства [54].

Таблиця 3.4 – Коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показник	2023, тис. грн	2022,тис. грн	Відхилення	
			Абс,,+-	Темп прир.,%
Поточні фінансові інвестиції	3 203	13 406	-10 203	-76
Всього поточні зобов’язання	89 588	64 582	25 006	39
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,036	0,208	-0,172	-83

Згідно з таблицею 3.4, коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2023–2022

роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» має чітко виражену негативну динаміку. Зменшення обсягу поточних фінансових інвестицій з 13 406 тис. грн у 2022 році до 3 203 тис. грн у 2023 році свідчить про суттєве скорочення найбільш ліквідної частини оборотних активів, що безпосередньо обмежує можливості підприємства оперативно реагувати на потребу в погашенні поточних зобов'язань. Одночасно спостерігається зростання суми поточних зобов'язань з 64 582 тис. грн до 89 588 тис. грн, що відображає підвищення боргового навантаження та посилення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, зокрема від короткострокових розрахунків із постачальниками та іншими кредиторами.

У результаті зазначених змін коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився з 0,208 у 2022 році до 0,036 у 2023 році, або на 83%, що свідчить про істотне погіршення здатності підприємства своєчасно погашати поточні зобов'язання виключно за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів. Таке значення показника є значно нижчим за рекомендовані нормативні орієнтири та вказує на підвищення ризиків втрати оперативної платоспроможності, особливо з урахуванням сезонності виробництва та реалізації продукції у хлібопекарській галузі. Фактично підприємство в 2023 році мало лише близько 3,6 коп. найбільш ліквідних активів на 1 грн поточних зобов'язань, що означає високий рівень залежності від своєчасних надходжень від дебіторів та швидкої реалізації оборотних активів.

Таким чином, за результатами аналізу можна зробити висновок, що у 2023 році підприємство характеризується недостатнім рівнем абсолютної ліквідності, що потребує посилення контролю за структурою оборотних активів та оптимізації обсягів короткострокових зобов'язань. Доцільними є заходи щодо підтримання мінімально необхідного рівня грошових коштів і їх еквівалентів, перегляду графіків платежів та умов розрахунків з кредиторами, а також посилення контролю за інкасацією дебіторської заборгованості, оскільки саме швидкість надходження коштів визначатиме можливості підприємства утримувати платоспроможність. Для наочнішого відображення

змін рівня абсолютної ліквідності підприємства у динаміці за 2023–2022 роки доцільно використати графічне представлення відповідного коефіцієнта, наведене на рисунку 3.2.

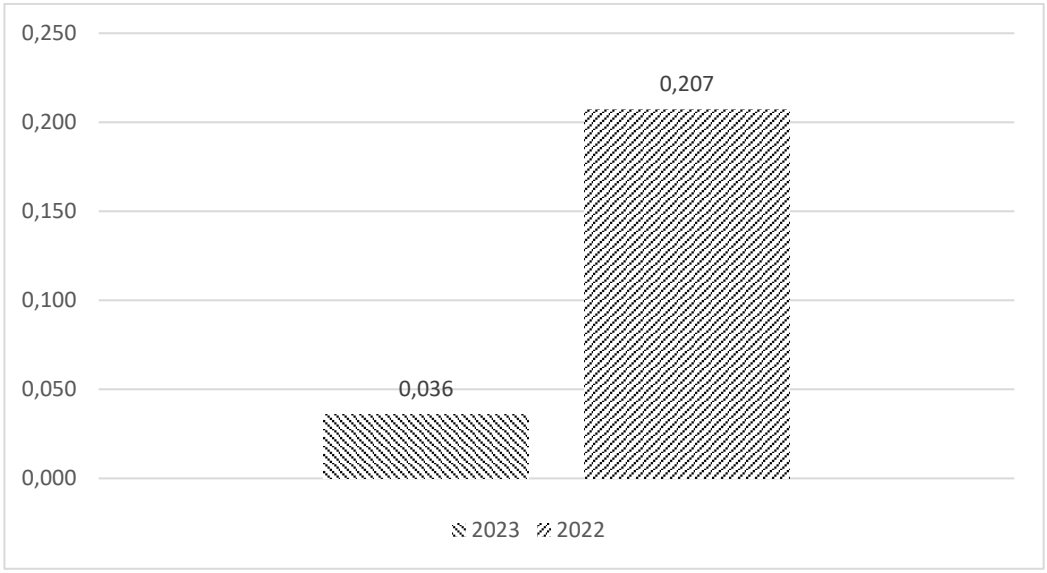

Рисунок 3.2 – Динаміка абсолютної ліквідності на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (2023 - 2022)

Отже, дані, наведені на рисунку 3.2, наочно підтверджують негативну динаміку коефіцієнта абсолютної ліквідності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023–2022 роках. Різке зниження показника у 2023 році свідчить про погіршення миттєвої платоспроможності підприємства та обмежені можливості покриття поточних зобов’язань за рахунок найбільш ліквідних активів, що підвищує короткострокові фінансові ризики й потребує посилення контролю за управлінням грошовими коштами та короткостроковими вкладеннями.

Водночас цей коефіцієнт характеризує лише найжорсткіший аспект ліквідності, оскільки враховує виключно грошові кошти та їх еквіваленти. Для комплекснішої оцінки здатності підприємства виконувати короткострокові зобов’язання доцільно проаналізувати коефіцієнт швидкої ліквідності, розрахунок і динаміка якого наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Коефіцієнт швидкої ліквідності за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показник	2023, тис. грн	2022,тис. грн	Відхилення	
			Абс,,+-	Темп прир.,%
Оборотні активи	172 151	142 993	29 158	20
Запаси	48 382	28 111	20 271	72
Поточні зобов'язання	89 588	64 582	25 006	39
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,38	1,78	-0,4	-22

Згідно з таблицею 3.5 коефіцієнт швидкої ліквідності за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» знизився з 1,78 у 2022 році до 1,38 у 2023 році, або на 22%, що свідчить про погіршення здатності підприємства покривати короткострокові зобов’язання без реалізації запасів. Незважаючи на зростання оборотних активів, випереджальне збільшення запасів і поточних зобов’язань негативно вплинуло на рівень ліквідності. Для наочного відображення динаміки показника використано графічне представлення, наведене на рисунку 3.3.

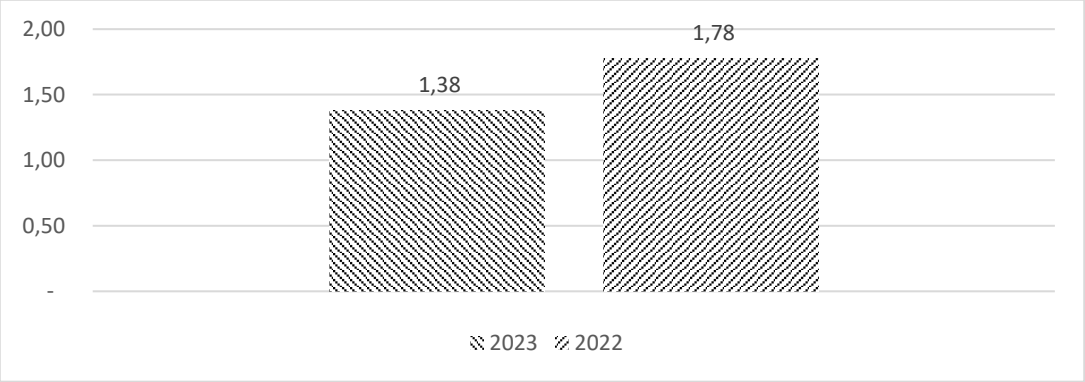

Рисунок 3.3 – Динаміка швидкої ліквідності на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (2023 - 2022)

Таким чином, наведені на рисунку 3.3 дані підтверджують зниження коефіцієнта швидкої ліквідності у 2023 році порівняно з 2022 роком, що свідчить про ослаблення здатності підприємства оперативно погашати

короткострокові зобов’язання без залучення запасів.

Зазначена тенденція вказує на необхідність підвищення ефективності управління структурою оборотних активів та поточними зобов’язаннями. Для узагальнюючої оцінки рівня платоспроможності підприємства та визначення його спроможності покривати поточні зобов’язання за рахунок усіх оборотних активів доцільно проаналізувати коефіцієнт поточної ліквідності, розрахунок і динаміка якого наведені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Коефіцієнт поточної ліквідності за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показник	2023, тис. грн	2022,тис. грн	Відхилення	
			Абс,,+-	Темп прир.,%
Оборотні активи	172 151	142 993	29 158	20%
Поточні зобов'язання	89 588	64 582	25 006	39%
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,92	2,21	-0,29	-13%

Згідно з таблицею 3.6 коефіцієнт поточної ліквідності за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» має помірну негативну динаміку. Незважаючи на зростання оборотних активів з 142 993 тис. грн у 2022 році до 172 151 тис. грн у 2023 році, більш високі темпи приросту поточних зобов’язань, які збільшилися на 39%, зумовили зниження рівня ліквідності. У результаті коефіцієнт поточної ліквідності скоротився з 2,21 до 1,92, або на 13%, що свідчить про зменшення запасу фінансової стійкості підприємства у короткостроковому періоді.

Водночас отримане значення показника перевищує мінімально допустимий норматив (1,0), що дозволяє зробити висновок про загалом задовільну здатність підприємства покривати поточні зобов’язання за рахунок оборотних активів. Разом з тим наявна тенденція до зниження коефіцієнта потребує підвищеної уваги до структури оборотних активів та обсягів короткострокових зобов’язань з метою недопущення подальшого погіршення платоспроможності.

Для наочного відображення змін коефіцієнта поточної ліквідності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у динаміці за 2023–2022 роки доцільно використати графічне представлення відповідного показника, наведене на рисунку 3.4.

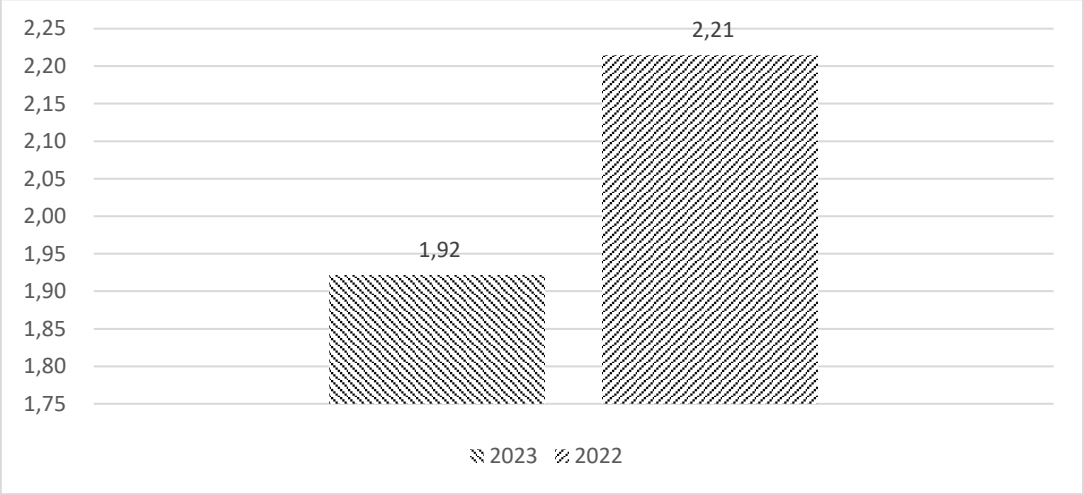

Рисунок 3.4 – Динаміка поточної ліквідності на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (2023 - 2022)

Отже, дані, наведені на рисунку 3.4, підтверджують зниження коефіцієнта поточної ліквідності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023 році порівняно з 2022 роком. Незважаючи на те, що значення показника залишається в межах нормативних орієнтирів, наявна негативна динаміка свідчить про поступове скорочення запасу платоспроможності підприємства та необхідність підвищення ефективності управління оборотними активами і короткостроковими зобов’язаннями.

Поряд із показниками ліквідності важливе значення для оцінки фінансового стану підприємства має рівень його фінансової стійкості, який характеризується структурою джерел формування активів.

У зв’язку з цим доцільно проаналізувати коефіцієнт фінансової автономії, який визначається співвідношенням власного капіталу до сукупного капіталу, розрахунок і динаміка якого наведені в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Коефіцієнт фінансової автономії за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показник	2023, тис. грн	2022,тис. грн	Відхилення	
			Абс.,+-	Темп прир.,%
Власний капітал	76 393	139 367	-62 974	-45
Валюта балансу	185 054	222 050	-36 996	-17
Коефіцієнт фінансової автономії	0,41	0,63	-0,22	-34

Згідно з таблицею 3.7 коефіцієнт фінансової автономії ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023–2022 роках суттєво знизився. Скорочення власного капіталу з 139 367 тис. грн до 76 393 тис. грн при одночасному зменшенні валюти балансу зумовило падіння значення показника з 0,63 до 0,41, або на 34%. Така динаміка свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та зниження рівня його фінансової стійкості. Для наочного відображення змін рівня фінансової автономії підприємства у динаміці за 2023–2022 роки доцільно використати графічне представлення відповідного показника, наведене на рисунку 3.5.

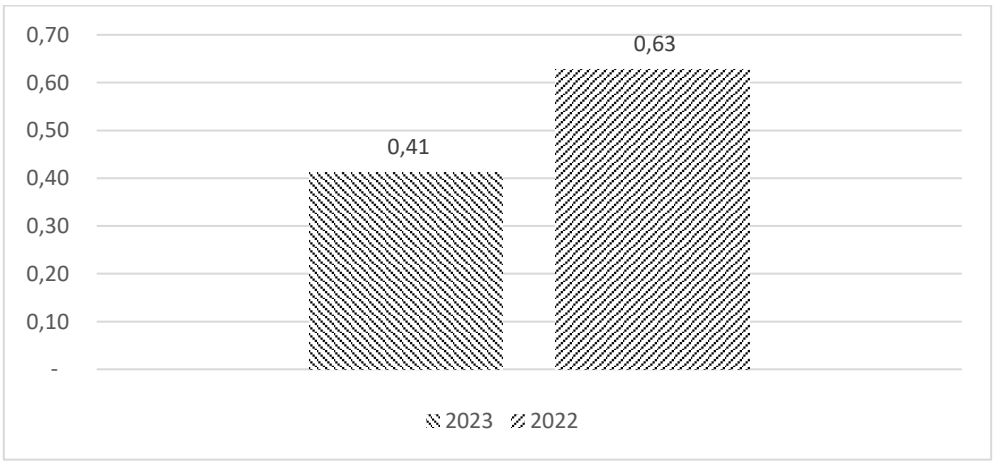

Рисунок 3.5 – Динаміка фінансової автономії на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (2023 - 2022)

Отже, дані, наведені на рисунку 3.5 підтверджують суттєве зниження

коефіцієнта фінансової автономії ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023 році порівняно з 2022 роком, що свідчить про посилення залежності підприємства від залучених джерел фінансування та зниження рівня його фінансової стійкості.

За результатами аналізу платоспроможності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки, проведеного на основі показників ліквідності та фінансової автономії (таблиці 3.4–3.7), встановлено погіршення здатності підприємства своєчасно виконувати поточні фінансові зобов'язання. Зниження коефіцієнтів абсолютної, швидкої та поточної ліквідності свідчить про скорочення запасу платоспроможності у короткостроковому періоді та підвищення чутливості підприємства до змін у структурі активів і зобов'язань. Особливої уваги заслуговує динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності (таблиця 3.4), значення якого у 2023 році є нижчим за рекомендований нормативний рівень 0,2–0,5. Це означає, що підприємство має обмежені можливості негайного погашення поточних зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних активів, що підвищує ризики виникнення тимчасових платіжних ускладнень. Аналогічну тенденцію підтверджує зниження коефіцієнта швидкої ліквідності (таблиця 3.5), який, хоча й залишається в межах допустимих орієнтирів, демонструє погіршення здатності покривати короткострокові зобов'язання без реалізації запасів. Коефіцієнт поточної ліквідності (таблиця 3.6), незважаючи на негативну динаміку, перевищує мінімально допустиме нормативне значення (1,0), що свідчить про загалом достатній рівень забезпеченості поточних зобов'язань оборотними активами. Водночас тенденція до його зниження у поєднанні зі зменшенням коефіцієнта фінансової автономії (таблиця 3.7), нормативне значення якого перевищує 0,5, вказує на поступове скорочення фінансової незалежності підприємства та зростання ролі залучених джерел фінансування у формуванні активів. Отже, результати аналізу, отримані в межах пункту 3.2 на основі таблиць 3.4–3.7, дають підстави зробити висновок, що платоспроможність ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у 2023 році характеризується тенденцією до погіршення

порівняно з 2022 роком. Основними проблемними аспектами є недостатній рівень миттєвої ліквідності та зниження фінансової автономії, що може обмежувати здатність підприємства своєчасно реагувати на зростання поточних зобов'язань. У зв'язку з цим актуалізується необхідність посилення управління ліквідністю та підтримання оптимальної структури джерел фінансування з метою забезпечення стабільної платоспроможності підприємства.

3.3 Аналіз показників оборотності та напрями підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю

Платоспроможність підприємства характеризує його здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання перед кредиторами, постачальниками, працівниками та державою. Вона є ключовим показником фінансової стабільності та залежить від структури активів, обсягу зобов'язань і ефективності управління оборотним капіталом [6]. Дебіторська та кредиторська заборгованість відіграють важливу роль у формуванні платоспроможності, оскільки впливають на ліквідність і грошові потоки підприємства, що є особливо актуальним для хлібозаводів, де циклічність виробництва та збуту хлібобулочних виробів визначає специфіку фінансових операцій [27].

Теоретико-методичні підходи до аналізу ефективності, описані Камінською І. М. та ін. [5], підкреслюють важливість оцінки обіговості для забезпечення фінансової стабільності хлібопекарських підприємств.

Шевченко О. Г. [17] пропонує вдосконалити аналіз господарської діяльності через оптимізацію управління заборгованістю, що є актуальним для хлібозаводу.

Вплив дебіторської та кредиторської заборгованості на

платоспроможність підприємства проявляється через кілька аспектів:

Ліквідність активів і зобов'язань: дебіторська заборгованість формує частину оборотних активів, однак уповільнення її обігу та збільшення тривалості обороту знижують ліквідність, що для хлібозаводу може бути пов'язано з відстроченими платежами від роздрібних мереж. Кредиторська заборгованість, як частина короткострокових зобов'язань, підвищує вимоги до ліквідних ресурсів, особливо при закупівлі сировини, такої як борошно чи дріжджі [25].

Грошові потоки: затримки в отриманні платежів від дебіторів, наприклад, від супермаркетів чи оптових покупців хлібобулочної продукції, обмежують можливості для своєчасного погашення кредиторської заборгованості, що може призвести до касових розривів у процесі виробництва на підприємстві [52].

Фінансові ризики: зростання простроченої дебіторської заборгованості підвищує ризик неплатежів, зокрема через сезонні коливання попиту на хліб, тоді як прострочена кредиторська заборгованість може спричинити додаткові витрати у вигляді штрафів або судових витрат за поставки сировини [30].

Ефективність управління капіталом: швидкість обороту дебіторської та кредиторської заборгованості впливає на здатність хлібозаводу оптимізувати свої фінансові ресурси, зокрема при плануванні випуску продукції та витрат на енергоносії [6].

Для оцінки впливу дебіторської та кредиторської заборгованості на платоспроможність використовуються фінансові коефіцієнти ліквідності, показники обіговості, а також методи структурного та динамічного аналізу. [27] Теоретична основа аналізу базується на концепціях фінансового менеджменту, зокрема на теорії управління оборотним капіталом, яка підкреслює важливість балансу між активами та зобов'язаннями для забезпечення фінансової стабільності [52]. Ковальчук Т. М.наголошує на необхідності комплексного економічного аналізу для оцінки структури активів і зобов'язань, що застосовується для аналізу заборгованості ТДВ

«Запорізький хлібозавод №3». Для хлібозаводів ця теорія набуває особливого значення через необхідність підтримання безперервного циклу виробництва, що вимагає чіткого контролю над робочим капіталом, включаючи запаси борошна та готової продукції.

Крім того, враховуються принципи оцінки фінансових ризиків, які пов’язані з несвоєчасними розрахунками. Зокрема, теорія фінансових ризиків наголошує на необхідності моніторингу кредитного портфеля підприємства та оцінки ймовірності дефолту контрагентів, що для хлібозаводу може бути актуальним через залежність від великих роздрібних мереж. Методологія аналізу також спирається на концепцію життєвого циклу підприємства, де фаза зростання чи спаду може по-різному впливати на структуру заборгованості та її обіг, особливо в умовах сезонних коливань попиту на хлібобулочні вироби.

Аналіз платоспроможності також спирається на нормативні значення фінансових показників, які залежать від галузі, розміру підприємства та економічного середовища. Наприклад, у торговельних підприємствах дебіторська заборгованість зазвичай має вищу обіговість порівняно з промисловими підприємствами, що частково стосується й хлібозаводів, які працюють із роздрібними мережами. Проте специфіка хлібопекарської галузі, де продукція має обмежений термін зберігання, змушує підприємства оптимізувати обіг дебіторської заборгованості швидше, ніж у промислових секторах із тривалими циклами виробництва. Крім того, економічні фактори, такі як інфляція чи зростання цін на енергоносії та сировину, можуть впливати на реальну вартість заборгованості та її вплив на платоспроможність хлібозаводу.

Теоретичний підхід до аналізу оборотності заборгованості ґрунтується на моделях управління ланцюгами поставок і теорії грошових потоків, де оптимальний обіг дебіторської заборгованості сприяє підвищенню фінансової гнучкості, що для хлібозаводу важливо для забезпечення стабільних поставок сировини. Ефективне управління кредиторською заборгованістю дозволяє

знизити витрати на залучення зовнішнього фінансування, наприклад, кредитів на закупівлю борошна чи пального. Сучасні дослідження в галузі фінансового менеджменту також підкреслюють важливість інтеграції аналізу заборгованості з оцінкою операційної ефективності, що для хлібозаводу включає оптимізацію виробничих циклів і логістики. Таким чином, комплексний підхід до аналізу включає не лише кількісні показники, а й якісні аспекти, такі як якість контрагентів (постачальники сировини чи роздрібні мережі) і умови кредитування, що формують загальну фінансову стійкість підприємства в умовах хлібопекарської галузі. Для практичної оцінки ефективності управління розрахунками на підприємстві доцільно проаналізувати показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки вони відображають швидкість трансформації розрахунків у грошові потоки та вплив на фінансовий цикл. Відповідні розрахунки наведено в таблицях 3.8–3.9.

Таблиця 3.8 – Аналіз обіговості дебіторської заборгованості та її співвідношення з чистим доходом за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показники	2023, тис. грн	2022, тис. грн
Середньорічний залишок Дебіторської заборгованості	111 010	126 981
Чистий дохід від реалізації	418 882	403 393
Коефіцієнт оборотності	3,77	3,18
Тривалість періоду оборотності Дебіторської заборгованості	95,40	113,32
Показник питомої ваги дебіторської заборгованості відносно чистого доходу	0,27	0,31

За даними таблиці 3.8 у 2023 році середньорічний залишок дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» скоротився з 126 981 тис. грн до 111 010 тис. грн, тоді як чистий дохід від реалізації зріс з 403 393 тис. грн до 418 882 тис. грн. Така динаміка загалом відображає підвищення керованості розрахунків із покупцями та зменшення обсягу коштів, вилучених

з обороту у формі дебіторської заборгованості, що позитивно впливає на фінансову гнучкість підприємства.

Важливим підтвердженням покращення є прискорення обороту дебіторської заборгованості: коефіцієнт оборотності зріс з 3,18 до 3,77, а тривалість періоду оборотності скоротилася з 113,32 до 95,40 днів. Це означає, що в середньому підприємство швидше перетворює дебіторську заборгованість на грошові надходження, а отже, має кращі передумови для підтримання поточної платоспроможності та своєчасного фінансування витрат операційної діяльності.

Для хлібозаводу така тенденція є особливо значущою з огляду на безперервність виробничого процесу та необхідність регулярних закупівель сировини й енергоносіїв. Скорочення строків інкасації знижує ризик касових розривів, зменшує потребу в короткострокових залучених ресурсах і створює більш стабільну базу для виконання поточних зобов’язань у межах звичного операційного циклу.

Додатково про покращення якості розрахунків свідчить зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості відносно чистого доходу з 0,31 до 0,27. Це означає, що на кожну гривню реалізації припадає менший обсяг «іммобілізованих» у дебіторці коштів, а отже, підприємство ефективніше конвертує продажі у реальні грошові потоки, не допускаючи надмірної концентрації ресурсів у відстрочених платежах.

Водночас позитивна динаміка оборотності не є підставою для послаблення контролю за дебіторською заборгованістю, оскільки навіть за загального скорочення строків інкасації можуть зберігатися ризикові групи контрагентів або сегменти заборгованості з підвищеною ймовірністю прострочення. Тому пріоритетним залишається системний моніторинг вікової структури дебіторської заборгованості, дотримання узгоджених кредитних лімітів, а також регулярний перегляд умов відстрочки та процедур претензійно-позовної роботи.

З огляду на комплексність фінансового стану, отримані результати

доцільно інтерпретувати у взаємозв’язку з іншими показниками ліквідності та платоспроможності, а також зі структурою поточних зобов’язань підприємства [18].

Саме тому наступним логічним кроком є аналіз оборотності кредиторської заборгованості як джерела фінансування оборотного капіталу та оцінка її впливу на фінансовий цикл підприємства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Аналіз структури та обіговості кредиторської заборгованості хлібозаводу за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Показники	2023, тис.грн	2022, тис.грн
Середньорічний залишок Кредиторської заборгованості	66 773	63 195
Чистий дохід від реалізації	418 882	403 393
Коефіцієнт оборотності	6,27	6,38
Тривалість періоду оборотності Кредиторської заборгованості	57,39	56,40
Показник питомої ваги кредиторської заборгованості відносно чистого доходу	0,16	0,16

Згідно з таблицею 3.9 середньорічний залишок кредиторської заборгованості у 2023 році зріс з 63 195 до 66 773 тис. грн, що може бути наслідком збільшення обсягів закупівель сировини, матеріалів та послуг у межах підтримання виробничого циклу. За одночасного зростання чистого доходу коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості незначно знизився з 6,38 до 6,27, а тривалість одного обороту збільшилася з 56,40 до 57,39 днів, що свідчить про певне уповільнення розрахунків із постачальниками та використання підприємством комерційного кредиту як джерела короткострокового фінансування. Питома вага кредиторської заборгованості відносно чистого доходу залишилася сталою (0,16), що вказує на збереження приблизно однакового рівня боргового навантаження у прив’язці до масштабів діяльності.

У 2023 році кредиторська заборгованість підприємства зросла незначно,

а її оборотність залишилася практично стабільною, що відображається у майже незмінному періоді погашення зобов’язань (DPO). Така динаміка свідчить про збереження керованості розрахунків із постачальниками та відсутність різких змін у політиці платежів. Водночас навіть незначне збільшення DPO означає, що підприємство дещо довше користується ресурсами контрагентів, що за інших рівних умов скорочує фінансовий цикл і знижує потребу в додатковому залученні оборотного фінансування. З позицій платоспроможності це має позитивний ефект лише за умови дотримання платіжної дисципліни: стабільні строки погашення підтримують ліквідність і рівномірність грошових потоків, тоді як надмірне відтермінування оплат потенційно підвищує ризики прострочення та ускладнює відносини з постачальниками.

Отже, вплив кредиторської заборгованості на фінансовий цикл і платоспроможність у досліджуваному періоді є помірним і переважно контрольованим, а пріоритетом управління має залишатися баланс між використанням «безвідсоткового» фінансування від постачальників і недопущенням накопичення прострочених зобов’язань.

Водночас наявне уповільнення розрахунків може мати подвійний ефект: з одного боку, воно тимчасово підтримує ліквідність за рахунок відтермінування платежів, з іншого – за надмірного накопичення зобов’язань підвищує ризики погіршення договірних умов, втрати знижок за своєчасну оплату та посилення залежності від постачальників. Крім того, через те що тривалість обороту дебіторської заборгованості перевищує тривалість обороту кредиторської, зберігається розрив між надходженнями та платежами, що підсилює ризики дефіциту коштів і узгоджується з низьким рівнем абсолютної ліквідності у 2023 році (табл. 3.4) [44]. У такій ситуації підприємству доцільно синхронізувати умови відстрочки з ключовими покупцями та постачальниками, посилити контроль за графіками платежів і пріоритизацію оплат, щоб мінімізувати касові розриви.

Для наочного порівняння показників використано рисунок 3.6.

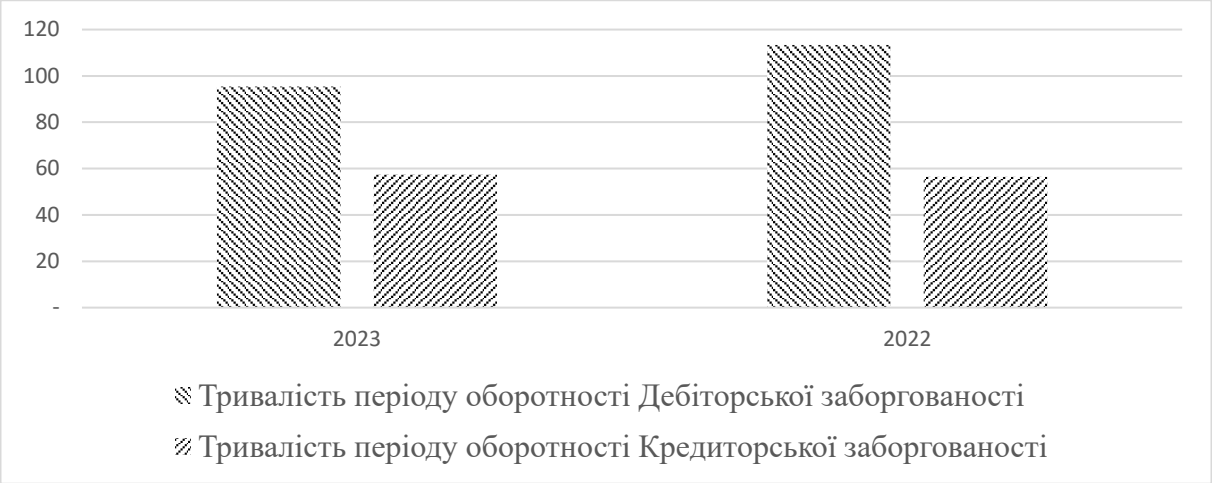

Рисунок 3.6 – Порівняння оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості за 2023–2022 роки на підприємстві ТДВ «Запорізький хлібозавод №3»

Згідно з рисунком 3.6 оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки в днях, середня тривалість обороту дебіторської заборгованості зменшилася з приблизно 113,32 днів у 2022 році до 95,40 днів у 2023 році, що може свідчити про прискорення повернення коштів від дебіторів або оптимізацію кредитних умов. Натомість середня тривалість обороту кредиторської заборгованості зросла з 56,40 днів у 2022 році до 57,39 днів у 2023 році, залишаючись відносно стабільною в межах 56–57 днів.

Така динаміка відображає покращення конверсії дебіторської заборгованості в ліквідні кошти, що позитивно впливає на ліквідність підприємства, тоді як стабільність кредиторської заборгованості вказує на збереження балансу з постачальниками сировини.

Аналіз показників оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки свідчить про зміну структури та динаміки цих показників, що впливає на платоспроможність підприємства. Зменшення середньорічного залишку дебіторської заборгованості з 126 981 тис. грн у 2022 році до 111 010 тис. грн

у 2023 році, супроводжуване зростанням коефіцієнта обіговості з 3,18 до 3,77 та скороченням тривалості обороту з 113,32 до 95,40 днів, вказує на прискорення конверсії дебіторської заборгованості в ліквідні кошти. Це може бути пов’язано з покращенням дисципліни платежів роздрібних мереж, що характерно для хлібопекарської галузі, і зменшує ризик касових розривів через сезонні коливання попиту.

Водночас зростання кредиторської заборгованості з 63 195 тис. грн до 66 773 тис. грн, незначне зниження коефіцієнта обіговості з 6,38 до 6,27 та збільшення тривалості обороту з 56,40 до 57,39 дня свідчать про незначне уповільнення погашення зобов’язань перед постачальниками сировини, що може підвищувати залежність від зовнішніх ресурсів. Порівняння оборотності за рисунком 3.6 підкреслює позитивну динаміку дебіторської заборгованості (з 113,32 до 95,40 днів), тоді як кредиторська залишилася стабільною (56–57 днів), що сприяє зменшенню дисбалансу ліквідності.

За Гаврилом Ю. Я. [4], підвищення ефективності діяльності підприємства залежить від оптимізації оборотного капіталу, що підтверджує доцільність запропонованих заходів для ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

Попри позитивні зрушення в оборотності дебіторської заборгованості, фінансовий стан підприємства у 2023 році залишається напруженим через зниження рівня абсолютної ліквідності та фінансової автономії, тому подальші заходи мають бути спрямовані не лише на прискорення інкасації, а й на підтримання достатнього запасу ліквідних коштів і оптимізацію структури поточних зобов’язань.

Для поглиблення аналізу та оцінки структури дебіторської заборгованості та визначення найбільш значущих контрагентів підприємства доцільно удосконалити базові напрями аналізу дебіторської заборгованості за рахунок додаткового напряму: ABC- та XYZ-аналізу і aging аналіз, що дозволяють класифікувати покупців за обсягом заборгованості та стабільністю замовлень.

Такий підхід дає змогу підвищити ефективність управління

дебіторською заборгованістю, оптимізувати кредитну політику та виявити групи контрагентів, які потребують посиленого контролю.

Застосуємо АВС-аналіз, як складову удосконаленої методики, до показників ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Комплексний АВС-аналіз дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки

Дебітор	Дебіторська заборгованість 2023. Тис. грн	Кумулятивний %, 2023	Група АВС 2023	Дебіторська заборгованість 2022. Тис. грн	Кумулятивний %, 2022	Група АВС 2022
АТБ-Маркет	18 812,64	28	A	21 675,36	28	A
Сільпо	14 781,36	50	A	17 030,64	50	A
Варус	12 093,84	68	A	13 934,16	68	A
Траш	6 718,80	78	A	7 741,20	78	A
Апельмон	6 046,92	87	B	6 967,08	87	B
Крамниця Брідж	5 375,04	95	B	6 192,96	95	B
Інші	3 359,40	100	C	3 870,60	100	C
Тотал	67 188,00	100	–	77 412,00	100	–

Згідно з таблицею 3.10 результати АВС-аналізу дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 роки свідчать про зменшення загального обсягу заборгованості за збереження відносно сталої структури, що може бути наслідком підвищення платіжної дисципліни покупців або оптимізації умов відстрочки платежу. У структурі дебіторської заборгованості домінують контрагенти групи А (АТБ-Маркет, Сільпо, Варус, Траш), на які припадає близько 78% загального обсягу, що вказує на високу концентрацію розрахунків і водночас підвищує ризики для ліквідності у разі затримок оплат. Частка групи В становить близько 17% і має помірний вплив на фінансовий стан, тоді як група С формує незначну частку заборгованості. Загалом результати аналізу підтверджують доцільність посиленого контролю за ключовими дебіторами та диференційованої кредитної політики залежно від групи контрагентів [5]. Для наочного відображення структури ДЗ у 2023 році

використано рисунок 3.7.

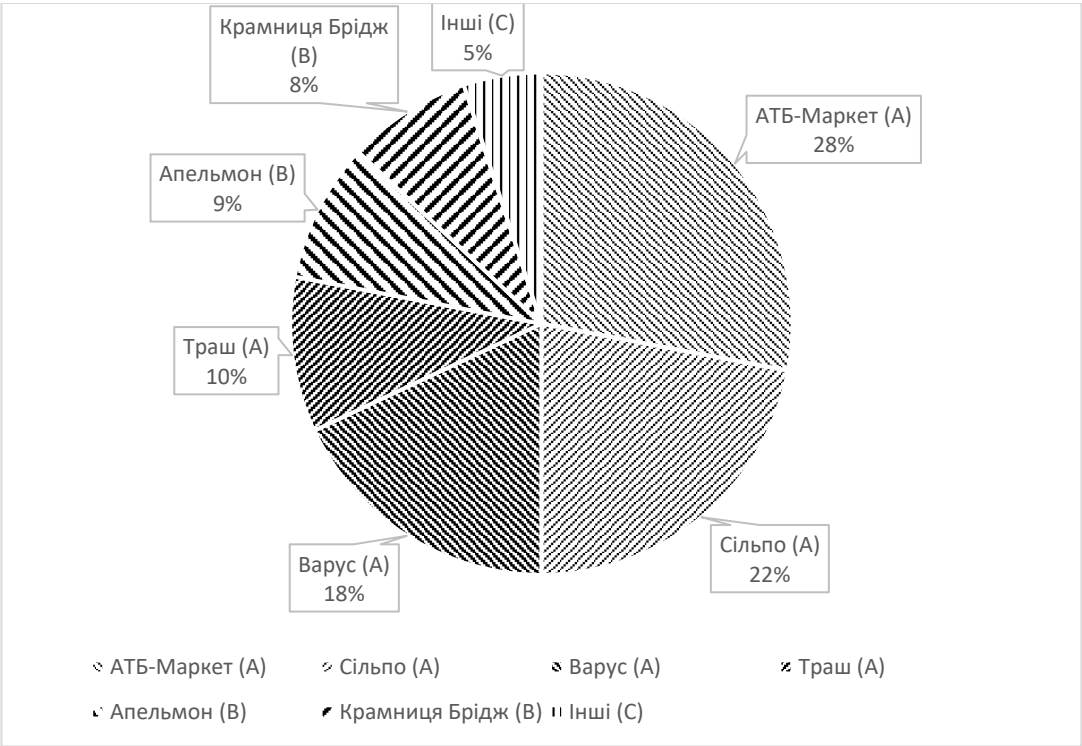

Рисунок 3.7 – Структура дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за результатами АВС-аналізу у 2023 році

Отже, дані, подані на рисунку 3.7, свідчать про високу концентрацію дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» у контрагентів групи А, які формують основну частку розрахунків із покупцями. Така структура забезпечує значні обсяги реалізації, проте підвищує залежність підприємства від обмеженого кола ключових дебіторів і потребує постійного контролю їх платіжної дисципліни. Контрагенти груп В і С мають менший вплив на загальний обсяг заборгованості, однак у разі погіршення розрахунків також можуть формувати ризики для ліквідності.

Важливим інструментом оцінювання якості дебіторської заборгованості є аналіз її вікової структури, який дає змогу визначити рівень прострочення, виявити ризикових контрагентів і оцінити ефективність управління розрахунками. Для ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» актуальність такого

аналізу посилилася внаслідок повномасштабної війни у 2022 році, що негативно вплинула на платіжну дисципліну та логістику. З цією метою проведено aging analysis за 2023–2022 роки, результати якого наведено в таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Вікова структура дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 рр.

Строки заборгованості	2023, тис. грн	2022, тис. грн	2023, %	2022, %	Відхилення	
					Абс.,+-	Темп прир., %
0–30 днів	42 750	38 000	71,03	54,93	4 750	13
31–60 днів	8 900	12 500	14,79	18,07	-3 600	-29
61–90 днів	3 050	7 200	5,07	10,41	-4 150	-58
91–180 днів	1 067	4 100	1,77	5,93	-3 033	-74
180–360 днів	2 000	5 100	3,32	7,37	-3 100	-61
Понад 360 днів	421	2 278	0,70	3,29	-1 857	-82
Всього	60 188	69 178	100	100	-8 990	-13

Згідно з результатами, наведеними у таблиці 3.11, у 2023 році відбулося помітне покращення якісного складу дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» порівняно з 2022 роком. Ключовою позитивною зміною є зростання частки поточної заборгованості (0–30 днів) з 54,93% до 71,03%. У абсолютному вираженні ця група збільшилася на 4 750 тис. грн, що свідчить про більш регулярне надходження платежів і загальне відновлення платіжної дисципліни контрагентів. Для підприємства хлібопекарської галузі така тенденція має суттєве значення, оскільки стабільність щоденних грошових надходжень прямо впливає на можливість своєчасно фінансувати закупівлю сировини, енергоносіїв та забезпечувати безперервність виробничого циклу. Важливо, що зростання частки «молодої» дебіторки також означає підвищення прогнозованості грошових потоків, що полегшує планування платежів і зменшує потребу у залученні короткострокового фінансування.

Паралельно спостерігається скорочення простроченої дебіторської

заборгованості у всіх інтервалах понад 30 днів. Так, заборгованість у групі 31-60 днів зменшилася на 3 600 тис. грн, у групі 61-90 днів – на 4 150 тис. грн, а в сегменті 91-180 днів – на 3 033 тис. грн.

Найбільш показовим є зниження довгострокової прострочки: у групі 180-360 днів вона скоротилася на 3 100 тис. грн, а заборгованість понад 360 днів – на 1 857 тис. грн. Такі зміни можуть свідчити про активізацію претензійно-позовної роботи, перегляд умов відстрочки для окремих покупців або про проведення заходів з «очищення» дебіторського портфеля, включаючи списання безнадійних боргів у межах чинної облікової політики. Одночасно це може відображати посилення внутрішнього контролю за лімітами кредитування та регулярністю звірок із контрагентами, що є важливою умовою запобігання повторному накопиченню прострочки.

Загальна сума дебіторської заборгованості, охоплена віковим аналізом, скоротилася з 69 178 тис. грн у 2022 році до 60 188 тис. грн у 2023 році, тобто на 8 990 тис. грн (–13%). У поєднанні зі зміною структури на користь короткострокових інтервалів це означає зниження ризику неповернення коштів і підвищення ліквідності відповідної частини дебіторського портфеля. Фактично підприємство зменшило частку найбільш ризикових сегментів заборгованості, що позитивно впливає на показники платоспроможності та може зменшувати потребу у формуванні резерву сумнівних боргів у майбутніх періодах. Отже, результати аналізу підтверджують, що у 2023 році підприємству вдалося зменшити частку проблемної та тривало простроченої заборгованості, що є важливою передумовою стабілізації грошових потоків та підтримання належного рівня платоспроможності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3». Для наочного відображення змін у віковій структурі дебіторської заборгованості у 2023–2022 роках доцільно використати графічне представлення, наведене на рисунку 3.8.

На основі проведеного структурно-динамічного аналізу, оцінки платоспроможності підприємства, розрахунків показників оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, результатів АВС-аналізу

дебіторської заборгованості та вікового аналізу (aging analysis) доцільно сформувати комплекс взаємопов'язаних і системних напрямів підвищення ефективності управління розрахунками ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

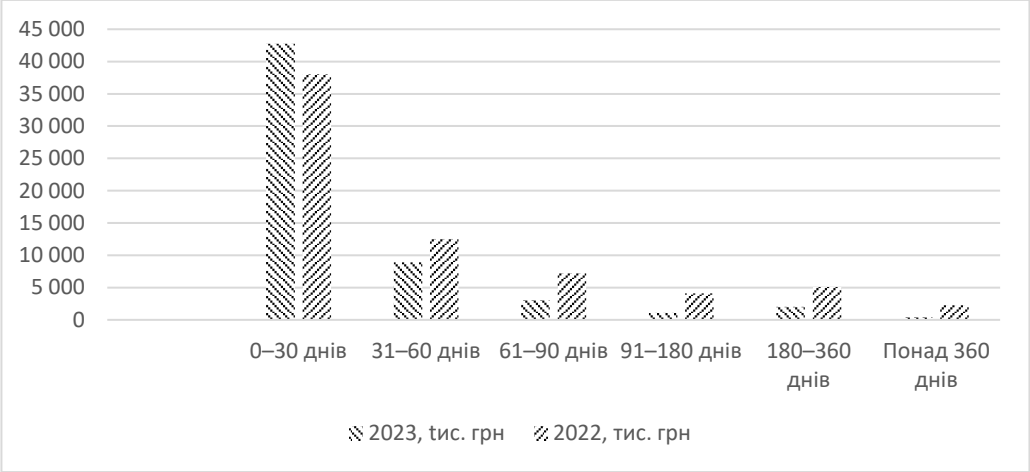

Рисунок 3.8 – Вікова структура дебіторської заборгованості ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» за 2023–2022 рр.

Результати аналізу дозволяють стверджувати, що центральним завданням є скорочення частки ризикової та простроченої дебіторської заборгованості, збереження контрольованого рівня кредиторської заборгованості із забезпеченням стабільності постачань, а також синхронізація швидкості обігу дебіторських і кредиторських коштів з урахуванням технологічної специфіки та сезонності виробництва хлібобулочних виробів.

Першочерговим напрямом удосконалення управління дебіторською заборгованістю є оптимізація кредитної політики з урахуванням результатів АВС-аналізу, який дозволив виділити ключових дебіторів, що формують основну частку заборгованості. Для найбільших контрагентів групи А (АТБ-Маркет, Сільпо, Варус, Траш), які визначають концентрацію фінансових вимог підприємства, доцільно застосовувати посилений контроль строків інкасації, погоджувати більш чіткі графіки оплат і за потреби використовувати стимули до прискорення розрахунків (знижки за ранню оплату, бонуси за

дотримання платіжної дисципліни). Для дебіторів групи В доцільно встановлювати ліміти відстрочки та індивідуальні умови залежно від історії оплат, тоді як для контрагентів групи С варто застосовувати більш консервативні підходи – скорочені строки оплати, часткову або повну передоплату, а також підвищені вимоги до гарантування виконання зобов'язань. Такий підхід мінімізує ризики накопичення простроченої заборгованості та забезпечує відповідність кредитної політики реальному рівню кредитного ризику.

Системний моніторинг якості дебіторського портфеля на основі вікової структури (aging analysis) має стати невід'ємним елементом облікової політики. Підприємству доцільно закріпити цільові нормативи максимально допустимої частки заборгованості з простроченням понад 90 та 180 днів, а також впровадити регулярну процедуру аналізу відхилень від цих показників. Для боргів зі строком прострочення понад 90 днів варто формувати перелік проблемних контрагентів із визначенням конкретних заходів: погодження графіків поетапного погашення, претензійно-позовна робота, можливе застосування взаємозаліків. Одночасно потребує вдосконалення методика формування резерву сумнівних боргів – зокрема через більш деталізоване групування заборгованості за віковими інтервалами, що підвищить реалістичність оцінки активів і дисциплінуватиме роботу з простроченими боргами.

Отже, застосування запропонованої та опробованої на показниках досліджуваного підприємства, удосконаленої методики аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, забезпечить формування комплексної аналітичної інформації щодо особливостей виникнення заборгованості, ключових дебіторів, заборгованість яких потребує контролю на постійній основі а також інформації щодо оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, періоду погашення заборгованості і динаміки фінансового циклу по ТДВ «Запорізький хлібозавод №3». Алгоритм запропонованої методики подано на рисунку 3.9

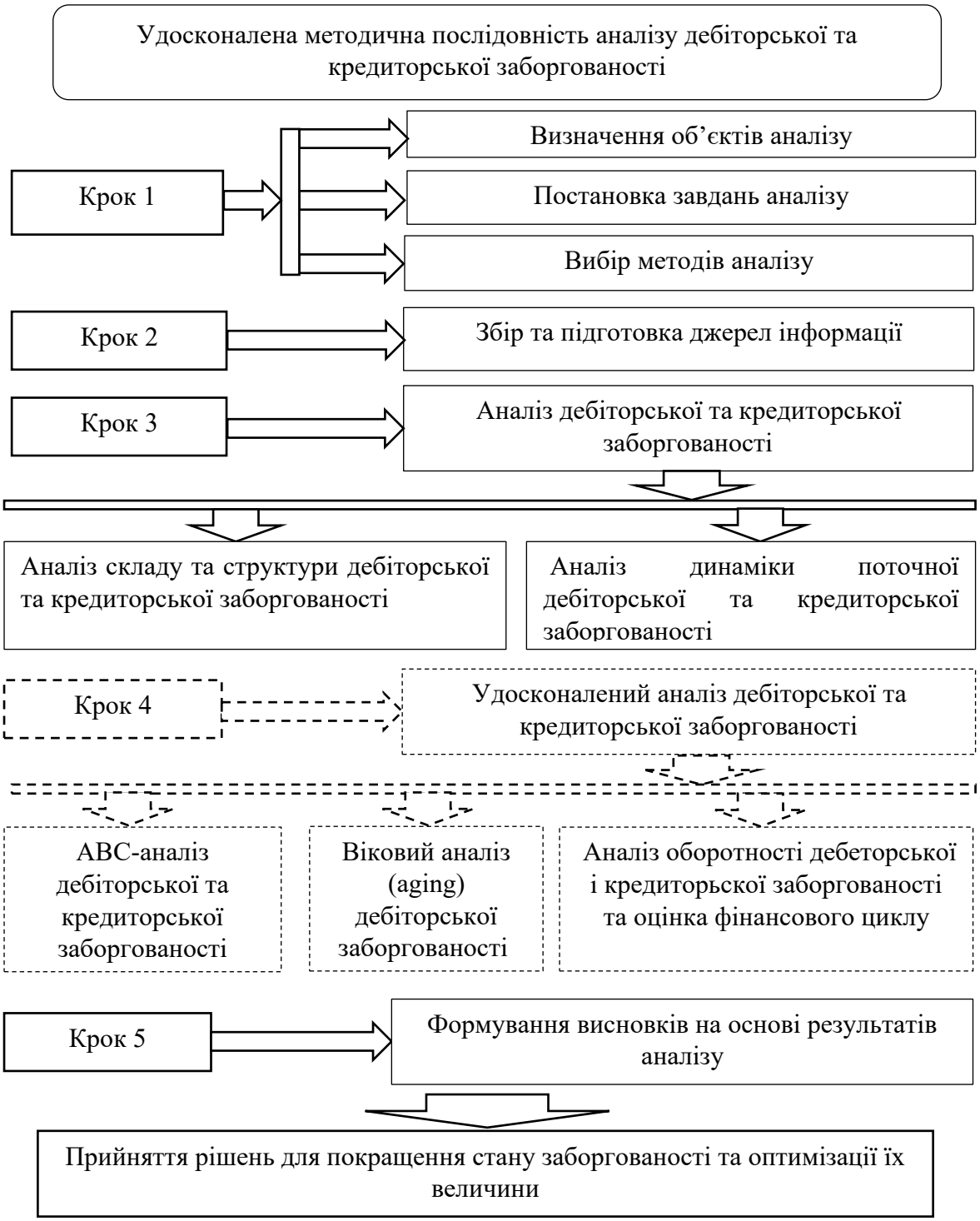

Рисунок 3.9 – Удосконалена методична послідовність аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості

Для практичного підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю доцільно запроваджувати стандартизовані процедури

управління розрахунками, що включають сегментацію клієнтів за ризиком, встановлення кредитних лімітів, регламент роботи з простроченням та автоматизовані нагадування про строки платежів. Поєднання таких інструментів із регулярним контролем показників інкасації дозволяє скоротити період оборотності та зменшити частку прострочених сум. [67]

Щодо управління кредиторською заборгованістю важливим завданням є вдосконалення взаємодії з постачальниками сировини та енергоносіїв, які є критичними для безперервності виробничого процесу. Оскільки аналіз засвідчив певне уповільнення оборотності кредиторської заборгованості, необхідно забезпечити баланс між оптимізацією строків оплати та підтриманням стабільних партнерських відносин із ключовими контрагентами. Доцільно розробити узгоджений графік платежів, прив'язаний до фактичних надходжень від основних дебіторів, а також впровадити практику часткових регулярних оплат і за потреби погоджувати сезонні відстрочки в періоди зростання закупівель сировини.

Окремого значення набуває синхронізація обіговості дебіторської та кредиторської заборгованості. Оскільки тривалість обороту дебіторської заборгованості перевищує тривалість обороту кредиторської, підприємству необхідно впровадити систему планування грошових потоків (cash-flow forecasting), що враховує реальні строки інкасації, сезонність продажів та графіки розрахунків із постачальниками. В умовах автоматизованої облікової системи доцільно застосовувати модулі контролю строків платежів, функції нагадувань, а також аналітичні індикатори для оперативного відстеження DSO та DPO. Це дозволить завчасно ідентифікувати потенційні касові розриви та своєчасно коригувати політику розрахунків [31].

З метою зменшення навантаження на ліквідність доцільним є формування внутрішнього резерву ліквідності, який покриватиме сезонні коливання попиту, затримки в оплатах та пікові навантаження у періоди активних закупівель сировини. Додатковим інструментом може бути використання фінансування під дебіторську заборгованість (зокрема

факторингу) щодо найбільш надійних контрагентів, що дозволить пришвидшити обіг коштів без погіршення умов співпраці з покупцями та знизити ризик касових розривів.

Таким чином, підвищення ефективності управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» вимагає комплексного підходу, що включає диференційовану кредитну політику на основі АВС-аналізу, посилений контроль вікової структури дебіторів, удосконалення взаєморозрахунків із постачальниками, впровадження інструментів прогнозування грошових потоків і формування резерву ліквідності. Реалізація запропонованих заходів забезпечить скорочення ризику неплатежів, підвищення оборотності капіталу, стабільність грошових потоків та зміцнення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного конкурентного середовища.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було комплексно проаналізовано теоретичні, нормативно-правові, методичні та практичні аспекти організації обліку й управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві. Узагальнення отриманих результатів засвідчує, що система розрахунків є однією з ключових складових фінансової стійкості та ліквідності ТДВ «Запорізький хлібозавод №3».

Узагальнюючи наукові підходи, систематизовано сутнісні характеристики дебіторської заборгованості: майновий характер – вона є активом, що має грошову оцінку; ризиковість – існує ймовірність часткового або повного непогашення; тимчасове вилучення обігових коштів – зниження ліквідності та уповільнення оборотності. З урахуванням яких надано комплексне трактування та пропонується під поняттям «дебіторська заборгованість» розуміти заборгованість на користь підприємства на певну дату, внаслідок надання коштів, продажу активів, робіт послуг, що не є фінансовим активом, призначеним для продаж, знаходиться у розпорядженні іншої сторони угоди та виконує в неї роль капіталу. Таке визначення підкреслить особливість усіх складових дебіторської заборгованості. Щодо кредиторської заборгованості, то на основі систематизації характеристик даного поняття, запропоновано уточнене визначення «кредиторська заборгованість» та тлумачити її, як невід'ємний етап повторювального кругообігу капіталу, що призводить до здійснення безперервних господарських операцій на підприємстві, тобто здійснення господарських операцій є причиною безперервних платежів та грошових надходжень. Важливо розглядати кредиторську заборгованість як складову капіталу.

Надано характеристику класифікаційним підходам до групування заборгованостей відповідно до їх економічного змісту та умов виникнення. Систематизовано класифікаційні ознаки дебіторської і кредиторської

заборгованості за економічним змістом, строками погашення, типами контрагентів і рівнем ризиковості, що створює передумови для підвищення аналітичності обліку та проведення поглиблених управлінських оцінок.

Вивчено нормативно-правове забезпечення обліку розрахунків. Визначено, що методологія відображення дебіторської та кредиторської заборгованості формується вимогами НП(С)БО щодо визнання, оцінки та розкриття, а також положеннями МСФЗ, які орієнтують облік на економічну сутність фінансових інструментів і повніше розкриття ризиків. Порівняння підходів НП(С)БО та МСФЗ дозволило структурувати відмінності щодо оцінки, знецінення та інформаційної прозорості заборгованостей; при цьому акцентовано увагу на IFRS 9, де кредитний ризик вимірюється через модель очікуваних кредитних збитків, що забезпечує більш своєчасне формування резервів і підвищує якість ризик-менеджменту дебіторського портфеля.

Проведено дослідження діючої системи обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» дозволяє стверджувати, що на підприємстві належним чином, відповідно до нормативної бази, ведеться аналітичний та синтетичний облік. Але враховуючи, що від облікового забезпечення операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості залежить стан розрахунків та якість управління заборгованістю, визначено ряд неоднозначних аспектів, що потребують удосконалення:

– по-перше, модернізація інформаційної підтримки обліку шляхом впровадження (оновлення) програмного рішення управлінського спрямування Odoo ERP, оскільки це рішення поєднує адаптивність і модульність із можливістю інтеграції даних виробництва, збуту та фінансів в єдиній платформі, підтримає механізм кредитного контролю, забезпечить багатовимірну аналітику та сформує інформаційну базу для подальшої реалізації моделі оцінки очікуваних кредитних збитків відповідно до МСФЗ 9;

– по-друге, посилення контролю строковості кредиторської заборгованості через запровадження внутрішнього документа «План-графік

погашення кредиторської заборгованості» у розрізі контрагентів і рахунків (63, 66, 68 тощо) з фіксацією граничних дат платежів та узгодженням підсумків із даними аналітичного і синтетичного обліку;

– по-третє, підвищення інформативності подання даних про кредиторську заборгованість шляхом деталізації показника рядка 1615 Балансу «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги» на складові: заборгованість, строк сплати якої не настав, та прострочена заборгованість (не сплачена в належний термін), що дає можливість оцінювати якісний склад зобов'язань і ризики платіжної дисципліни.

Обґрунтовано доцільність застосування додаткового напряму аналізу – вікового (aging) аналізу та АВС-аналізу дебіторської заборгованості як регулярних аналітичних процедур, що забезпечить релевантну аналітичну інформацію для контролю за станом дебіторської заборгованості. Використання вікової структури дозволяє оцінити якість дебіторського портфеля через розподіл за строками погашення, своєчасно виявляти зростання простроченої заборгованості та визначати ділянки, що потребують першочергового управлінського реагування. Проведення АВС-аналізу забезпечує оцінку концентрації боржників і дає змогу чітко ідентифікувати ключових контрагентів, які формують основну частку дебіторської заборгованості, а отже мають визначальний вплив на ліквідність і стабільність грошових надходжень. Поєднання aging-структури та АВС-аналізу формує практичну основу для ризик-орієнтованого контролю: дозволяє сфокусувати контрольні процедури на найбільш проблемних строкових інтервалах і найбільш значущих боржниках, підвищити керованість розрахунків, дисципліну платежів та оперативність прийняття управлінських рішень.

Проаналізовано кредиторську заборгованість за 2022-2023 року по хлібокомбінату на основі комплексного підходу. А саме: аналіз динаміки і структури; аналіз оборотності; оцінка динаміки тривалості фінансового циклу. З'ясовано, відбулося не суттєве зростання кредиторської заборгованості, а її оборотність залишилася практично стабільною, що відображається у майже

незмінному періоді погашення зобов’язань. Така динаміка свідчить про збереження керованості розрахунків із постачальниками та відсутність різких змін у політиці платежів. З позицій платоспроможності це має позитивний ефект лише за умови дотримання платіжної дисципліни: стабільні строки погашення підтримують ліквідність і рівномірність грошових потоків, тоді як надмірне відтермінування оплат потенційно підвищує ризики прострочення та ускладнює відносини з постачальниками. Отже, вплив кредиторської заборгованості на фінансовий цикл і платоспроможність у досліджуваному періоді є помірним і переважно контрольованим, а пріоритетом управління має залишатися баланс між використанням «безвідсоткового» фінансування від постачальників і недопущенням накопичення прострочених зобов’язань .

Обґрунтовано напрями підвищення ефективності управління дебіторською і кредиторською заборгованістю на ТДВ «Запорізький хлібозавод №3» та встановлено, що результативність розрахункової політики підприємства визначається не лише обсягами заборгованості, а передусім якістю її структури, строковістю погашення, концентрацією боржників і узгодженістю грошових надходжень та платежів. З урахуванням виявлених особливостей розрахунків обґрунтовано доцільність запровадження ризик-орієнтованого підходу до управління дебіторською заборгованістю через диференціацію умов відстрочки та кредитних лімітів залежно від платіжної дисципліни контрагентів, посилення контролю вікової структури та концентрації дебіторів, а також застосування процедур раннього реагування на прострочення. Одночасно доведено необхідність оптимізації управління кредиторською заборгованістю шляхом синхронізації строків її погашення зі строками інкасації дебіторської заборгованості, що дає змогу мінімізувати касові розриви та підтримувати належний рівень платоспроможності без накопичення прострочених зобов’язань. Реалізація запропонованих напрямів забезпечує підвищення керованості фінансового циклу, зміцнення платіжної дисципліни та зростання ефективності використання оборотного капіталу підприємства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Андрущенко В. Л., Вороніна В. Л. Облік, аудит і аналіз у системі управління підприємством : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2020. 548 с.
2. Антонюк А. В. Актуальні аспекти управління кредиторською заборгованістю. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 34–40. URL: https://www.economy.in.ua/?op=1&z=5782.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека підприємства. Київ : КНЕУ, 2020. 392 с.
4. Береза С. Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості. *Економічні науки*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1470.
5. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 24–36.
6. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Київ : Ельга, 2019. 724 с.
7. Буднік Т. В., Гнатенко Є. П. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об’єкта обліку й аналізу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. Вип. 27. С. 740–743.
8. Буряк О. В. Сучасні проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні. *Економічний часопис*. 2022. № 4. С. 84–90.
9. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Житомир : Рута, 2020. 640 с.
10. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : Рута, 2021. 912 с.
11. Василенко Н. В. Контроль та аудит розрахунків із дебіторами та кредиторами. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2021. № 6. С. 33–39.
12. Великий Ю. В. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 156 с.

13. Герасимчук З. В. Аналіз та оцінка платоспроможності підприємства : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 380 с.

14. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2020. 704 с.

15. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змін. та доп.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text (дата звернення: 15.09.2025).

16. Грабчук І. Л. Облік розрахункових операцій у системі фінансового менеджменту. *Фінансово-кредитна діяльність*. 2022. Т. 43. С. 210–217.

17. Гринько Т. В., Кушнір Л. В. Облік, аналіз і аудит дебіторської заборгованості підприємства : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2020. 312 с.

18. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. 238 с.

19. Дубровська Є. В. Управління дебіторською заборгованістю підприємства: сучасні підходи. *Економіка і суспільство*. 2022. № 38. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-20 .

20. Жук В. М. Бухгалтерський облік у системі управління підприємством : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2019. 468 с.

21. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон Украхни від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text (дата звернення: 15.09.2025).

22. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змін. та доп.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 15.09.2025).

23. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (зі змін. станом на 29.07.2022 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text (дата звернення: 15.09.2025).

24. Кірейцев Г. Г. Фінансовий облік: теорія і практика : навч. посіб.

Київ : КНЕУ, 2021. 472 с.

25. Кравчук Т. О. Аналітичне забезпечення оцінки ліквідності підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2021. № 3. С. 17–25.

26. Крупка Я. Д., Задорожний З. В., Гудзь Н. В., Денчук П. Н. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 585 с.

27. Легенчук С. Ф. Фінансовий аналіз: методологія і практика : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2021. 395 с.

28. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13 (дата звернення: 15.09.2025).

29. Момот Т. В. Аналіз і контроль фінансових результатів підприємства : навч. посіб. Харків : ХНЕУ, 2020. 258 с.

30. Мороз О. В. Аналітичне забезпечення фінансової стабільності підприємства в умовах ризиків. *Фінанси України*. 2021. № 7. С. 65–77. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=1004.

31. Муравський В. В. Оцінка в комп'ютерно-комунікаційній формі обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 3. С. 122–130.

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 15.10.2025).

33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text (дата звернення: 15.09.2025).

34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text (дата звернення: 15.09.2025).

35. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 № 559. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text (дата звернення: 15.09.2025).

36. Облік і звітність за міжнародними стандартами : навч. посіб. 2-ге вид., випр. та доп. : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 446 с.

37. Омецінська І. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 3. С. 131–141.

38. Омецінська І. Я. Баланс як елемент формування інформаційного середовища. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні* : матер. ІІІ міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2014 р. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. С. 94–95.

39. Панасюк В. М. Інформаційні ресурси в обліку та їх роль в підвищенні ефективності управління підприємством. *Вісник ЖДТУ*. 2011. № 3 (57). С. 73–75.

40. Петрицька О. С. Економічний аналіз: перспективи розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 3 (3). С. 67–71.

41. Петрова В. Ф. Фінансовий аналіз : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 138 с.

42. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (зі змін. та доп.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 15.09.2025).

43. Полозенко Ю. А. Аналіз ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Фінанси, облік і аудит.* 2022. № 45. С. 55–61.

44. Попова Л. В. Особливості оцінки та управління кредиторською заборгованістю. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. С. 204–210.

45. Радіонова І. Ф., Панасюк Б. Я. Фінансовий аналіз діяльності підприємства: сучасна практика та напрями розвитку. *Економіка України*. 2023. № 5. С. 38–49. URL: https://ekonomukraine.cnas.gov.ua.

46. Романенко О. Р. Фінансовий аналіз як інструмент оцінки результативності бізнесу : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2021. 284 с.

47. Садовська І. Б. Фінансовий облік : навч. посіб. Луцьк : ЛНТУ, 2011. 511 с.

48. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змін. та доп.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 15.09.2025).

49. Ярошенко О. М. Методологічні засади аналізу та управління розрахунковими операціями підприємства. *Вісник ХНЕУ*. 2023. № 1. С. 120–129.

50. Bholat D., Gharbawi M. The Implementation of IFRS 9 and Expected Credit Loss Modelling. *Bank of England Working Paper*. 2021. URL: https://www.bankofengland.co.uk/working-paper.

51. BIS (Bank for International Settlements). Credit Risk Management and Financial Provisioning. *BIS Report. Basel* : BIS, 2020. URL: https://www.bis.org/publ.

52. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial Management: *Theory and Practice.* Boston : Cengage Learning, 2021. 1120 p.

53. Epstein B. J., Jermakowicz E. K. IFRS: Interpretation and Application. *Hoboken* : Wiley, 2021.

54. IMF. Financial Soundness Indicators – Compilation Guide. Washington, D.C. : *International Monetary Fund*, 2021. URL: https://www.imf.org/en/Publication.

55. International Financial Reporting Standards. *Conceptual Framework for Financial Reporting.* London : IFRS Foundation, 2018. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework

56. International Accounting Standard 1 Presentation of Financial Statements (IAS 1). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-1-presentation-of-financial-statements.

57. International Accounting Standard 32 Financial Instruments:

Presentation (IAS 32). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-32-financial-instruments-presentation.

58. International Accounting Standard 37 Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets (IAS 37). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-37-provisions-contingent-liabilities-and-contingent-assets.

59. International Financial Reporting Standard 7 Financial Instruments: Disclosures (IFRS 7). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-7-financial-instruments-disclosures.

60. International Financial Reporting Standard 9 Financial Instruments (IFRS 9). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments.

61. International Financial Reporting Standard 15 Revenue from Contracts with Customers (IFRS 15). IFRS Foundation. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-15-revenue-from-contracts-with-customers.

62. KPMG. IFRS 9: Financial Instruments – Illustrative Guide. KPMG Insights, 2023. URL: https://home.kpmg/ifrs9.

63. Nobes C., Parker R. Comparative International Accounting. Harlow : Pearson, 2019.

64. OECD. Corporate Finance Outlook 2023. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/corporate/corporate-finance-outlook.

65. PwC. IFRS 9 Financial Instruments – Understanding the Basics. PwC Global, 2022. URL: https://www.pwc.com/ifrs9.

66. Schipper K., Vincent L. Financial Reporting and Analysis. New York : McGraw-Hill, 2020.

67. Smith J., Brown L. Accounts Receivable Management: *Contemporary Approaches. Oxford* : Oxford University Press, 2021. 265 p.

68. Stickney C., Weil R., Schipper K. Financial Accounting: An Introduction to Concepts, Methods and Uses. Boston : Cengage Learning, 2019.

69. Tarasova H., Hulevych S. Organization of Accounting and Analysis of

Liabilities in Enterprises. *Economics and Society*. 2022. № 37. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-11.

70. UNCTAD. Accounting and Reporting by Small and Medium-sized Enterprises (SMEs). Geneva : *United Nations Conference on Trade and Development*, 2021. URL: https://unctad.org/topic/enterprise-development/accounting-and-reporting.

71. World Bank. Financial Reporting and Accountability in Emerging Economies. Washington, D.C. : World Bank, 2020. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector.

72. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). 2023–2024 Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. New York : IFAC, 2023. URL: https://www.iaasb.org/publications/2023-2024-handbook-international-quality-management-auditing-review-other-assurance-and.

73. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). International Standard on Auditing (ISA) 505 «External Confirmations». 2023–2024 Handbook of International Quality Management, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. New York : IFAC, 2023. URL: https://www.iaasb.org/publications/2023-2024-handbook-international-quality-management-auditing-review-other-assurance-and.

74. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS). *Guidance on credit risk and accounting for expected credit losses*. Basel : Bank for International Settlements, 2015.

75. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). Enterprise Risk Management – Integrating with Strategy and Performance. New York : AICPA, 2017.